

Лезги

Жуwan Ватан, ватанэгълияр, дидед чал хуъх!

Газет

1920-йисалай акъатзава

N 5 (10910) хемис 30-январь, 2020-йис WWW.LEZGIGAZET.RU

Къимет “Дагпечатдин” киоскрай - 16 манат

Самур вацгал ГЭС-ар эцигда

Дагъустандин Гъукуматдин Председатель Артем Здунова министрин кабинетда квалахздавай юлдашрихъ ва инвесторрихъ галаз санал арадал хкведай энергиядин чешмейрин рекъяй проектар, гъакини “Теплицайрин комплекс ООО “Югагрохолдинг” проект къилиз акъудуниз талукъ месэла веревирдна. Идан гъакъиндай “Лезги газетдиз” РД-дин Къилин ва Гъукуматдин Администрациядин пресс-къулугъди хабар гана.

Региона арадал хкен хъийдай чешмейрин энергетика виллик тухунин план-рикай гегъеншдаказ “Дагъустан виллик тухунин корпорация” АО-дин генеральний директор Артур Алибекова субъектна. И корпорация “Самурдин энергетикадин кластер тукъурунин сад лагъай пай - Самурдин гъвеччи ГЭС-ар 1,2” ва “Дагъустан Республикада ракъинин энергиядалди квалахдай электростанцияр эцигун” хътин проектар къилиз акъудуниз къуват гунал машгъул я.

Самурдин энергокластер арадал гъунин серъятра аваз проект теклифай “Эко-Энерджи” ООО-диз сифтегъан девирда, санлай къачурла, 41,9 МВт-дин къуват авай къве ГЭС эцигиз кланзава. Проект-

ам гъакл экологиядин барадайни къиметлуди я. Икль, месела, агъалийри ишлемишдавай электроэнергиядин къадар артух хуунихъ галаз алакъалу яз, Дагъустан энергиядин патахъай кытвал авай регион яз гъисабзава. Гъакл хъайила, гъвечи ГЭС-ар эцигун акъалтай важиблу кар жеда. Идалайни гъеъри, Самур Дагъустанда вичин чехивилел гъалтайла къвед лагъай вацъ я. И вацгал ятар ишлемишнин квалах къайдадик кутадай гидротехнический имаратар кардик квач. Вацгал цин гъамбарханаяр арадал гъун Къиблепатан Дагъустан, ара атунар авачиз целди таъминарунин, гъакини Самурдин надир экосистема целди таъминарунин месэляр гъялунин кар алай шартынис элкъведа.

Алай вахтунда проект къилиз акъудуниз гъазурвал акунин серъятра аваз лазим тир инженерный ахтармишнин къиле тухванва, цин энергетикадин барадай гъисабар къунва, лазим тир тадаракар хкяна. Арадал атун мумкин тир вири четинвилер фикирда къуналди, бизнес-план ва “рекъын карта” гъазуррнава, тъбиатдиз тасир авунин барадай разивал ийиз жедай хътин делилар къватынава, тъбиат хуунин серенжемприн программа тукъурунава.

Гъа икл, вацгал каскаддин къайдада гъеччи гидростанцияр эцигунин маса мулкарин хейлин майданар цик акатунал гъизвач. Идалайни гъеъри, арадал гъизвай ятарин объектар патарив гвай хуурьун майиштдин чилер дигун, туризм виллик тухун, балугъар туретмишнин патал ишлемишдай, гъакини цин гъамбарханаяр цяяр хкадардай системадин къурулушри кутадай мумкинвал гузва.

Артем Здунова проектдин тереф хвена, адахъ Дагъустан патал важиблу метлеб авайди къейдна: “Заз ам вири тереф-рихъай менфятлуди яз аквазва. Алай вахтунда виллик акъавазнавай кар алай везифа чилериз талукъ месэляр гъялуникай, агъалийрихъ галаз субъеттар къилье тухникай, абур проект къилиз акъудуни менфят гудайдахъ инанмишаруникай ибаратя. Проект къилиз акъудунин вахтарикай рахайтла, - за гъисабзавайвал, эцигунар идалай фадни акъалтайриз жеда.

Ракъинин энергиядалди квалахдай электростанцияр эцигунин барадай Дагъустан виллик тухунин корпорациядин гъизчиилик квай къвед лагъай проект 2020-йисалай 2025-йисалди къилиз акъудун пландик ква. Республикада ракъинин энер-

Самурдин энергетикадин кластердин проект

дал асаслу яз эцигунар къиле тухудайла, чадин 400-дав агакъна агъалийр желб авун ва сад лагъай паянин объектар ишлемишнин ва абурухъ гелкүнин патал квалахдии 50-далай виниз чакаяр тешкилун пландик ква. Санлай къачурла лагъайтла, комплексный проект къилиз акъудунин серъятра аваз газаф бегъерлудаказ квалахдай 500-дав агакъна чакаяр тешкилун, мулкар яшиишдинни экономикадин жи-гъетдай дурумлудаказ виллик тухунин шарттар яратмишун фикирдиз къачунва.

Гурууш къиле физвай члавуз къейдна: проектдихъ регион патал неинки яшиишдин жи-гъетдай важиблу метлеб ава,

Артур Алибеков гафаралди, и зона, Самур вацъу къунвай чакаяр вири тереф-рихъай ахтармишнавай гидроэнергетика-дин ва ракъинин энергетикадин, гъакини чиликай хкатздавай чими ятарин ва гарун са къадардин ресурсралди тафаваттуя.

Проектдин лаг важиблу къетленвал квекай ибарат я лагъайтла, цин гъамбарханайрин зонадик акатдай мулкар вацун къве къередин арада авай яд физвай ге-гъенш чакаяр, алай вахтунда ишлемишнин квай хуурьун майиштдин мулкарик, хуурьерин чилерик ва инфраструктурадин объектар хукурь тавуна, ишлемишнин мумкинвилерин бинедаллаз тайина.

гетикадин кластер арадал гъунин сад лагъай паянин серъятра аваз ракъинин энергиядалди квалахдай пуд электростанция - Ногъайдин, Къиблепатан Сухокумскидин, Кочубейдин станцияр - эцигун фикирдиз къачунва. Санлай абурун къуват 150 МВт-див агакъда.

Проект бажармишнин серъятра аваз эцигунар къиле тухуздавай девирда 250 кас, ишлемишдавай девирда лагъайтла, 30 кас квалахдади таъминариз жеда.

Совещанидал Махачкала шеъердин Шамхал-Термен поселокда “Теплицайрин комплекс ООО “Югагрохолдинг” проект къилиз акъуддавай гъалдизни килигна.

Лезги чал хуънин мураддалди

“Лезги газетдиз” Сулейман-Стальский райондин администрациядин пресс-кулугъди хабар гайвал, 21-февралдиз Къасумхуърел лезги чалай “Хай чал хуънин ва виллик тухунин рекъвер” лишандик квазъар йисус тухуздавай илимдинни тежрибадин VIII конференция жеда. Тешкилчияр райондин администрация ва ДГУ-дин филологиядин факультетдин Дагъустандин чаларин кафедра я.

Конференциядин сергъятра аваз са шумуд месэла веревирдда. Абурун арада мектебра лезги чалан ва эдебиятдин тарсар гунин менфятлувал хажжун, лезги чалай ва эдебиятдай акъуддавай ктабриз къимет гун, Сулейман-Стальский райондин топонимика, лезги чалай ва эдебиятдай тарсар гунин алай аямдин методикар ва маса месэляр ава.

Конференцияда алимривай, муаллимривай, яратмишдай ксаривай, аспиранттивай, студенттивай, чалал рикл алай гъар са ватанэгълидивай иштиракиз жеда.

Къейд ийин хъи, конференциядал авур раҳунар, докладар маҳсус квашалда чапда.

Нумрадай къела:

ЖЕМИЯТ

Важибулу цийивилер

Гъам улкведин ва гъам къецепатан государствойрин политологри, журналистири къейдзаевал, и сеферда В. Путин на вичин Чарче садани гуззет тавур месэляр веревирдна ва кар алай хейлин суп-алриз жавабар гана, государстводин къурулушин виллик тади гъалда къилиз акъудна кланздавай везифа яр эцигна.

► 3

ВАТАНПЕРЕСВАЛ

Чехи рикл авай инсан

Милли республикаяр мяյкем хуунихъ галаз алакъалу яз, партияди М. Гъажикъасумов Азербайжандиз рекъе туна, ина ада 1930-йисалди ВСНХ-дин председателвиле ва маса важиблу къуллугърал квалахна. Ина а чавуз ам С. М. Кироваҳъ галаз мукъувай таниш хъана.

► 4

ТАРИХ

Гиливи Мисрихан

Гилан девирда, члика санани са делилни авачир “гуългер таватарни” “лезги гъамдияр” милли культурадин тарихдиз “сухиз” алахъанавайбур паро хъанвайла, вич шаир хъайди тестикъарзавай делилар авай мад са лезгидин тъвар гъат хъувурла, чаз чиз, шад тежедай савадлу лезги жедач... Адан тъвар “Гиливи Мисрихан” я!

► 6

УМУҮР

Сулейманан багъдин билбил

Маина Саидовнадин яратмишунри Дагъустандин бажарагълу композиторар тир Ширвани Чалаев, Мегъамед Гъусейнова, Асеф Мезьмана, Насир Шағымурадова виниз тир къимет гана. “Маина Абдулмуталибовадин манияр лезги халъьдин эмениндиц элкъведа. Вичин алакъунриз килигайла, ам гъевескар вай, пешекар композитор я.

► 9

ХАБАРАР

Бажарагълу пешекар

Урустдин хейлин шегъерра агакъунради квалахздавай, илмидин кукъушар мутьульгъарзавай лезги алимривай жергедай яз и сеферда чи ихтилат Санкт-Петербургда яшамиши жезвай, вичихъ еке алакъунарни агалкъунар авай духтур-уролог, медицинадин илимрин доктор Наир Сабирович Тагъировакай я.

► 12

УМУҮР

Игит рикл аваз

Эгер ада бандитрин эмир къилиз акъуднайтла, са тахсирин квачир шумуд ҷударлди чанар пуч хун мумкин тир. З. Батманов вичин гафунал көвиз акъвазна. Эхъ, ам халисан инсанперес тир. Россиядин Игит Зейнудин Батманован къеъзгалвал неслирин риклера эбеди яз амукуъда.

► 15

Вири къуватар эцигна

28-январдиз РД-дин Кыил В.Васильева исполнительный, законодательный, муниципальный властдин органрин кылые авай ксарин иштираквалин аваз гъарт гъафтеда тухузтай совещанидал Пятигорска СКФО-да РФ-дин Президентдин тамам ихтиярар ганвай векил виликан прокурор Юрий Чайкаидих галаз гурушиш хъайиди риклөн хана. Идан гъакъиндай “Лезги газетдиз” РД-дин Кыилин ва Гъукуматдин Администрациядин пресс-къуллугъди хабар гана.

В.Васильеван ихтилатрай, тамам ихтиярар ганвай векилди Россияядин Президентди Федеральны Собранидиз келай Чарче ва милли проектар умумърдиз кечирмишунин карда вилик эцигнавай везифаяр кылиза ақъудун патал вичи къалахдай тегъердикай лагъана.

“Ада чи фикир а кардал желбна хъи, вичи намуслувлелди, вири къуватар эцигна къалахда ва чавайни гъаикли истемишда”, - и къайдада къалах-

див эгечүнүн хъсан нетижаяр арадал гъида, инанишиналы В.Васильева.

РД-дин Кыили мадни къейд авурвал, Ю.Чайкаид къетен везифа вилик эцигнава - гъарт са кепек харж ийизтай гъалдал гъучивал тухун таъминарин. В.Васильева малумарайлал, тапшуругъар кылиз ақъудунал къели гъучивал тухуда.

“Чнани күнне санал ийизтай къалахдай федеральны дережада ийизтай кариҳы галаз түш жезва. Мисал яз, чна налогар къватлунин къалахдик тънерекат кутуна, гъа гъисабдай яз транспортдин налог къватлунин пилотный проектни умумърдиз кечирмишна. Эгер виликдай и налог къватлунин 40 процент тешкилзачирта, гила чна и рекъем 50 процентдилай алуднава. Россияда юкъван гъисабдади и налог къватлунин 70 процент тешкилзава. Чи вилик ақъуванай везифа и рекъемдив агақбарун ва, вири мумкинвилер ишлемишна, 100 процентдив агақдайвал авун я”, - ма-лумарна Владимир Васильева, къватлунин хъланвойбурухъ элкъевна.

Республикада тухузтай менфятул къвалах риклөн хуналди, Владимир Васильева лагъана: “Алай вахтунда республикада кылые тухузтай пилотный проектни зурба итихада арадал гъанва. Инсанри хуси ва я корпоративный итихад кваз таъказ къвалахзава ва санлай Дагъустандин ағалийрин вилик ақъуванай везифаяр тамамарун патал алахъзава”.

Региондин регъбердин гафарапди, къватлазавай пулар гынин вуч харжаватла, ағалийриз малумарун гerek я. Гъаикли, къватлазавай артухан налогрин гъисабдай дагълух хуриерин ағалиярияни кваз хъвадай целди таъминарнава. Рекъемдив чайриз рекъемдив тухванва. Школаяр - автобусралди, медицинадин идарайр тади күмекдин машинралди таъминарнава.

“Гъа и рекъемдив чун мадни виликди фида, гъык хъи, инсанриз мадни хъсандин яшамиш жез кланзава. Чи везифани абурун къаршидиз экъечүн, экономика хажун, инсанрин умумър ағъваллуди авун я”, - къейдна Владимир Васильева.

Нетижаяр къуна

РД-дин Кыилин ва Гъукуматдин Администрациядин пресс-къуллугъди “Лезги газетдиз” хабар гайвал, 27-январдиз Дагъустандин Сад.лагъай вице-премьер Анатолий Къариван регъбервиллик кваз “Здравоохранение” милли проектар умумърдиз кечирмишунай проекtnый комитетдин заседание кылые фена.

Къенин юкъуз Дагъустанда “Здравоохранение” милли проектар умумърдиз таънидада къильиз ақъудава. Гъа гъисабдай яз министерстводи гурушинин ийсарани кылини фикир гун давамардайбурун ва гъеле исятдани гузайбурун арада меди-ко-санитарный күмекдин сифтегъан хел вилик тухун, риклинни дамаррин ва онологиядин азаррих галаз женг чу-гун, аялприн здравоохранение вилик тухун, медицинадин идарайр пешекар кадрийралди таъминарун, здравоохраненида рекъемрин сад тир къалуб арадал гъун ва медицинадин къуллугърин экспорт вилик тухун ава.

Икк, региона 2019-2024-йисара кы-

лиз ақъудай проектириз санлай къачурла серфдай таъкъатри 20 миллиардни 466 миллион манат тешкилзава. Мукъвал ийсара Дагъустандин поликлиникайр къалахдин цийи къайдадал элячүн лазим я. Идаз талукъ яз медико-санитарный күмек хъсанарун патал са жерге серенжемар кардик кутунва. Абурун макъсад авунчай күмекдад азарлу рази хъун ва медико-санитарный гъарт са участокда кынникын душушиш тимиларун я.

2019-йисуз проек кылиза ақъудунин сергъятра аваз Дагъустанда цийи 20 ФАП эцигна, гъа гъисабдай яз абурукай 5 - таъкъатар къенятдивди ишлемишунин нетижада. Здравоохраненидин министри къейд авурвал, медицинадин и идарайр сифте сефер яз лазим вири тадарараклди таъмин я.

Аялприн здравоохранение вилик тухунин программадик абуруз медицинадин күмек гун патал алај аямдин инфраструктура арадал түн ква. Проект педиатрияда азаррин вилик пад къунин хел вилик тухунихъ, алај аямдин технология умумърдиз кечирмишунихъ, аялприн поликлиникайрим материално-

технический база хъсанарунихъ, абурулай аямдин тадарараклди таъминарунихъ, аялар патал азарханаяр эцигнинихъ ва цийиклә түхкүль хъувунихъ ва икк мад элкъурнава.

Чи регионда риклинни дамаррин ва онкологиядин азаррих галаз женг чу-гувадай проектириз кылини макъсад и азарриди кынникын душушиш тимиларун я. Республикадин стационарна чуру дакъуриди азарлу тирбур патал койкайрин къадар артухарда. Идалайи гъеири, 2022-йисалди медицинадин 4 идарадин патав онкологиядин хиляй күмекар гун патал амбулаториядин центрлай ачуун пландик ква.

Медицинадин къуллугъчийринге пешекарвал хажунизни кылини фикир гузва. Регионда здравоохраненидин къуллупшдин идарайр пешекар кадрийралди таъминарун талукъ яз кылиз ақъудавай проектириз республикадин медицинадин идарайра авай кытвал алудуниз ва дуухтурин пешекарвилин дерека хажуниз күмекдад. Икк, 2019-йисуз Дагъустанда “Земский дуухтур” программадин бинедаллаз 224 дуухтур ва 10 фельдшер къалахал эцигнава.

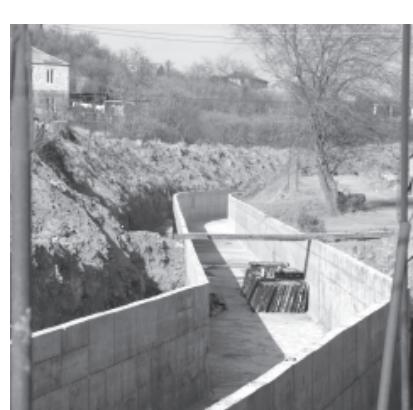
(Заседанидикай гөгөншдаказ “Лезги газетдиз” сайтдай къелиз жеда).

Цийиклә түхкүль хъийизва

28-январдиз Дербент шегъердин мэр Хизри Абакарова вичин заместител-рихъ, РД-дин “Минмеливодхоз” ФГБУ-дин руководитель Залкип Къурбановахъ галаз санал Самур-Дербент къанал цийиклә түхкүль хъийизвай гъал ахтармишна. Идан гъакъиндай “Лезги газетдиз” шегъердин администрациядин пресс-къуллугъди хабар гана.

И къанал Дагъустанда чехибуру-кай сад я - ада вири Кыблепатан Дагъустандин хуруну майишатдин чилер дигидай целди таъминарзана. Къанал цийиклә түхкүль хъувунин сад лагъай-девир 2015-йисуз башламишнай. 2019-йисан октябрдиз лагъайтла, Дербент шегъердин къенепатай физвай 5 километ-рдин участок цийиклә түхкүль хъийиз-башламишна.

Шегъердин кыил, кыблепатахъяй башламишна, шегъердин кеферпатахъяй гъахъязавай чадал къван Самур-Дербент къанал тирвал къекъевна. Ада къейдна хъи, къалахар плантамишнавайдалай йигин еришралди вилиди физва. Мартдин юкъвара 2,4 километрдин ярғывал алай участок цийиклә түхкүль хъувуну-

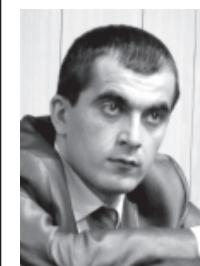
суз түхкүльнавай ихтиин сетар маса чка-дал тухун лазим я. Марфар къвайила, федеральный шегъебда арадал къевз-вай селлерин ятар Самур-Дербент къаналдиз авахъзава. Им санитариядин нормайрив ва къайдайрив къазвай кар туш.

Хизри Абакарова къейдна хъи, и ме-сэла гъялун чарасуз я. Кыилд къачурла, УККХ-дин, УКС-дин, “Дербент - 2.0-дин” пешекарар квай комиссия тешкилнава, абуру къанал түхкүль хъийидайла арадал къевзай месэлэйр гъялда.

Проект умумърдиз кечирмишни къанал чиркинарзай канализациядин ятар аниз авахъун ақъуванай лазим я. Цийи къаналди и районда чилер ци бас-мишун ақъувазарда ва анрай чуру ни хведач. Къанал тирвал законсуздаказ къвалер эцигнава. И карди къанал цийиклә түхкүль хъувуниз манивал гузва. Идахъ галаз алакъалу яз администрациядин оперативный дестеди суддин къайдада законсуз эцигнавай къвалер, суддиз вугуналди, чуккурунин къярар къабулнава. За шегъерэглийривай къанал цийиклә түхкүль хъийидай вах-тун-да арадал къевзай къулайсузилер эхун талабзава”, - лагъана шегъердин кыили.

Кыилин редактордин гаф Гъалатлар жезва. Вучиз?

Мегъамед ИБРАГИМОВ

Мукъвара “Лезги газетдин” Инстаграмда авай чиниз “Calih67” тъвар алай профилдай чар рекъе тунвай. Адан сагыбыди (ам вуж ва гынай ятла чидач) 3-класс патал 2018-йисуз чапдай ақъудавай лезги чалан ктабда гъалатлар амайдакай къеенвай. Кыилд къачурла, ктабдин 12-чина ганвай лезги чалан алфавитда 42 гъарф ава. “И”, “Х” ва “Ы” гъарфар ақъатнава. Ктабдин авторар Ж.Ш.Мейланова, С.А.Шагъмарданов, Б.Б.Бегов, А.Н.Юзбеков ва А.А.Тагыров я. Чарчин авторди вучиз мектебар патал ақъудавай ктабра ихтиин векъи гъалатлар тазва лугъуз наразивалзава.

Орографиядин, пунктуациядин сад-къве гъалатламукъайтлани (фикир тагана, душушиш), алфавитдай пуд гъарф ақъатнава. Ктабдин авторар Ж.Ш.Мейланова, С.А.Шагъмарданов, Б.Б.Бегов, А.Н.Юзбеков ва А.А.Тагыров я. Чарчин авторди вучиз мектебар патал ақъудавай ктабра са гъалатлар амукъава тавун лазим я. И кардихъ, винидихъ къейд авур жавабдарвал тахъунилай гъейри, маса себебарни ава.

Алатай йисан эхира за зи заместитель Куругъли Ферзалиева литературадай ктабунай 2-класс патал гъазурнавай ктабдин редакторвал авуна. Республикадин мектебар патал хайи чаларай учебникар ақъудун улквидин просвещенидин, республикадин образованадин ва илимдин министерствоиз талукъ идарайринге гъазивилек ква. Чапдай ақъудун патал пулдин таъкъатарни гъукуматди чара ийизва. Вири хъсаня, анжак ктабар гъазурзай авторар - Дагъустанда, материялар верстка ийизвайбур, амукъавай гъалатлар түхкүльзайвайбүр Москвада ава. Чапдайни гъана ақъудава. Виликдай тираж ақъатдади вилик автор патал, гъалатлар амани, амачни килигдайвал, са экземпляр чапдайди тир. Гила ихтиин къанунар амач. Интернетдин күмекдади электронный почтадиз верстка авунвай ктаб раҳкурзана. Авторди, редакторди, корректорди экрандин чинилай ам ктеп хъийизва, амукъавай гъалатлар кылди чарчел къейдзава (гыч чина, гыч предложенида гъихътин гъалатлар амактла). Гъульянай къейднавай гъалатлар, электронный вариантдиз элкъуль хъувунана, Москвадиз рекъе хутава. Atla къиле авайдин лезги чалал я кепиз, я къиз тежедай пешекар я. Виччи - уру! Бес ихтиин шартлар гъалатлар амукъадчнай? Заз, ктабдин редактордиз хъиз, чапдиз вахкузивай ктаб (саки 300 чин) ахтармишун патал лап тимил вахт гана. Аға клан са гъафте гerek я ихтиин ктаб дикъетдивди кеп хъувун патал.

Чи мектебар патал хайи чаларал ктабар гъазурнавин, чапдай ақъудунин месэла тежек къядар чети-нарнава. И кардиз РД-дин образованадин ва илимдин министерствоиди фикир гун гerek я. Ктабар Москвада вай, республикада, чкалад ақъудиз хъайтла, верстка авун, гъалатлар түхкүльзарун патал чалан пешекарар жел авуртла, ктабар гъалатларни амукъадч.

Мадни, бязи ктабар чапдиз вахкузивай рецензия къынин зарафатдин къвалах туш. Ктабдикъ галаз къилай-къилиз таниш хъана, ахпа адан писни хъсан къалпурна къанзава. Чи ийкъара лагъайтла (анжак вири душушиш вай!), ктабдай са царлар кеп тавуна, къалп рецензия къынин дебиз элкъевнана. Рецензентти чи рехъ гайи “таксиркарвилляй” са жавабни хгузач. Нетижада келзайвайбурун гъилера гъалатлар амай, бегъем къвалах тавунвай, хийр къацуз тежедай ктабар гъатзава.

Ктабар гъазурнава гъар нел хъайтлани ихтибарна виже къведач. Зи фикирдади, хайи чаларай ктабар гъазурзайвайбурун пешекарвилин дережадиз махсус имтигъанар тухунин күмекдади къимет гайитла, мадни хъсан жеда. Корректорар, редакторарни ала-къунар авай пешекаррийкай хъягъун гerek я.

ФЛНКА-дин пресс-къуллугъди хабар гузайвал, мукъвара РФ-дин Госдумадин миллэтрин краин рекъий Комитетдин заседание кыле фена. Анал мектебар хайи чаларин ктабдади таъминарун месзлани веревирдна. Малум хъайвал, милли чаларал ақъудавай ктабрин федеральный сиягъда (перечень) Дагъустандин халъярин чаларал ақъат-зайвай са ктаби авач. Им чи республикадин милли чаларал ктабар чалзавач лагъай чал туш. Чалзава. Амма федеральный сиягъда тахъуни абур эхирдалди РФ-дин просвещенидин министерствоидин истеш-мишунрих галаз къан тийизвайдакай лугъузва.

Нариман ИБРАГИМОВ

Россиядин Федерациидин Федеральны Собранидиз Президент Владимир Путинан Чар - им государстводин властдин кар алай хилер тайин, чиз хас чайрал эцигун я. Неинки 2020-йисан муддатда, гъял гележегни фикирда аваз.

Гъам улькведин ва гъам къецепатан государствойрин политологи, журналисти къейдзаявал, и сеферда В. Путина вичин Чарче садан гүзет тавур месэлэй веревирдна вар алай хийлин суалриз жавабар гана, государстводин къурулушрин вилик тади гъалда къилиз акудна кланзавай везифа я эцигна.

Кар алайди, В. Путина алатаа ийсара вучиз гъукуматди макроэкономикидин пайгарвал, бюджетдин профицит, лап гъвечи тир инфляция, къецепатан къуль буржар вар вилик фенвай

Важибулу цийивилер

АПК патал женг чуугунатла, лагъана. Вири и крат военный, экономикадин жигъетдай гузай къецепатан къурхури улькве гзаф терефрихъяя вилики финиз, Россиядин халкъ хувьниса адан къадар артухаруниз манийвал тагудай шартлар тешкилун патал авурди я. Лугъун герек я хыи, Президентдилай и важибул месэлэй гъялиза алакына. Алай вахтунда Россиядин Федерация дүньяда экономика вилик физтай, военный жигъетдай къурдатлу, садалайни аслу тушир государство я. Ида къенепатан менфяту сиясат къиле тухунизни күмкүм гузва.

Владимир Путинан Чарчикин веревирдер ийдайла, саки вирида адан яшайишдин месэлэйриз талукъ къейдердий малумарзана. Эхъ, гъяхъ я, Чарчин сифтечан вар чехи пай улькведин къенепатан месэлэйриз, агъалийрин агъвалдувал, умумурдин дереја, ери хажакуниз, жегъиль вар гзаф аялар авай хизанриз пулдин күмекар гуниз талукудьи я. Им фадлай авуна кланзавай кар тир. Амма а чавуз улькведихъ къенин хътина мумкинвилер авачир.

Федеральны Собранидиз келай Чарче улькведен Президентдик вар халкъдик секинсузвал кутазвай важибул месэлэйрикай күррелди, амма маналудаказ, жанлудаказ лагъанва. Чехи Гъалибилин 75-йисан юбилейдихъ галаз алакынан я В. Путина икл лагъана: "Чна Гъалибилин гъакъиндай гъакъикъат, керчекеал хувьн лазим я, тахъайлла, тапарар, лап чуру азар, хума хыз, вири дүньядиз чкайтла, чна чи веледриз вуч лугъуда? Тарихар чиз кланивал дегишарзавай аялтлай алчах тапарриз чна гъакъикъат делилралди жаваб гана кланда. Россияда Дүньядин къвед лагъай дявеедиз талукъ яз архивдин до-кументралди, кинодин вар шикилрин материалралди таъминарнавай лап зурба комплекс-музей арадал гъида. Адакай чи улькведен вар вири дүньядин агъалийрикай менфята къачуз жеда. Гъа ихтиин кар авун Гъалибичи улькведен буржи вар къвемзай несилрин виликни еке жавабдарвал я".

Эхъ, къе неинки Дүньядин къвед лагъай дявеедиз, гъял Ватандин Чехи дявеедиз, абурун нетижайриз талукъ язни тапарарзавай, тарихар маса патахъ элкъурзавай дүншүшар мукъвал-мукъвал жезва.

Дүньядин къвед лагъай дявеедиз

Советрин Союзди къачур Гъалибили къени гзафбурун риклер чуулаварзана. Къецепатан ульквейра, душманар язчи улькведиз акси экъечай государствойра ахътин политикар, башчияр, инсанар хувь са акъван аламат жедай кар туш. Амма жуван улькведа, Яру Армиядин виш агъзурралди аскерар телефон хуналди азадвал багъышай государствойраны Яру аскердин къазанмишнар квазтакъун, Сталин Гитлерав гекъигүн, Ватандин Чехи дяведа фашистар, Гитлер гъалиб хъана кланзайди тир лугъудай ксар хувь - гъа им неинки аламатдин, тажубардай кар, гъял муртадвал, башибузукъвални я.

Гъа ихтиин къенепатан душманрихъ галазни женг чуугур, Советрин Союздин авторитет хажай Иосиф Сталин къе гзафбурку квачир тахсирар кутазва. Улькведа къиле физтай татурай кратин гъавурда гъатай Владимир Путина Россиядин Федерациядин къурдатлавал, авторитет хажакун патал вичелай алахъдай алакъунар авуна вар и кар мадни давамарзана. Гъелбетда, ихтиин дегишвилер къецепатан вар гъял къенепатан душманризни хушзвач. Ара-ара Москвадин, Санкт-Пе-

тербургдин вар маса шегъерин күччириз властдин организ, сиясатдиз, гъукумдин жавабдар рөгъбериз акси лозунгар газэ экъечизавай инсанри къецепатан идеологин макъамдал къулзана. Общественный жуяреба-жуяре организацийн, фондарин векилар я лугъуз, абурув къецепатай къацу доллаарни агаъзана. Чинеба чи улькведиз, Президентдиз акси къалах тухувай организация мадни ава. Абурув Россиядин Федерация къуватлу, къурдатлу яз акуна кланзавач. Гъа ихтиин буруз жаваб язни В. Путина вичин Чарче улькведа мадни цийивилер тундай ихтилат кудна.

Россиядин халкъдин фронтдин векилрихъ вар жегъилрин дестейрихъ галаз гурушиши хъайи чавуз Владимир Путина вичиз гайи суалдиз Россиядин халкъ сад ийизвай идея ватанпересвал я лагъана жаваб гана. Дугъриданни, ватанпересвал - им халкъдин вар миллетдин, государстводин къадакъра авай масмар, абурун битаввал таъминарзавай таъкат я. Ватанпересвал пара къиметлу гъис я. Ам улькведен вар обществодин вири дөрөжира хъун важибул я. Гъял гъар са агъалидин риклени. Эгер ихтиин гъис гъвечи чавалай инсандин рульгуда тун тавартла, ам лагълагъчирин къундармайрин таъсирик акатда. Ахътинбуркай вичи яд хъзвавай къуйдиз цурукъун вегъедайбүрни жеда.

Чна 1941-1945-йисарин дяведа душмандихъ галаз виклервиледи женгер чуугур, Ватан патал чанар къурбанд авур вар Гъалибвал газэ чи хъвериз хтай къеъалар вар абурун игтивилер дамахдивди риклел хизва. Им пара важибул кар я. Чаз чи игитар вири чир хувь вар абуруз чна гъурмет авун герек я.

Аквазавайвал, Гъалибилин 75-йисан сувар гъич садрани тахъай жуяреда, ватанпересвилин рульгуда хъаж хъанвай гъалара къиле фида. Исятда саки вири регионар Гъалибилин сувариз талукъ мянрактар, акцияр тешкилзана. Эхъ, Россиядин халкъар - сад, тулламиш, улькведен къурдатлавални хъаж жезва. И кардиз эхиримжи ийсара арадал атанвай сиясатдин гъаларини таъсиризала. Ватан патал чанар къурбанд авур, еке зегъметар чуугур чин таъварар вири улькведа машшур инсанар чна датана риклел хувь, абурун къеъалвилерий къвемзай несилрингизни чирун герек я.

Президентдин Чарчин џарцье аваз

Мердали ЖАЛИЛОВ,
литературадин отделдин редактор

Ихтиин веревирдер къын зун алай аямда гагъ са, гагъ маса пипле (шегъерда, хууре) чи чилерин патахъай къилем физтай "женгери" мажбурна.

Эхъ, женгер я къылы физтайбур. Садбуруз са къазма эцигдай кап чил жагъизвач. Маса къачуз къан хъайлани, вилик акъят тийидай къанун, контролер, силисли жедач. Масабур, дүнья къурлани, тух жезвач. Вири вилик ква. Месела, Махачкалаада гъульпүн къверер "хуссиятдиз" элкъурбайдалай къулухъ и "къадирлубуру", гъуль къурурна, гъанани чин къелеяр эцигзана.

Масабуру, къын гуна суар чукъурна, гъана чиз къаълан мертебаяр хажазва. Пуд лагъайбуруз гъакъаны тимил авай чи паркар, таъмун зулар, аялар къугъазвай майданар, мектебар, стадионар "хуш" жезва, къазва гъа чакъарни, садални алуук тавуна... Риклел текъвезэй суал авач. За суалырз жавабар жагъурдалди мад гъарай акъатзана: "Бес Каспийскада сада, жегъилрин стадион маса къачуна, вичиз къвалер эцигзана!" "Бес садаз, Избербашдай атана, чи Республикадиин къультуралын эменини яз тариҳда гъатнавай зурба дарамат - "Дагдизель" заводдин къультуралын къвал адан гъятарни галаз маса къачуна, анал чехирин завод, түннэр-хъундардай майданар эцигзана..."

Аламатар тушни? Дербентда 9-нумрадин юкъан школа гъульпүн къере авай къультуралын образованидин текса идара я. Адан къавлав аяларни жегъилар патал хейлин майданар (стадион) тадаракламишнавай. "Перестройка-ди" түртмийшай "къадирлу" несилдин бязи векилри и чакъар вири жуғунрив къевна, мектебни са гүттүүккүл тунва. Гүя гилан несилприз я мектеб, ял ягъун, я къультуралыр къевзайтуди туш. Ресторанар, барар бул я!

Яраб чи инсанар икъван биши, бурукъу, къанихи вучиз хъанватла? Чилер, мулкар авач лагъана, ийизвай крат ятла?

Дугъриданни, 1990-йисалай инихъ ханвай вар гъа чавуз ихтиярар гъиле гъатай газаф касариз умумурдин вири Тямар, гъузелвилер, асайиш анжак къацу пулар гъизвайди хъиз я. Закон - пул! Гъахъ - пул! Гъурмет - пул! Чирвал - пул! Къультуралын - пул! Партал - пул! Муъттубат - пул!.. Гъатта захутнин пулдихъ хъанвайла, инсанри масакла гъикли фикирда?!

Эгер чи газаф СМИ-ра, иллаки телеканалар къалурзай вар къаан сюжеттириз, улькведен къиле физтай газаф мянракатриз, умумурда хъанвай дегишвилериз фикир гайтла, акъл жеда хыи, чи къилин идеология пул къватлун, девлет таразуун, амай вири кратар, адетриз, ирсиниз күрүн я. Инсафсувилин, гъейретсувилин, вагшишилини, къанихилини, пехилвилерин, садрани тух тахуунин, анжак жуван хам хъинин "тербияди" къенкъл къачунва. Ам къадарсуз вилик фенва.

Икъл хъунин себеб, зи фикирдади, чи общество сифтечан дүнзүгүн тербия гузай хизан, мектеб, маса идаарайр, къурулушар амукъ тавун я. Им лап хаталу гъал тирди адеддин инсанри вар, са бубат фикирзайвай, пакадин югъни амайди къатлусай гъар сада гъиссазва. Эхиримжи вахтунда гъатта улькведен Президентдин патав кардик вар маҳсус тешкилати (милли алахъайрилар, къультуралын, образованидин, здравоохраненидин, гражданвиллини общество вилик тухунин, инсандин ихтиярар хъинин вар икъл мадни маса советтар) къиле тухузвай мянракатрал жезвай гъульжетрайни, гузай теклифрайни и кар ақвазва. Президентдин нубатдин Чарчени и месэлайриз къилин чакъанва. Инсан вар инсанвал хъин, хизан вар общество хъин, демографиядин гъалар хъсанарун, гележег чи хъсанди, бахтлуди, хатасуди хъун патал. Президентди къейднан-

ва: "Алай вахтунда чи обществода дегишвилер тун гөрекзавайди ачухдиз ақвазва. Инсанриз виликди физ къланзава, гъавиляй абур чин пешекарвилер, чирвилерин, агъвалпувилер дөрөжайр хажиз, чин хивез гъакъикъи кратин патахъай жавабдарвал къачуз алахъзана. Пара вахтара абуруз чеб авай чакъа (къалахъзава), яшамиши жезвай) шегъерда, районра, хуурера, вири улькведа вуч, гъикли, вучиз дегишшарна къланзаватла, хъсандиз чизва..."

Ятгани ақвазвай дегишвилер хъсан патахъди физвай. Вучиз?

Себебар винидихъ хейлин къалурнава. Къанунар хъзвайбурулай чуурзайбайбур, пулдихъ вири маса къачуз, маса гуз жедайди гъиссазвайбур газаф яз ақвазва. Ихтиин шартлаа инсандин руғындин къультуралы, чехи марифат, ватандашвал, инсанпересвал, зайдидав гъиль вугун, сад-садан къаршидиз рикл, рульгуда чакъадай чакъадай вири вичикай бизарзана. Вири къвахна, вичиз майданар къадайвал... Гъамбардин къиферин къайдыа, психология тушни?

Амма умумурдихъ вичин, садалайни аслу тушир къанунарни авайди я эхир. Дүнья къалурдай инихъ кардик квайбур. Чун, инсанар, инсанвилерин реке хвейибур, инлай къулухун хъудайбур. Абурукай чи классикири вуч лагъанватла, яб гун:

Етим ЭМИН:

Газаф хъунал гъи кас ятла такабур, Яргъял физ туш вуна винел гъай абур. Гъам агудиз, квадарда бенед жабади, Ахеар къвахъиз, гъелекда чан, къизил цам. ("Къизил цам" шиирдай)

Хуурыг ТАГЫР:

Кесибди са гаф лагъайтла хийирдин, Гъейрибуру элкъурьда ам шийирдиз, Гъидач адан гъал садани фикирдиз. Бес вуч ийин, стхаяр, икъл хъайила? Дуъдални касни къөвөдчүк къейила... ("Кесибили гүж гайила" шиирдай)

Алира САИДОВ:

Зи бубадиз лагъана вичин бубади:
- Чун вирибур гъа сакла рекъизва, зи хва:
Садбур незва кашары, садбур - вабади,
Са тимилбур масакла рекъизва, зи хва:
Къизил газаф хъуниди къийизмач къевалы -
Темпелели рекъизва, хъухъ вун зи чалахъ...
("Зи бубади лагъудай" шиирдай)

Жуяреба-жуяре асирра яшамиши хъайи шаирар ятлани, умумурдин макъсаддикай, инсанвал хъиннай абур сад хъиз раҳанва. Къизилрини девлетри вар, инсанвилерин рафттарди, къайгъударвилер, сад-садан гъавурда акъз, сад-садав агакъуну хъузва инсанар. Им чи руғындин къультуралы, чи деб-эдеб, чи элем-къелем, чун элкъурьна къунвай дүнья хъвайла арадал къевзайтуди тирди успатзана.

Президентдин нубатдин Чарчин аслу метлебни гъам я. Инсанрин фагъум - фикир, рульгудин къамат, ахлак арадал гъизвай сифте тешкилат хизан я. Адан гъал-агъвалдилай, ана авай марифатдилай, инсанрин алакъайрилай гележегдин несилрин къаматни аслу жезвайдал шак алач. Ич ичин тарцив аватда, лугъузва чи халкъдин мисалда.

Аял - къепинамаз, дана - епинамаз, лугъузва маса мисалда.

Улькведа демографиядин, яни агъалийрин къадар хъиннин вар артухарунин месэлләни бес гъа хизан хъиннин месэлдиди халаз сих ала-къада авачи? Президентди вичин Чарче гъавиляй хизан хъиннин, аялар авайбуруз жедай вири жуярьин къумекар, артуханвилер, къезилвилер авуннин месэлайриз къет

Инсанар ва девирар

А. ОМАРОВ

Гъахътнди яз чидай чи халкъдин векил тир революционер, тешкилатчи, пешекар Мусабег Гъажикъасумов.

"1935-йисан 18-иунодиз, йикъян сятдин пудаз, яргъал чуగур залан азардики советрин архитекторин Союздин Ленинграддин отделенидин председатель Мусабег Гъажикъасумов рагъметдиз фена.

Партия ва чи улъкведин архитекторин фронт чин виридалайни хъсан рухвайрикай садакай магърум хъана. Вири къуватар чи социализмдин Ватандин гайи Гъажикъасумова вичин 48 йисан къене умъурдин баркаллу рехъатана".

"СССР-дин архитектура" журналдин 1935-йисан 6-нумрада Н.Ф. Хомутецкийдин тъварунихъай геънщдиз чапнавай некрологъя икъ башламиш жезва. М.Гъажикъасумов чи ватанэгълити. Мад вуч чир хъана чаз адакай?

Ленинграддин Электротоқдин правленидин председательвал авуна. Ада Ленинан электрификациядин план тамамарунин винел квалахна, са шумудра вичи рөгъбердиз Ленинградда ва областда электрификациядин квалах тухункай ва гележдин планрикай докладар авуна.

Милли республикаяр мягъкем хънхъ галаз алакъалу яз, парти-

ва муракаб квалахар тамамарунхъ галаз санал, М.Гъажикъасумов вичин рикъ алай кеспидални машъул жезмай. Архитектурадин рекъе адан яратмишунин квалахдик халисандиз гъерекат анжак революциядилай гульгъуниз акатна. И кар патал авачир вахт са гужуналди жагъуриз, ада архитектурадин са жерге конкурса иштиракна. Ам Волховстройдин эвелимжи вариант патал конкурса да гъалиб хъана. Азербайжанда ада парча храдай фабрикадин проектдин конкурса сад лагъай премия къачуна, са жерге поселокрин ва дараматрин проектар тамарна.

"Адан зегъмет чуѓваз алакъуни, галатун чир тахунни ва квалахдихъ къанихвили чун, адалай жельиль ва таъватдиз артухбур, тажубардай, - къеъдзава некрологдин-макъаладин авторди. - Им революционер-подпольщикдин умъурдихъ къанихвал, кесиблерайни четинвилерай акъатай инсандин вил пачағыдин дустагъ-

Чехи рикъ авай инсан

Ам Дагъустан областдин Кульре округда Къасумхуърел 1886-йисан 16-августдиз газаф аялар авай хизанда дидедиз хъана. Гъвечи замаз адан буба Гъамдуллаға рагъметдиз фена, хизан халуди вичин къаюмвилк кутуна.

Агақнавай гадади Бакуда реальный училища келна. Ахпа ам Петербургдин эцигунрин инженерар гъазурдай институтдик экечина. Ина ада агалкүнралди 4-курсуналди келна.

Институтда Мусабег студентрин чинебан квалах тухузвай тешкилатдик экечина. И кар себеб яз, 4-курсунай ам "политикадин рекъяя хаталу кас" я лагъана акъуднай.

Амма и карди адан рикъ авай архитектурадихъ ялунин гъисс зайифарнач. Датана революциядин квалах тухуз, ада Петербургда ва Бакуда са жерге архитекторин гъилик квалахна, архитектурадин памятникар чирна, проектар тамарна.

1904-йисуз ам РСДРП-дик экечина, партияда ам большевикрин фракциядин патал хъана. 1906-1907-йисалай ам РСДРП-дин Бакудин комитетдин член тир Мусабег Гъажикъасумов къве сеферда дустагъда ацу-къарна.

Чинебан квалах тухузвай ам са шумудра И.В.Сталинахъ галазни гурушиш хъана. Революция М.Гъажикъасумова халис революционер ва пешекар архитектор яз къаршиламишна. Партияди адал са жерге жавабдар къуллугъар ихибарна. 1918-йисуз Петрограддин советда большевикрин фракциядин член тир ам шегъердин электростанцийирин комиссарвиле тайнарна. Ахпа ада Государстводин сад лагъай электростанцийидин завкомдин председательвиле квалахна, гульгъунлай адакай гъя электростанцийидин директор хъана.

1921-йисалай 1925-йисалди М.Гъажикъасумова

яди М. Гъажикъасумов Азербайжандиз рекъе тұна, ина ада 1930-йисалди ВСНХ-дин председательвиле ва маса важибул къуллугъарал квалахна. Ина а чавуз ам С.М. Кирова галаз мукъувай таниш хъана.

1931-йисуз Гъажикъасумова Ленинграддин Гипроэмемда квалахна. 1932-йисалай ам Ленсоветдин архитектурно-планировочный отделдин (АПО-дин) кылыл ақвазана. Ам Советтин архитекторин Союзды, архитектурадин комитетда ийизвай квалахди вири вахт квакъудзазвайтәни, адахъ яратмишунин рекъя имараттин проектар тамамардай мурад авай.

Хусус яратмишунин квалах патал вичихъ бес къадар мумкинвилер авачиз, масабуру цийи ва хъсан шарттара яратмишунин квалах тухун патал ада газаф чарайр акуна. 1932-йисуз Ленинградда ам Советтин архитекторар кватаңлавай союздин член ва тешкилатчи тир. АПО-дин руководитель, архитектурадин комитетдин председатель яз, Ленинград цийи жуъреда түккүр хъувунин квалахда партиядин ва гъукуматдин къарарап, кылди къаҷуртла, юлда Кирован тапшурғар кылиз акъудиз, ада пара къадар алахъунар авуна.

Вичин инсанвилиз килигна, чарадакай хабар къаз ва адан гъавурда ақыаз, ада къимет гуз чидайвияй, М. Гъажикъасумовас архитекторин геънш къатара еке ихтибар, гъурмет авай. Адалай газаф къадарда пешекарар ва вафалу дустар тупламишил алакъанай. Гъажикъасумов - чехи рикъ авай инсан - вичин мурад тир ва чепл чехи зегъметар эцигай газаф крар умъурдиз кечирмиш жезвай арада рагъметдиз фена. Ам Ленинградда Александро-Невский лаврда фаракъатнаува. Акъалтзавай несиpriз чи ихътиян баркаллу рухвайрикай чир хъун хъсан я.

Чехи Гъаливилин - 75 йис Хивдай - Берлиндиз

Рамазан ВЕЛИБЕГОВ

Герей Гъажитаев 1920-йисуз Хиврин хүре кесиб лежбердин хизанда дидедиз хъана. Аял ва жельиль вахтар ада, вичин таяр-түшери хыз, мал-къара хъуз, чульда квалахар ийиз акъудна. Ватандин Чехи дяве башламишайла, ам 20 йиса авай жегъиль тир. Ватандин эвер гун Герей гъасытда къабулна ва дяве башламиш хъай сифте йикъара Хив райондин РВК-дай ам фронтдин рекъе гъатна.

Ада 125-нумрадин стрелковый полкуна къуллугъяна. Фашистрихъ галаз сифте ягъунрик Белоруссиядин чилел экчина. Ам Брестдин къеле хүбинин лап кызгын женгерин иштиракчи хъана. Бахтунай хъиз кынкыкай къутармиш хъай красноармееци мадни душман күквартуник вичин пай кутуна. Фашистар терг ийиз-ийиз, дяведин цаярай ам Берлиндиз къван фена, чун гъалиб хъунин шадвални хъана къейд авун къисмет хъана.

Дяведа къалурай гъунаррай адац цудалай виниз орденар, медалар, гульгъунлай юбилейрин медалар, грамотаяр гана. 1946-йисуз хайи хурурьз хтай Герей ислягъ зегъметдив этч хъувуна.

Виклегъ аскер

Идрисов Абдуллағ 1924-йисуз Күре округдин Кашанхуъре кесиб лежбердин хизанда дидедиз хъана. Ватандин Чехи дяве башламиш хъайила, фронтдин фейи ада саперрин полкуна къуллугъяна. Гуржистандин Гори шегъерда военный училища 1943-йисан августдин эхирдалди чирвилер, вердишилдер къачуна. Гульгъунлай Абдуллағъан дя-веден четин рекъе башламиш хъана. Ада Янаковскийдин дивизиядин 11-нумрадин, Украинский-фронтдин 149-стрелковый полкара аваз душманрихъ галаз женг чуғуна.

Ам авай полкуни Таганрог, Мариуполь, Донецк, Волково, Горловка шегъерар фашистрик азадна. Идрисов Абдуллағъа вичин гъунарап Сталинград шегъер патал тухай женгерани къалурна.

Ада советтин къушунрик кваз Европадин цудралди хулерер ва шегъерар душмандикай азадна.

1941-1945-йисалай ам Ватандин Чехи дяведа душмандикъ галаз хъай женгера къалурай гъунаррай Абдуллағ Яру Гъед ордениз, "Виклегъвилин", "Германиядал гъалибвал къачунай" медалриз, гъакыни грамотайриз лайхлу хъана.

Дяведилай гульгъуниз ада хурурьз школада, колхозда, совхозда квалахна.

Будапешт азадна

Хийир ЭМИРОВ

Ватандин Чехи дяведа хлекви Мамедов Хебиди еке къегъальвилер къалурна. Буденыйдин рөгъбервилер квай атлуйрин частариз акъатай ада къеве гъатай са чекални зайфвалнач. Ам разведкадизни фена, ада яру ва пеле къаш авай балкандаллаз газаф сеферра душмандин винел гъужумарни авуна, хурук акатай къван фрицарни кырмишна, гъалтай къван вацарай уйткемвилледи экъечини авуна. Къве сеферда хирер хъанатлани, ада азъзурралди советтин аскеррихъ галаз инсафуз фашистрин зулумдикай хайи чил, хурур, шегъерар, Украина, Белоруссия, Венгрия, Польша азаддай бахт акуна.

Гъалибвал Х.Мамедова Германиядин чилел, лазаретда, къаршиламишна. Ахпа ам хирер сагъар хъийиз госпиталра амукуна, хурурьзни геж хтана. Хурудал Яру Гъед, Яру Пайдахдин орденар, "Жуэрэтлувиляй", "Берлиндал гъалибвал къачунай" ва маса медалар алац.

Зи рикелай садрани алатдак, школадиз атана, чахъ галаз гурурьши хъай вахтунда, ада Будапешт шегъердиз чеб гъахъайвал, ам азад авурувал ахъайнай. Чи аскеррин, атлуйрин къегъальвилер тешпилъ авачирбур тир.

Хирер сагъ хъхъайла, ам вичихъ гелкъвеи ва пара хъсанвилер авур медсестра Катядин патав гумукънай. Хурурьз хтайнан, абурун алакъа атланачир. Катяди ада гъамиша ва вахтара чинра авачир хътина тенбек ва паплрусудин къелечъ чарар рахкурдай. Хебидин паплрусудикай дад такур итим, жегъиль хурия жагъида лагъайтла, тапарар тир.

1966-йисуз хурурьнивирхъ галаз дядедин ветеранни Белиждин поселокдиз күч хъанай. Ада зегъметдани вичин гъунарап къалурнай.

Мердали ЖАЛИЛОВ,
литературадин отделдин редактор

Лезги милли журналистикадин сифте-гъяни бязи чешмейрикай (камарийкай) чун алатай нумрада раханавай. Амма гъакъикъи лезги чалал рахазвай газет акъатдалди чи журналистрини публицистри халкъдин дердияр, Ватандин тарих ва къисметар раиж авун патал, урус ва түрк чаларикай менфят къацуц, чин фикирар келзлавайбурув ага-къарай ийсар тимил хъанач. Абур чи умуни тарихда лап муракаб, дуњьядра къилье физвай карин гъавурда гъар акатай вуж хъайтилани акъан тийидай, революциянин граждан дяведин вакъийрал асалтна.

Эхъ, 1917-йисуз чехи Россияндин вири мулкарал инкъилабдин женгер къиле финици, цийи девир, цийи къурулуш кардик акатиз гатлунна.

Тарихдай малум тирвал, инкъилабдин (пролетаррин) эвел “Искра” газет арадал гъунилай гатлунна. Революция умудрайни фикиррай гъакъикъатдиз элкъуриз къумек гудай тақъат яз, газетдикай гъахътин руғъдин реъбер, халкъ азад ийидай женгинин сағыб-агитатор ва пропагандист, революцияндин идеяяр ағалийрин геъенш къатарив ага-къарай арачи (муть) хъана.

Милли журналистика: Цийи умур - Цийи печать!

“Искра” газетдиз руғъдай мукъва тир маса газетарни, бюллетеңарни, эвер гунари, листовкайни, чаарни, тезисарни тимил акъатначир. А девирда Дагъустани къулух галамукач. Халкъ азад ийидай женгчийрин сифте жергейра лезгийрикай ялавлу революционер тир Къазимегъамед Ағасиев, Мукътадир Айдинбеков, Абдурагъман Исмаилов, Михаил Лезгинцев, Абид Амирасланов, Нуредин Шерифов, Нажмудин Самурский, Абдуса-мед Мурсалов хътин ва маса руҳвайяр хъайди тарихда гъатнава. А ийсарин гъакъикъатдикай хейлин делилар, республикадин чехиди тир “Дагъустандин правда” газетдин 100 йисаз талукъарна, 2018-йисуз чандай акъуднавай “Асиридин гъузгъу” (“Зеркало эпохи”) ктабдай (Махачкъала, Дагъустандин печатдин къвал. 2018-йис) келиз жеда. Ана къейднавайвал, гъеле 1918-йисан эвлера Дагъустандин халкъарал чаларал “Дагъустандин кесибар” газет акъатзайвай. Тешкилати - У. Буйнакский, сад лагъай редактор - И. Алиев.

Са курув вахтунда хъанатани, адлай дагъивирев девирда къиле физвай муракаб гъерекатрикай (инкъилабдин женгер, къецепатан чапхунчийрин интервенция, граждан дяве...) дувз информация ага-къарази хъана. Адан гъульяналлаз “Дагъустан” газет акъатна. Гъамни са курув вахтунда амукач, контролеволюциянин гъилибанри ам тергна.

1920-йисан 20-августдилай, РКП(б)-дин Дагъустандин обкомдин бюородин орган яз, “Шура Дагъустан”, “Советрин Дагъустан” газет урус ва са курув вахтунда Дагъустандин халкъарин чаларални акъудиз гатлунна. Чи районар патал - түрк чалал. 1922-йисалай милли чаларал ам акъуддай къуват амукач. Ам анжак урус чалал акъудзайвай.

Гъа шартларани чи публицистика ви-лиди фена. Лезгийрикай а газетда вири-далайни гъаф Нажмудин Самурскийдин ялавлу мақъалайриз чка ганва. Улубий Буйнакскийдин, Жалалутдин Коркмасов, Сайд Габиеван мақъалайрини еке чка къунва. Абуру партиядин гаф, гъукуматдин къанунар ағзур ийсарин истисмар-

дикай хкечзавай савадсуз кесибрин мас-сайрив ага-къаразавай. Инье бязи мақъалайрин твэрар: “Революцияндин карда халкъдин просвещенидин роль”, “Школайрин къадар артухарин”, “Дуњьядин сердер зеъмет жеда”, “Вири - члайвилхъ галас жениниз!”, “Дагъустандин дагъала-ра чи вилк квай месслаяр”, “Хунзах бун-тчийрикай азаднава”, “Дагъустандин халкъарин съезддай” (1920-йисан 17-ноябрдин нумра) ва икъл мадни. (Авторар - Ж. Коркмасов, С. Габиев, А. Тахо-Годи, Н. Самурский ва мсб).

Вири и материалири а кар субутзава хъи, чи милли журналистика, публицистика (урус чалал къизвайтани), халкъдин женгинин пайдах хъиз, руғъдин къуват яз, вилк жергеда хъана. Чи гъакъикъи милли газетар, лезги чалал Г. Гъажибекова арадал гъайи “Цийи дуњья” (гилан “Лезги газет”) патал лап хъсан бине ва чешне гъа чаван газетрикай хъайдал шак алач.

Илимрин доктор, пешекар журналист-публицист Джонрид Назирович Альмадова Гъажибек Гъажибекована умуръдин рекъиз бахшна къеңенвай “Хакъ тийидай гъед” мақъалада (“ЛГ”-дин 2000-йисан 15-нумра) къейднавайвал, а ийсара са бязи-буру “Лезгийрикай Аллагъадизни хабар авайди туш, лезги чалал келиз-къиз жедайди яни?” лугъузвай. Амма Гъажибек гъхин руҳвайри и кар алакъадиди субутна! Сифте нубатда илимдад бинела-мишнавай алфавит туқулырна къланзайвай. И жавабдар везифа Г. Гъажибекова вичин

председатель Н. Самурскийди хвенай: “...авареийрихъ авай хъттин кел-хъын лезгияр патални арадал гъун за ғерек кар яз гъисабазава ва и жигъетдай къуне тухузвай къвалахдин тереф за хъузва”.

Хай чалал кел-хъын жедайди субутзава маса делил - им Г. Гъажибекова гъа ийсара Москвада “Лезги шаирин чалар” къил азаз ақуддай ктаб тирди Дж. Альмадова твэр къунвай мақъалада къетенди къейднава. Ам лезги чалал латин гъарфаралди басмадин къайдада ақуднавай сад лагъайди я. Адал ихтиин къинар ала: “Лезгинский краеведческий кружок в Москве”. Лезги шаирин чалар.

И чалар къватна, межмуз авуруди Гъажибек Гъажибеков я. Москвада авай лезги студентрин көртедин нешрийе. Москва, 1927-йис.

И ктаб, лезги районара келиз къекъвез, Гъажибек Гъажибекова халкъ уяхардай, лагъайтла жеда, ахварикай күддай хътин къвалах тешкилнай ва хай чалан келун - къхин жедайдахъни вирибур инанмишариз алакъанай.

Тарихдай чаз чидайвал, гъакъини 2004-йисуз РАН-дин ДНЦ-дин ИИАЭ-дин алимрин советдин къаарардалди Махачкъала-да чапнавай “Нажмудин Самурский (Эфендиев) - твэр-ван авай общественно-политический ва государственный деятель” твэр азаз адан 110 йисан юбилейдикъ галас алакъапу яз ақуднавай ктабдин материалри шағындализавайвал, 1921-1929 ва аддай къулухъ 1934-1937-ийсарани Н. Самурскийди чи республи-

кинин къачуна. И кардал ада вичихъ газетъя ийсара (1923-1925-йисар Москва-да ва Санкт-Петербургда) келай юлдашарни желбна, маҳсус кружок арадал гъхана. Аник Гъажибековалил гъеरи Юсуф Герейханов, Камалудин Гемзебегов, Мегъамед Исақьев, Ағымед Тагиров, Зияудин Эфендиев, Шарабудин Мейланов, Хасбулат Аскар-Сарыджа, Сейфудин Шихалиев, Шағъбаз Шайдабегов ва газаф масабур квай.

Гъелбетда, кружокдин членри а чавуз (1925-йис) ДагЦИК-дин къилевай Нажмудин Самурскийдин къумек гун талабанай.

“Гъаф гъуърметлу юл. Самурский! - къеңенвай Г. Гъажибекова чарче, - Көөхъ къилдин ксарин чаар келун ва абуруз жаваб гун патал вахт лап тимил аватлани, гъа и кар чиз-чиз, и сеферда за Куън чар ракъурунади инжилу авун къетиңа. Зи чарчин мақъсад Куън чи чалан, яни, вичиз Услара лагъанвайвал, “Куър чалан” патахъай жуван фикри-дикъ галас танишарун ва, члехи юлдаш яз, Көөвай юлдашвили са меслят къа-чун я...”

Икъл башламишнавай чарче адан авто-рди чи милли кел-хъын авай гъал ва чал илитзавай маса чаларин хаталувал гъхъинтиди ятла, къалурнава.

А чавуз чадин газетар, винидихъни лагъанвайвал, урус, түрк ва къумук чаларал акъатзайвай. Абуру лагъайтла, чи дагъви кесибрин яшайиш, Г. Гъажибекова Н. Самурскийдин вичин чарче къеңенвайвал, лап писдаказ къалурзавай. Жуван чалал акъатзайвай газет гөрек тир. Г. Гъажибекова а чавуз мадни къеңенвай: “1924-йисуз зун и месэләяр “Яру Дагъустан” газетдин чинра къяргъаиз са шумудра алахъян, амма зи чалишишилери са нетижани ганачир, гъылк лагъайтла, газет зи къаршидиз атанаачир”. Ада генани а кар рикъел хакна хъи, лезги чалан алфавит гъеле Услара вичин вахтунда арадал гъанвай. Ятланни гила “савадсузал тергава” лугъуз, түрк чаларин кутигнава.

Гъанвай гафарай акъазайвайвал, Г. Гъажибекована тереф ДагЦИК-дин а чаван

председатель Н. Самурскийди хвенай: “...авареийрихъ авай хъттин кел-хъын лезгияр патални арадал гъун за ғерек кар яз гъисабазава ва и жигъетдай къуне тухузвай къвалахдин тереф за хъузва”.

Хай чалал кел-хъын жедайди субутзава маса делил - им Г. Гъажибекова гъа ийсара Москвада “Лезги шаирин чалар” къил азаз ақуддай ктаб тирди Дж. Альмадова твэр къунвай мақъалада къетенди къейднава. Ам лезги чалал латин гъарфаралди басмадин къайдада ақуднавай сад лагъайди я. Адал ихтиин къинар ала: “Лезгинский краеведческий кружок в Москве”. Лезги шаирин чалар.

Конкурсиз

“Лезги газет”

**Нисейхалум ШИХНЕБИЕВА,
Сулейман-Стальский райондин Агъаст-
Стал-Къазмайрин мектебдин муаллим**

“Лезги газет”! Гъузгъу газет!
Чаз вирида къан газет!
Эдебият, тарих чириз
Алахънавай бағыри газет!

“Лезги газет” шириатдин макан я,
Дидедин чал қавун аршиз хаждай.
Халис дуствал, чи лезгийрин лишан тир,
Хуын паталди, Шарвилы хъиз акъваздай.

Жуван халкъдиз къуллугъ ийиз алахъдай,
“Лезги газет” чи баҳтунин лувар я.
Артух ийиз чи тарихдин девлеттар,
Тъар са къвале гъузлемишдай сувар я.

“Лезги газет”! Вун чи къвалин абуя я,
Къуват я вун, гъизвай къвализ берекат.
Вал вил азаз акъвазиз чун гъазур я,
Хабарар къланз, акатзава гъерекат.

Гъар са хуъруз чукурзавай шад хабар,
Сулейманан районда вун бағъя я!
Мубаракрай юбилейдин виш ийсар,
“Лезги газет” вирибуруз ала я!

Мубаракрай юбилей!

Хазран Къасумов

Лезги халкъдин яржарикай сад я вун,
Ви мухбир я - гъа и кардал шад я зун.
Дестекар яз ви далудихъ гала чун,
Мубаракрай, “Лезги газет”, юбилей!

Ви твэр къурла, шад жезава гъульгуль зи,
Вун дуст хъана - шадди хъана умуръ зи.
На лугъуди, язва вун зи сүльгъурчи,
Мубаракрай, “Лезги газет”, юбилей!

Вун мугъман яз гъузетава вирина,
Ви “дувула” авазва лап деринра.
Вилик финин ериш мадни йигинра,
Мубаракрай, “Лезги газет”, юбилей!

Дагъустанда газет, журнал мад ава,
“Лезги газет” лагъайтла, чахъ сад ава.
Къуд пата ви тариф ийиз, ад ава.
Мубаракрай, “Лезги газет”, юбилей!

Лезгистан ваз мулкар патал гъвчи я.
Ви дережа гъар са рекъяй чехи я.
Вун авачир югъни, белки, мичи я.
Мубаракрай, “Лезги газет”, юбилей!

Ағзур йисан ага-къариз вун яшарив,
Ағурай вун якъут-гевъир къашарив!
Ачух суфра, дузышишнавай ашарив,
Мубаракрай, “Лезги газет”, юбилей!

Виш ятлан, вун къубан я, жаван я.
Вун хурув къун гъар са касдиз дарман я,
Ваз алишар къизвайди Хазран я!
Мубаракрай, “Лезги газет”, юбилей!

Шагъэмир Гъажиев

* * *
Дидед чалал рахада вун,
Цийи-Цийи хабарар гваз.
Чи къвалериз хквела вун,
Масан газет, “Лезги газет”.

На рахадай чал чирда чаз,
Сивера чи ширин мез тваз,
Вун къелайла, рикъл жеда шад,
Руғъдин къуват, “Лезги газет”.

Хай халкъдин дамах я вун,
Зегъметчийрин даях я вун,
Вун галачиз яшамиш жеч,
Чи рикъл жеда “Лезги газет”.

Мансур КУЬРЕВИ

ЧАПНАВАЙ ктабар дүньяда пара ава. Абурукай са бязибур чин девиррин энциклопедияя я лагыйта ягъалмишвал авач. Лезгийрин машгүр алим Алкъадар Гъасан эфендидин 1913-йисуз Темир-Хан-Шурада араб чалалдай акъатай “Диван аль-Мамнун” тъвар алай ктаб гъяхтин энциклопедияя яз гысабиз жеда, XIX асирдин 2-паюна Дагъустанда, иллаки адан кыбле пата хъайи вакъиайрин. Гъайф хъи, а ктаб чапна виш йисалай пара вахт алатнаватлани, ам къедалди я лезги, я урус чалариз таржума авунчир, ада авай фикирар ва делилар виш йисалай пара вахтунда лезгийриз, я дагъустандин маса халкъариз ашкара тушир.

Гила Москвада араб чалай урус чалаз а ктаб таржума авунва ва чапдай акъудуниз гъазурна күтаязва. А ктабда Гъасан эфенди вичи масабуруз ва масабуру вичиз араб чалалди кхъей ширар къватнава, а ширар арадал атай шартарикай ихтилатар ва вичин фикирар къхъен. Чехи пай шириар алимдин вичин кылел атай карикия я. Гъасан эфенди вичин девирда Дагъустанда ва Ширванда машгүр кас хуныз килигна, адан кылел атай крат гъяа девирдин машгүр инсанрихъ галас алакъа авайбур я. Ктабда авай алимдихъ галас сих алакъада хъайи ксарин тъварарин арада гилан неслирэв течир парга тъварар ава. Абурукай са бязибур, ктабдай тайин жезвайвал, еке гъуремет авуниз лайхлубур я.

Къе чаз Гъасан эфендиин ктабдай цийиз чир хъхънавай Мисрихан тъвар алай касдикай рахаз кланзана. Ам къвед лагъай паб хиз кланзавай, вичел алимди, и ниятдиз килигна, дустунал хъиз хъутиль хъуруннар авунвай кас яз ктабдай чаз чир жезва (Алкъадар Гъ. Диван аль-Мамнун. - Темир-Хан-Шура. 1913. - 99-100-чинар). Ам Етим Эминан патавни, къвед лагъай паб вахчун фикирда аваз, адавай меслят кланз атай, вич ахпа еке шаирдин “Тъварун стхадиз” зарапатдин ширирдин “игтидиз” элкъьев кас тир.

Бес вуч кас тир а Мисрихан, Етим Эминахъни Гъасан эфендиихъ галас ихътин сих алакъаэр авай? Адакай чаз чир хъайи делилри чун гъейранарна. Дугъриданни, чна умуль

къятунзавай тегъер умульдилай вичелай гъамиша усалди жезва. И фикирдин гъахълувал чаз сифтедай къвед лагъай паб хиз кланзавай кас яз чир хъайи Мисриханакай эхирдай чир хъхъай делилри тестикъарзана.

Гъасан эфенди вичин ктабда Мисриханакай са къадар делилар гузва. Ик!, са ширира ада кхъизива, бес вич сургуни диз акъудайла, танишрин Чехи пай, са тимил ксар квачиз, вич галай патахъни элкъуун хъурунчир. А вахтунда вичин гъурунчир къурбурса анжака стхаяр, 1874-1877-йисара Курье округдин начальник хъайи князь Орбелиани, Къасумхъурел алай дустар ва “гъажи Мисрихан” я, лулуза алимди (Алкъадар Гъ. Диван аль-Мамнун. - Темир-Хан-Шура. 1913. - 131-чин). Четин вахтара вичихъ галас алакъада хъайбрукуй Гъасан эфенди анжака са Мисриханан тъвар ачуходиз къазва, амайбурука, тъварар таъказ, гъабуруз талукъ гафаралди кхъизива. А кас алимди вич патал вуж яз гысабавайтла, адан буба вуж тиртла, ам гъи хурий тиртла ва ам бажарагъ авай шаир хъайиди чаз ктабдин 158-159-чинрай чир жезва. А чинара Гъасан эфенди ик! къхъенва¹:

“Зун Сласскда² авай вахтунда зи риклин сир гвай дуст тир, вич разгьмет хъайи гъажи Пирвеледан хва тир гиливи малла гъажи Мисриханан ихътин гафар авай кагъаз заз агакъна:

Зи варз кважына вилерикай, циферик ква гъурбатда,
Рикл курана къах хъанеа зи, мус и бед вахт алатда?
Зи дустарихъ рикл акъатиз, рикл кузва зи, пис я гъал,
Азбрини мусибатри зун авунва саки лал.
Зи нақъвари, акъеъз тийиз авахъззай вилерай,
Ранг дегишар авунва цин, физэй инин хулерай.
Ина зи кыл хъанеа лацу, къевнава ам къираеди,
Рехи хъанеа зи чуруни-тир вилекдай чулавди.
Гъыкеан чна и умульдя залан дердер чулуна?! -
Заз акл ава, акъвазда рикл, ерли динжвал такуна.
Күн къван клан дуст авач заз, дава тир рикл кайила,
Квелай эмин³ юлдаш авач бедбахтвилер хъайила.
Күн галачиз хъваззай яд чаз халис яд хъиз клан жеда,
Күн галачиз незэй фахъни чун патал тъям фан жеда.
Квез Аллагъади гурай, Гъасан, хъсанвилер авай къван,
Квелай фад-фад гъвччи хабар иниз атун чаз я клан.
Мисрихана ина рикл алатай вахт хизива,
Акъваз тийиз, ви патахъай ада ялвар ийизва.
...Халикъ, Вуна хуых хъсан хва авай вири халкъарин⁴,
Багъа Агъмэд⁵, къшиле авай дүз рехъ къунвай ксарин.
Мад хуых адахъ авай хизан, адан кардин юлдашар, -
Гъабур я къван чаз чешнеяр, Ви ниятрин сирдашар”.

И ширира чна гъикъван зайифдиз таржума авурутлани, ам кхъей Мисрихан зурба бажарагъ авай, савадлу, умульдин гъавурда авай шаир хъайиди чавай чуныхъиз жеда. И ширира чна вичив агакъайла, Гъасан эфенди “гъурчегвилли

ацанвай, иер чалан, аламатдин, нур гузай гевгъердин хтар хъти гафар авай кагъаз” вичив агакъна лагъана, Мисрихан ширирвиллин алакъуниз еке къимет ганай. Дериңиз тъарь тавуна, чунни и ширидин сад лагъай царцин метлебдиз ва ада авай образлиз килигин. Абурай аквазва, виликдай Гъасан эфендици ваца хъиз экв гайи, гила я вацран ериндал алай кас гъурбатдин цифери халкъдикай чуныхарнавай умуль Мисриханаз мичи йиф хъиз тир. Бес ихътин дерин метлеб в гъейранардай образар авай царар къхъей, вичин бажарагъдиз Гъасан эфенди еке къимет гайи кас шаир яз гысаб тавула, чавай вуж шаир яз гысабиз жеда?

Гъасан эфендиин ктабда гиливи Мисриханан мад са ширира ава, алим цаяр атуники начагъ хайила къхъенвай. А ширида Мисрихана Аллагъадивай начагъздавай Гъасаназ речим авун талабунилай гъейри, а начагъздавай Гъхъин зурба кас ятла, Аллагъдин вилик шагыдвалаза (Алкъадар Гъ. Диван аль-Мамнун. - Темир-Хан-Шура. 1913. - 32-чин):

Эй чи Худа, Вун дүньяда иеси я мергъяматдин,
Гъасан сагъра азаррикай, - Ваз ван атуй зи минетдин!
Атанавай пис цаяр amlyml, - хъсан хъурай адан гъалар,
Эй зи Халикъ, amlyml адан жасаддик квай вири тлалар!
Ам худа и дүньяда авай вири азабрикай!
Эй чи Агъя, а бендедин фул худа кларабрикай!
Адан умуль яргъи ая - адаз къвездэе авун хатур:
Ам я инсан келиз кландай, и дүньядиз фадлай такур,
Тежер хъти зигъин авай, чидай паря месэлэяр,
Ам илмрэн рекье ава, агакъ тийиз вичихъ таляр.
Пишкеш ая Вуна умуль а зурба кас кландайбурсу,
Адал пехил гъэр са бенде ракъура тлын Вуна суруз!
Куын, дустар, зун айбимир ихътин гафар акъатайла,
Кважынава зи ийир-тийир, адав азар агатайла.
Гъил къану мад залай куын, дузыди туштла

за лагъай чал:

Квез къалуриз алахънавай зун зи рикле гъатнавай тлал.
...Халикъ, Вуна хуых Ви бенде, чаз чешне яз
вич халкъ авур⁶,

Ва хуых адан хизанарни, йифен миче твамир абур.
Инал гъанвай къве шириди къалурзава, къедалди чаз вичикай хабар авачир, Етим Эминанни Гъасан эфендиин

Гиливи Мисрихан

ди тушир, абурун къадар къалурунилай гъейри. А ругуд дишегълидикай, чна фикирзавайвал, сад стхайрин диде Мухлисат я, къве дишегъли стхайрин папар я, пудни - абурун рушар.

Мисриханаз авай са руш - Шагъназ 1886-йисуз гиливи Магъмудан гада Абдурагъманак гъульпук квай. Чна тъвар къунвай сияядыа къалурнавайвал, 1828-йисуз дидедиз хъайи Магъмудан бубадин тъвар Фетали тир ва гъя Магъмуда Гилийрин суддин, вичин къази (председатель) Абдул-Летииф тир, жергедин судъайрикай сад яз къвалахзавай. А суддин амай жергедин судъайрикай тъварар ихътинбур тир: Неби (Къафланан гада, кавх), Абу-Сайд (Мегъамед-Небидин гада) ва Абас-Къули (Къадидин гада). Эхиримжи къве кас, аквадай гъаларай, Гилирилай тушир.

Мисриханан чехи гада (Абдул-Летииф) 1853-йисуз дидедиз хъуни, гъя ийисуз Гъасан эфендиин чехи гадани (Агъмэд) дидедиз хъуни ва а къве итимдин арада авай дерин дуствили чун фикирдай гъизва хъи, абуру къведни таир тир ва абуру, гъина аваҷтлани, Ярагъдал санал къелна. Вилик къалурнавай делилри ва Гъасан эфенди 1834-йисуз хайди чир хъуни чаз гиливи Мисрихан тахминан 1834-1885-йисара и дүньядал яшамиш хъана лугъудай ихтияр гузва.

Мисриханан невеириз адаха ширирвил бажарагъ хъайди чна лугъудалди хабар авачир. Абурун чизва чин атабуяр, Мисриханал къведалдини, гъадалай гъульпукайни пуд хуруннан къазияр хъайиди. 1892-йисан майдиз, къазивиле эцигунин къанунар дегиш хъайила, Мисриханан гада Абдул-Летииф Дагъустандин чехибуру мад сеферда вичин къуллугъдал тайинар хъувунай. И кар тестикъарзавай шағыдатнама къени адан невеирини аманат хъиз хузвана.

Мисриханан сур Гилийрин сурара авай тек са гумбет я. Ам тек сад хуны ва ам алай чиди Мисриханаз вичин девирда халкъдин патай парга гъуремет хъайди къалурзава. Аллатай йисари гумбетдизни инсаф авунвач: ам явшаш-явшаш чийизва...

Гиливи Мисриханан сур

Мисриханан ирсинин къисметдикай рахайтла, адакай Дербентда яшамиш жезвай шаирдин неве тир Мугъудина ихътин шағыдвал ийизва: “Виш йисара къватлар къанвай суддин канцеляриядин чарар алатай асирдин 30-йисара чи бубайри Самур вацлар гадарнай, цийи властди, адаз акси яз, араб гъарфаралди къанвай чарар къватлар хузваз лугъунчай киче яз”. Низ чиди, а суддин чарархъ галас Мисриханан “араб гъарфаралди къанвай” гъикъван ширир Самур вацла пуч хъанатла...

Къулан вацла батмиш хъун къисмет тахъай гиливидин къве ширир къе чав Гъасан эфендиин ктабдай агакъинава. А ширири гиливи Мисрихан саваду кас я бажарагъ авай шаир хъайди и къалурзава. Адан бажарагъдиз килигна, ада лезгийрин культурадин виридалайни зурба векилар тир Етим Эминахъни Гъасан эфендиихъ галас къедалай савадлу лезги жеда...

Гилан девирда, чикий санани са делилни авачир “гъулгер таватарни” “лезги гъамдияр” милли культурадин тариҳдиз “сухиз” алахънавайбур парга хъанвайла, вич шаир хъайди тестикъарзавай делилар авай мад са лезгидин тъвар гъат хъувурла, чаз чиз, шад тежедай савадлу лезги жеда. Савадлу лезгияр, квез мубарак хъуй лезги халис шаирин тъварарин арадиз мад са тъвар хтун! Адан тъвар “Гиливи Мисрихан” я!

1 И мақалада ганвай Гъасан эфендиин ктабдай къачунвай ширир царба-Цар араб чалай урус чалаз таржума авурди И.Насыров, абуру лезги ширир къалубриз гъайиди М.Куьреви я.

2 Сласск - Урусатдин Тамбовский губерниядин са шегъер, Гъасан эфенди сургунида хъай.

3 Инал “эмин” гаф “умуд кутаз жедай” келимадин манада ишлемишнава.

4 Гъа девирда адет хъанвайвал, и шири-ялвар Мегъамед пайгъамбардиз бахшнавай цараралди къутягъ жезва.

5 Инал Агъмэд Мегъамед пайгъамбардин куьрз тъвар я.

6 И ширир ялвар я, адет хъанвайвал, Мегъамед пайгъамбардиз бахшнавай цараралди къутягъ жезва.

Чи сүгъбетар Яшайишдин бинейрин бине

(Эвел 2-нумрада)

Ш. Ш. - Алай девирда гзафбуру кредитар саки гъэр чаван хуърекрик кутазвай къел хъиз ишлемишава. Гъавияй ша къе чун, күрелди хъайлтани, кредитрикай рахан. Абурухъ, къу фикирдалди, хъсан ва пис гыыхытн терефар ава?

Дж. Н. - Кредит (creditum) латин чалан гаф я, яни ссуда, банкдай ва я масанай вугудай, къачудай бурж пул ва я шей. Малум я хъи, кредит къачурла, ишлемишайла, тайин процентарни къилел алаз вахкана кланзава. Кредитар гъэр жуърединбур ава: банкдин, бюджетдин, гъукуматдин, яргъал вахтунин, куруу вахтунин, коммерциядин, коммунальный ва икмад. Кредитрин месэлэ, вичин метлебриз килигайла, экономикадин, умъурдин гзаф хилериз, терефриз таъсир завайди хъуниз килигна, са гафуналди ва я күрелди жаваб гун, ѿльбетда, чедин я. Са патахъай, кредит, бурж вугана - къеве авайдан гъиль къуна. Мутьку патахъай, ада гзаф инсанар къеверани твазва эхир. Бурж вахкулдалди аллат тийир залан пар я. Ам къачун регъят, вахкун - чедин, бурж - ѿкуз хажалат, иифиз ахвар хун я гъавайда лугузвайди туш. Гъэр гъык ятланы, гъуъжет алачиз лугууз кланзава: низ, чехи пуларих галаз къалахна, тежриба авачтла, гъам кредитрив агуудун хата квай кар я. Мисалар виринра къамай къван ава.

Ш. Ш. - Хуърун майишатда карчвиел маштъул жез кланзавайбурун къадар къвердавай артух жезва. Гъэр нивай хъайлтани, карчвал иийз жедан бес?

Дж. Н. - Йоълбетда, - ваъ. И кар гъиле къуна, къилизни акуудун патал алакъунарни, зегъметдал рикл хъунни, гележегда къилел къведай крат акунин бажарағын хъана къланда. Са мисал.

За Къиблепатан Дагъустандин са районда Махачъкалада яшамиш жезвай са хизандиз, сифтедилай эхирдал къван жуван къаювиллик кутуна, герек тир вири меслятар къалтурна, къе гектарда шумъягъдин багъ кутас къумекна. Амайбурулай тафаватлу яз, а ксар неинки яшар пудкъадалай алантавайбур, гъакл къилин образованин авай, чин колективра къалахдик квайбур, итим Дагъустандин лайхилу эцигунардайди, пабни Дагъустандин лайхилу дуухтур я.

Зи къатунралди, а хизанди, чепел гъалтдай четинвилериз килиг тавуна, бегъерлу багъ хъун чехи мураддиз элкъурнавай. Дуъз лагъайтла, винидих къалурнавайбурулай гъейри, мадни са себеб авай: умъурдин юлдашдиз шекердин диабет авайвияй дұхтур дишегълидиз шегъердин "секин" жуъредин умъурда дегишвилер тваз, хуърун чакда багъдин гъэр жуъре къайгъури вичин умъурдин юлдашдиз датлана гъерекатдик жедай шартлар яратмиш тир.

Къейдзаваявал, Китайдин фермерри тақтадай аватдалди зегъмет чугувавалда. Пакаман сядин къудалай нянин ругудалди гъэр ѿкуз къалахдайбур я лугууз, абурун твэр зурба зегъметкешар хъиз акъатнава.

Күн килиг садра, чи винидих къалурнавай "фермерри", шегъердин къулагай шартлар гадарна, саки гъэр гъафтидин ял ядай йикъара, 170 километрдин мензил атлан, баябан чуыл кул-кусдикай, къамиширикай михъна, жугъунралди къевна, чарасуз вири къалахар вахт-вахтунда тамамарна. И вири къалахар, юргъун хъайлала, ял ядай, ракынин чимивиликай далдаламиш жедай чакни авачиз къилиз акъудун лазим тир.

Абурун вилик шумъягъдин къелемар гынай маса къачун хъсан ятла чирунин сад лагъай месэлэ акъавазнавай. Абуру, чеб шумъягъдин къелемар Махачъкаладин базардай гъэр сад 120-150 манатдай маса къачуз гъазур тирди малумарна. За абурун еридиз хъсан, чакдин шартларив къадай, къиметдиз гъатта вад сеферда ужуз къелемар Самур-

дин зонадай маса къачун теклифна. Абуру зи теклифдал рази хъана, 1500 къелем гъэр сад 25 манатдай Самурдай маса къачуна.

Къед лагъай месэлэ, къелемар гынхитин арааз аваз цун лазим ятла, са тимил чентинбуркай хъана. Тежрибади къалурзавайвал, пешекарри къве жуъре ишлемишава. Сад лагъайди, тааринни жергейрин арайра пуд метр туна, къелемар цана. Сифте 10-15 ийсуз, таар чехи хъана, сада-садал хъен вегъедалди, гзаф таарилай бегъер къачуна. Ахпа, са жерге таз, жерге таар алтүз. Къед лагъай жуъре - къелемрин жергейра 5-6 метр туна цун, трактор къекъвез жедай рекъер тун. Амма и къед лагъай жуъреда гзаф мензил тунай къелемрикай яргъал вахтунда тимил бегъер къачуз жедай.

Ш. Ш. - Базарар, анра къиметар къе чи умъурда таквадай, гзаф вахтара хабар авачир, амма вири терефрихъай зурбаз таъсирдай месэладиз элкъвенба. И тема гзаф муракаб алакъайрикай ибарат я. Бязи вахтара базардин къиметар гъахъусудаказ цавариз акъудазва. Экономикадин илимдин буба Адам Смита лагъан хъи, "рыночдин са гынхитин ятланы таквадай гъили" чин менфтилувал патал экономикадин умуми хушбахтал экономикадин къилди-къилдин гъерекатрилай аслу яз къалурзава. Чи базарра арачийрикай ийз са шумуд 10 ийс я. Арачийрин къазанжийриз яраб сергъятар аватла?..

Дж. Н. - Неинки сергъятар авач. Алверчийри "лепе къазва" ва ракъар (капкан) къязава. Россиядин са шегъерда яшамиш жезвай чи са ватанэгъиди заз Махачъкаладай лигуструмдин хейлин къелемар жагъурун талабна. Ада заз Дербентда и къелемар къадарсуз багъа къиметдай маса гузвойдакай телефондай лагъана. Дуъз лагъайтла, заз и набататрин твэр сифте яз ван къевзай. Къумекиз кланз, жуван къекъунара за Махачъкаладин къед лагъай базардилай башламишна. Къелемар маса гузвой са жегъилди заз вичивай 140 манатдай жагъуриз, са гъафтилай завай къачуз жедай лагъана. Заз базарда и набататар гынхитинбур ятла чириз кланзавай. Зун къелемар алай маса чакдал фейила, са лезги ваха заз вичивай лигуструм авайди, вичивай 45 манатдай гъа за лагъай ѿкуз гъазуриз жедайди малумарна.

Къиметрин тафаватлуви зи тажубалай артухарна. А набататар гынна экъечизава, абуруз гынхитин гелкъын гекрекава лагъай зи гафар алверчиди жаваб авачиз тун. Эхирни за адайв базарда и набататар аватла, вич къалурун талабна. Чун къедни жергедин са къилиз фена. Ада заз "гъа им "лигуструм" я лагъана, зур метрдин къакъанвалай авай, къацумай къуль пешер алай твэр къалурна.

Патавай килигайла, заз а "лигуструм" къев лугузвайди ятла чир хъана. Ам шегъердин скверра, куҷайра, паркара цазвай, гъамиша къацуз амукъизавай кул-кус тир. Са къад сантиметрдин хел атлан, чилик кутуртла, экъечизавайди заз чизавай.

Заз кул-кус къалурай вахаз а твэр яхцур манатдай маса гун дуъз кар тушириди лагъайла, яргъал хъиз акъавазнавай мульку дишегълидиз заз горзеленхоздай лигуструм ужуз къиметдай жагъидайди лагъана.

Горзеленхоздин raklарал алай къаравулди за жув атунин метлеб лагъайла, ада, артухан пул гана, ийн вучиз къачуда, маршрутка акъахна, теплицайриз алад ва агъзур къиметдай гынхитан кланзатланы къачу лагъана, теплицадиз фидай рехъ къалурна.

Теплицада къелемдин къимет 25 манат

я лагъана. За аинин чехидаз жув хуърун майишатдин работник, заз къачуз кланзавай набататрин асуул къимет 15 манат тирди лагъайла, ада вичитовар 25 манатдай маса гайи документар къалурна, заз 17 манатдай ахъядайди малумарна.

Гъа и лагъай къиметдикай за телефондай зи танишдаз лагъайвалди, ам рази хъана, пул ракъурна. Ада Дербентдин түквенра лигуструм гуърчег къапара аваз 400 манатдай гузвойдакайни хабар гана заз.

1000 къелемдих 17 агъзур манат пул гана, за абуру къачуна. Дербентдин түквендай 400 манатдай къачунайтла, зур миллион манат пул акъатдай!..

Мад са мисал. Багъа шейэр авай түквенда зи сифте хиял жува ахтармишавай товар гъи къиметдай арачиири къачунвайди ятла, гъадал фида. Ихътин сувал товар маса гузвойбурув вугунни кутуг тавур кар тирди заз чизава. Са сеферда за пешекарвиллин итиж авуна. Са шумуд ийс идалай вилик къвализ мебель къачун патал чун Махачъкалдин түквенра гзаф къекъвенатлани, жувас кландай хътин шейэр жагъаначир. Гынк ятланы, шегъердин алишверишдин са майдандал заз түквендин витринадай жув къекъвезвай шартлариз жаваб гузвой мебель акуна. Түквендин къуллугъичидивай къимет хабар къурла, ада вичиз алвердай вахт авачирди, тади гъалда няналди түквен товардикай азадна, ам адан иесидив вахкун лазим тирди, эгер за 500 манат пул гайтла, вичи мебель исятда иесидив къашур къиметдай маса гудайди да ислакъда аваз зи къвализ ахгакъардайди малумарна. За къимет хабар курла ада зун гзаф тажубарна - мебель къачунвай къиметдай пул сеферда тимил тир.

Россиядин прессади хабар гайивал, 2010-ийс къурагъыди хъунис килигна, базарра картуфар кило къянни цүд манатдай гана. Гуъгуъунин ийсуз чиновникрин буйругъадалди гзаф майишатар картуфар цунал желбен. Нетижада картуфар лазим къадардилай гзаф хъана. Алверчийри картуфар гъатта пуд манатдай къачунайтланы, мъштеририяр патал абурун къимет дегиши хъаначир! Вуч лугууз кланзава? Къиметрин тафават арачийрин жибина амукънай!..

Ш. Ш. - Лугуузва хъи, реклама алишверишдиндвигатель я. И двигателдиз чуру гынхитин терефар ава?

Дж. Н. - Къе реклама за бязи вахтара финансовый терроризмдив гъекъигзава. Са мисал гын (гъавурда гъатдайвал). Машинар сихдаказ авай береда зун дустунхъ галаз багъа машинда аваз Махачъкаладин са къучдай физвай. Къецепатан улкведин нумраяр алай, къучедин чапла патай физвай машиндай са пассажирди, вилик квай ракларай гъиль акъудна, чиз рехъ гун талабна. Чаз адас рехъин эрчи патан жергедиз гъахъиз кланзавайди хъиз хъана ва рехъ гана. И чавуз чун светофордин вилик квай, анал машинрин гъерекат яшв хъаначир. Пассажирди чин машин акъазарна, адай экъечина, чи машиндин патав атана, урус чалалди лагъана: "Жанаби, чун Болгариядай я, икъараар кутүнис, "Киргиз" физва. Чи теклифриз килигиз кландани кваз?"

Акъазавани, рагъ алай ѿкуз, са регъувални авачиз, машинрин "сөл" акъазарна, таниш тушириксар "герек мъштери" чалав гъиз, желб ийиз алахъун!.. Ихътин гъерекаттар гъатта пап гынхитин шофердини иичч. Къецепатан улкведин гражданинхъ галаз ве-къидаказ вай, эдеблудаказ раҳана кланзавайди заз чизавайвияй, адан гаф атлан, эгер абурун вири къайдадик кватла, чаз рехъ ачун талабнай.

Гъа ихътин "азад" базаррин шартларга кесирин яшайишдин ери хъсанариз хъун читин кардиз элкъевнена.

(КъатI ама)

Месэла къарагъарзы Дагълух хуърерал чан хкин

Федеральный грант яз ахъайнавай пулдин тақтатар ишлемишуниз талукъ яз Дагъустандин агъалиири чин теклифар гун алай вахтунда давам жезва. Журналист Дашибадир ШЕРИФАЛИЕВА а пулдин тақтатар дагълух хуърера механизмынавай МТФ-яр ва ОТФ-яр галай къуладиз түкъурнавай тъвчай майишатар арадал гъунис серфун менфятын яз гынисабава.

Алай вахтунда хци месэлайрикай сад чи дагълух хуърер чукун, квахун я. Бес гынк хъда, арадал ххида чи дагълух хуърер? РФ-дин Гъукуматдин Къарададли (№2875-р, 2019-ийс 30-ноябрь) Дагъустандиз грант яз ганвай 1267950,1 агъзур манат пул, зи фикирдалди, дагълух хуърер арадал хуунин мурад-метлебдиз серф авуртла хъсан я.

Месэла веревирд ийн. ССР-дикъ галас санал чи хуърерин колхозар, совхозарни чылана. Абури хуърер арадал гынзиз авуртла хъсан я.

Чайрап хуърун майишат артмишнин, дагъвияр чин хай ерийра-хуърера хуънин (абур анрай мајбур хъана экъечизава) месэла гъукуматдин күмек галаиз гъялз тежедайди якъин я. Күмекдин "рецептни" заз ихътиндии яз акъазава. Герек дагълух гъэр са хуъре (гъатта гадарнавай Мацар, Грап, Ухулар, Хълар... хътин чайрани) вилик фенвай технологийралди механизмынавай МТФ-ринни ОТФ-рин гъвчичи "шегъерар" эцигин. Анра жинсинин (виш мал) калер ва я сүрүр (2000 лапаг) хипер хуън. Абуру гелкъын патал тахминан 10-15 хизандиз къулагай шартлар авай яшайишдин квайлер эцигин, агалкъунралди зегъмет чугувадай ва ял ялдай вири мумкинвилер яратмишин.

Са вахтунда Каспийска "Дагдизель", Огнида шүштедин завод хъиз, шегъер арадал гъидай хътин кархана лугъур маналу ибара авай. Вичикай ихтилат физвай механизмламишнавай ва чипхъ яшайишдин къулагай къвалерни галай МТФ-рини ОТФ-яр чи хуърер арадал ххидаиди надир кархана жеда. Хай хуърера гынзиз ваца-ваца мажиб къевдай къвалах, яшайишдин къулагай шартлар хъайлти, анриз инсанар чеб чепелай хквадай.

И кар гъукуматди сүрсөт хъудай, гъялдай, маса гудай тамам къурулуш тешкилүнхъ галазни алақъалу я. Дагъдин чакда герек хуърун майишатдин сүрсөт гъасилзавай зегъметкеш, сүрсөт хъун, гъялун ва мъштеридиз маса гун хъгин къайтъурикай азад ва ам пакадин ийкъахъ инанишиш жен. Сүрсө

Хипехъанвал: къайгъуяр, месэлэяр

Дашдемир ШЕРИФАЛИЕВ

Хипехъанвилелни малдарвилел чи район-эгълияр ата-бубайрилай инихъ машгъулья. Инсандин яшайишда недай-хъвадай сүрс-сетдилай важиблу мад вуч ава къван! Чи бубайри як, нек, сар неинки са хуси игти-яж, гъак! къазанжи къачунин мургадалдани (чиз авачир маса шейзрихъ галас деги-шарун, пулдихъ маса гун) гъасилзавай. Мен-фяту и хел вилик тухун патал Аллагыдни чиз төбийатдин къулай шарттарни таъминар-нава. Чи яйлаха иллаки хипер, цегъер хуън менфяту я. Кланзайди, темпел тахъана, бубайрилай ирс яз атанвай пеше намуслу-вилелди давамарун я.

Эхиримжи йисара Дагъустан Республика-дин гъакимри хипехъанвилел еке фикир гузва. Гъвечи карч алай гъайванрин (МРС) къадардал гълтайла, Дагъустан Россияда 1-чадал ала: 5 миллиондилай артух лапа-гар ава лугъузва. Ина улькведа гыч санани авачир хъттин күчери хипехъанвилел къетлен къайда ишлемишава: гъайванар зулухъ - къышлахиз, гатфарихъ яйлахиз къучарза-ва. Йиса къведра гъайванар 500 километр-дилай артух мензилриз акъудун, гъелбетда, еке четинвилерихъ вар харжийрихъ галаз алакъалу я. 2012-йисалди ракъун рекъяя вагон-раваз тухуззвайтла (вилликрай бубайри дагъ-ларин гирвейрилай Азербайжан патаз тухуз-хкизвай), гила, рекъерин харжияр къенянут патал пар чугвадай машинраваз къучарза-ва. И кардиз республикадин бюджетдай гъар йисуз серфзивай пулдин такъатри (гъар са диде хеб тухунай - 60 манат) хипехъанрин харжийрин анжах са пай эвездава.

Республикадин 1,5 млн. гектаррин хъуль-түн къышлахра къве миллиондилай артух хиперини цегъери, 130 агъзурдав агакъна къарамалари ва 3500 балкандин къульд акуд-зева. Вучиз къучарзана лагъйла, къышлах-ра хипериз йикъан игтияж патал 40-50 % алафар гъазурзиватла (мублагъ йисара абурун са пайни амуззана), дагъялар атлы-гъайванар гъар жүре азаррикай саламат я.

Къейд тавуна жедач, къышлахрал чуба-нари абурун хизанар патал яшайишдин шарттар, гъайиф хы, лап къулайсузур яз амуз-зева. Къилди къачуртла, купларалд чим гуз-вай чилин къазмайра электричество къван-ни авач. Чубанри шикаятзивайвал, яялар мектебдикай магърум, ФАП са тъвар паталди я ва икъ мад. Гъелбетда, ихтин шарттара же-гъильри хипехъанвилекай къиль къакъудзева. Нетижада майишатра чубанар бес жевзач.

- Иллаки Дербент зонадин къышлахрал яшайишдин къулайсуз шарттар хънин къилин себеб ана майишатрин къвачихъ чил тахъун я, - къейдзева райондин УСХ-дин пешекар Адильхан Агъмедова. - Месела, чил авачи-бурук акудзева СПК "Фий", Музаймда 650 гектардал 2070 гъайван хуъзва, руководитель Г.Мегъамедов; Хинерин хуърун СПК "Удача", Табасаран районда 370 гектардал 1355 МРС, 64 КРС, 10 балкандин хуъзва, руководитель Аскеров; Хинерин "Чурдихади", 440 гектардал 2184 МРС, 87 КРС хуъзва, руководитель А.Да-видов; Чеперин "Дагъи", 1000 гектардал 1590 МРС, 126 КРС, руководитель С.Балагаев ва икъ мад. Са йисуз са, мульку йисуз маса иесидин чилл жевзивилия анра яшайишдин къвалерни ятахар аваданламишиж жевзач. Тажубдин кар я: гъайванар авайбуруз чил авач, гъа са вахтунда Коучубей зонада чиз гъайванар авачир ва я лап тимил авай майишатрин къвачерихъ чилер гала. И месэлайра къайда тваз хънайтла, гъикъан хъсан тир!

- Четинвилерал расалмиш жевзатлани (чу-банриз зегъметдин ва ял ядай къулайвилер яратмишун, гъайванрин хинс хъсанарун, сар, хамар маса гун...), дагъялар төбийатдин чи шарттара хипехъанвилелайни малдарвилелай менфяту хел хуърун майишатда авач. Вилликрай и хиле виридалайни къиметлуди сар гъасилун тиртла (са кило сарин къимет 15 кило якундас барабар тир), гила сар, хамар садаз-ни гerek амач, саки гадарзава. Хипер аца-мач. Гъумматдин къумекданди и месэлэяр ѿялна, хипехъанвилелин менфятувал хажиз жедайдак умуд кутазва. Алиеван

тъварунихъ галай СПК - 4286 лапагни 641 къа-рамал, председатель Э.Сурхаев; СПК "Ума-хан" - 2128 лапагни 107 къа-рамал, председатель Т.Новрузов; СПК "Виджиржей" - 2235 лапаг, председатель А.Къафаров; СПК "Ра-шид", 1160 лапагни 30 къа-рамал, председатель С.Рашидов; СПК "Южный" - 2549 лапагни 45 къа-рамал, председатель Т.Аль-медов; СПК "Берекет" - 2839 лапагни 195 къа-рамал, председатель Г.Ризаев; СПК "Самур" - 2480 лапаг, председатель У.Адильханов; СПК "Абулелей" - 3415 лапагни 123 къа-рамал, председатель Д.Давудов; СПК "Фал-фан" - 2200 лапагни 24 къа-рамал, председатель Л.Атлуев; СПК "Сумбул" - 2750 лапагни 79 къа-рамал, председатель Д.Гашумов; СПК "Фий" - 2070 лапаг, председатель Г.Мегъамедов; СПК "Удача" - 1355 лапагни 64 къа-рамал, председатель А.Аскеров... Районда хипехъанвилелин малдарвилелин вири 37 май-ишат ава. Четинвилериз килиг тавуна, чи суфрадал як, нек, члем, ниси хуън таъминар-заявай абуруз баркалла!

Хъуттулья къилинди гъайванар алафралди таъминарун я. Ятахрал истемишавай къадардин 65 % векъи алафар, маса къачуна (гъар жүре себебриди хуси къуватралди къватлиз жевзач), гъазурнава. Къульд хуътульди хуъниди чурурапал хъсандиз векъ аль-тава, алафрин патай дарвал авач. Гъави-ляй дулдун компания (им хипехъанар ва ветеринариядин къуллугъчияр патал вирида-лайн жавабдар ва четин вахт я) хъсандиз башламишна, давам жезва. Дербентдин зонада 70 % хипери къелер ханва, абуру сагъ-саламатдиз къвачел ақалтазва. Санлай гъар виш хипекай ина, гъак! Коучубейда 98 % къел къачун гъузетзава. Ветеринари (райондин ветуправленидин къилин дуухтур Абдулгъалимов Вагъидин я) профилактикадин серен-жемар вахт-вахтунда къиле тухуззвивилия гъайванар гъар жүре азаррикай саламат я.

Къейд тавуна жедач, къышлахрал чуба-нари абурун хизанар патал яшайишдин шарттар, гъайиф хы, лап къулайсузур яз амуз-зева. Къилди къачуртла, купларалд чим гуз-вай чилин къазмайра электричество къван-ни авач. Чубанри шикаятзивайвал, яялар мектебдикай магърум, ФАП са тъвар паталди я ва икъ мад. Гъелбетда, ихтин шарттара же-гъильри хипехъанвилекай къиль къакъудзева. Нетижада майишатра чубанар бес жевзач.

- Иллаки Дербент зонадин къышлахрал яшайишдин къулайсуз шарттар хънин къилин себеб ана майишатрин къвачихъ чил тахъун я, - къейдзева райондин УСХ-дин пешекар Адильхан Агъмедова. - Месела, чил авачи-бурук акудзева СПК "Фий", Музаймда 650 гектардал 2070 гъайван хуъзва, руководитель Г.Мегъамедов; Хинерин хуърун СПК "Удача", Табасаран районда 370 гектардал 1355 МРС, 64 КРС, 10 балкандин хуъзва, руководитель Аскеров; Хинерин "Чурдихади", 440 гектардал 2184 МРС, 87 КРС хуъзва, руководитель А.Да-видов; Чеперин "Дагъи", 1000 гектардал 1590 МРС, 126 КРС, руководитель С.Балагаев ва икъ мад. Са йисуз са, мульку йисуз маса иесидин чилл жевзивилия анра яшайишдин къвалерни ятахар аваданламишиж жевзач. Тажубдин кар я: гъайванар авайбуруз чил авач, гъа са вахтунда Коучубей зонада чиз гъайванар авачир ва я лап тимил авай майишатрин къвачерихъ чилер гала. И месэлайра къайда тваз хънайтла, гъикъан хъсан тир!

- Четинвилерал расалмиш жевзатлани (чу-банриз зегъметдин ва ял ядай къулайвилер яратмишун, гъайванрин хинс хъсанарун, сар, хамар маса гун...), дагъялар төбийатдин чи шарттара хипехъанвилелайни малдарвилелай менфяту хел хуърун майишатда авач. Вилликрай и хиле виридалайни къиметлуди сар гъасилун тиртла (са кило сарин къимет 15 кило якундас барабар тир), гила сар, хамар садаз-ни гerek амач, саки гадарзава. Хипер аца-мач. Гъумматдин къумекданди и месэлэяр ѿялна, хипехъанвилелин менфятувал хажиз жедайдак умуд кутазва. Алиеван

Дегишилдер къуватда гъатнава

Амина МУСЛИМОВА

2020-йисалай Россияда са жерге дегишилдер жеда - гзаф къадар законар къуватда гъатда, абурукай бязибур гъатта 1-январдилай кардик акатнава. Дегишилдер автомашинирин иесийизни, түквенрай шей маса къачувайбурунзи, къецепатан ульквейрин интернет-түквенрин мульштериризи, налогар гузай агъалиризи ва икъ мад талукъ я. Абурукай бязибурукай агъадихъ ракада.

Йиса са манатдин

Идан себеб 2020-йисан 1-январдилай акцизин (кирсеба налог) къадар винизарун я. Ихтиин къанундад алатай сентябрдиз Президент Владимир Путин къул чугунай. Чехир идалай къулухъни багъа хуън давам жеда. 2020-йисалай акциздин къадар са литрдилай 31 манатдиз барабар хънава, 2021-йисуз - 32 манат ва 2022-йисуз 33 манат жеда. Шампанский чехирдин акциз мадни багъа жеда: 2020-йисуз - 40 манат, 2021-йисуз - 41 манат ва 2022-йисуз - 43 манат. Идалайни гъеъри, законди чехир хкуддайлай ишлемишавай сүрседилайни налог къачун къаардиз къачунва. Къейд ийин, идалай вилик абурулай налогар къачувайди тушир.

Акциз чехирар ва ички квай шейэр хуудун патал ишлемишавай ципициризи талукъ я. Ам йиса са манатдин багъа жеда.

И закон ватандин производителиз къумек гун патал къабулнава, амма, Россиядихъ лазим сүрседин къитвал аваз хуън себеб яз, цийи къайдади чехирин къиметар багъа хунал гъун мумкин я, гъисабзава пешекарри.

Багъа жеда

Машинар багъа хуунин себеб утилизациядин гъакъидин къадар гзафарун я. Утилизациядин гъакъи Россиядин мулкунал кардик кутуна са акъван гзаф вахт туш. Им вучтин налог я? РФ-дин агъалирий ихтиин гъакъи цийи машин маса къачудайлай гун лазим я. Закондин бинедаллаз, им машиндилай са сеферда гузай къадар пул я, ам транспортдин такъат лап къульне хъайла, төбийатдиз зарар тагудай жуъреда терг авуниз, я тахъйтла адакай маса жуъреда менфят къачуниз ишлемишава.

Виридалайни гзаф и налогдин къадар къезил машиниз талукъ я. Амма инани сад хътин къимет авач, вири машиндин гүхлүвилелай аслу я. Икъ, двигателдин къенен къадар (объем) са литрдилай гъеччи тир машиндилай къачувай гъакъи - 46,1 процентдин, 3,5 литрдилай чехи двигателдиз авайбурулай 145 процентдин багъа жеда.

Гъумматди гъисабзавайвал, утилизациядин гъакъи винизаруни къецепатан ульквейрай гъизвай машинар таможнадилай ахъйдайлай къачувай гъакъи агузаруни улькведин хазинадиз ганавай зарар эвэз хуъун лазим я. И базардин иштиракчийи гъисабзавайвал, идахъ галас алакъалу яз, автосалонар машинирин къиметар хажуниз мажбур жеда.

Нумраяр алачиз къадагъа я

2020-йис алукъадалди маса къачунвай цийи машиндикай делилар махсус гъисабда тун патал 10 югъ гузай. И вахтунда машин вирида ишлемишавай рекъерай нумраяр алачиз гъалдад ихтияр авай. Амма, гъелье сентябрдин вацра Вириорсиядин ГИБДД-дин семинардал малум хъайвал, 2020-йисалай и месэлэд дегишилдер гъатнава. Абурун бинедаллаз, гила машин дилерди (санлай маса къачу, курга-кура хгузвайди) регистрация авун лазим я: автосалониз "пешекарламишнавай тешкилтрин" вефиаяр тамамардай (гъелбетда, герек тир ахтар-мишнурна къиле тухвайдалай къулухъ) ва, къилди къачуртла, документар ГИБДД-диз рекъе твадай, нумраяр алай лишанар түкъурдай ва абуру къулухън галас мульшеридив вугудай ихтияр гузва. Икъ, автосалондай цийи машинар лазим тир нумраяр алаз экъечда.

Гъилляй, яни маса касдивай къачунвай (цийибүр тушир) машинириз талукъ гъалар виликдай авайбури яз амузда - абуруз транспортдин такъат регистрация ийидай 10 югъ гуда. Себеб ам я хъи, машин маса къачунвай касдиз вичин региондив агакъарун патал вахт лазим жеда.

Гила - пулсуз

Цийи йисалай башламишна къуватда гъатнавай дигишилдерин бинедаллаз, вокзалрал алай жаъжетханаяр гила пулсузур яз. И цийивал 1-январдилай къуватда гъатнава, амма и кар а вокзалралди талукъ я, гъинай яргъал мензилдиз физвай поездар рекъе гъатнава. Цийи къайдадил гъакъни Москвадин вири вокзалар акатнава.

Цийи жуъре

1-январдилай Россияда зегъметдин электронный книжкайрин гъакъиндай са жерге законар къуватда гъатнава. Къалахадалди таъминарзавайбури гила Пенсионир фондуниз гъар са работникиди тамамарзавай къалахадин ва стаждин гъакъиндай делилар, виликдай хъиз, почтадин къумекдадил вири, онлайн-къайдада агакъарун лазим я.

Гъа са вахтунда работницидиз хъядай ихтияр амуззана - зегъметдин электронный книжка къачудани, тахъйтла, вердиш тир чарчин документ тадани.

Цийи къайдадил элчүн патал агвалиди хъяна арза вугун лазим я. Чинин къаардикай 2020-йисуз хабар гузай таъминарзавайбури гъатнава. Амма къалахадин 2021-йисан 1-январдилай къулухъ башламишай къарзиз чарчин книжка къачудай мумкинвал амузда.

Бязибур азадда

Цийи закондин бинедаллаз, студентар ва я курсантар, ординаторар, ассистентар-стажерар ва аспирантар, материальный къумек къачудайлай, къазанжийрлай къазвай налогдикай азадда, эгер ам йиса 4 агъзур манатдилай гзаф тушти.</

Маина Абдулмутилибовадин - 75 йис Сулейманан багъдин билбил

Эдуард АШУРАГЬАЕВ,
муаллим

Дүнъядин винел Аллагъди къетен бажарыг ганвай инсанар тимил алач. Бязибурукай шаир, писателар, дуктуурур, манидарар, летчикар, композиторар ва маса рекъерай лап хъсан пешкарап жезва.

Эгер чи Лезгистандин ва Дагъустандин твар дуньядин винел машгүр авур ксарикай рахайтла, чавай Етим Эминан, Стлан Сулейманан, Готфрид Гасанован, Сейфуллая Керимована ва газаф масабурун твар къаз жеда. Гъя и жергедик цинин йисуз вичин 75 йис тамам жевзай лезги халкъдин баркаллу руш, гьевескар композитор, РФ-дин журналистин Союздин ва "Куъредин ярар" культурадин макандин член **Маина Сайдовна АБДУЛМУТАЛИБОВАНИ** акатзана.

Маина Абдулмутилибова 1945-йисан 5-февралдиз Къасумхурун райондин Агъа Стландин хууре ССР-дин журналистрин Союздин член, таржумачи, ДАССР-дин культурадин лайиху работник, "Знак Почета" ордендин саяби Алиметов Сайдан хизанда дидедиз хана.

Чи республикада машгүр Садыкъирин тухумдин векил тир гележедин композитордин чехи диде Магъханум лезги халкъдин манияр лугъунай зурба устад хана. Рушан кылин мурадни музыкадин образование къачун тир, амма диде-бубадин гафнал гаф эцигиз тахъай Майнадикай 1959-йисуз Дагъустандин медучилик щедин акушервилин отделенидин 1-курсунин студентка жезва.

Чехи дидедикай пай атанвай Майнадин рикл гъвечи чавалай манияр түккүрнал алай. "Чи Ильич" твар алаа Лениназ бахшнай вичин садлагъай мани түккүртай чавуз рушан 15 йисни хъанвачир. Адан гульгуналлаз бажарагъыл шаир ва писатель Забит Ризванован чалариз хъенвай "Ша лагъ зи ярдиз" манини арадиз атана. Сад лагъай гъалиблални жеъиль композиторди 1960-йисуз республикадин гьевескар артистрин конкурсдала машина лагъай чавуз къазанмишна. Мани бажарагъыл композитор Сейфуллая Керимоваз газаф бегенмиш хана ва ада Майнадиз Дагъустандин композиторрин Союздиз атун теклифна. Сүгъбетар ийдай чавуз, бажарагъыл студенткадиз нотаяр чин тийизвайди маалум хъайила, Сейфуллая Асадуллаевич тажуб хъана ва бегенмиш хъай мани ада вичин гъилелди нотайрал хъенна. Гульгуналай а мани бажарагъыл манидар, Дагъустандин лайиху артист Гайдар Абдуллаева тамамарна. Ам къенин юкъузни Дагъустандин радиодин ва телевиденидин манийрин фондуна ама. Надир нотаяр алай чар лагъайтла, Маина Сайдовнади, багъя ядигар хъиз, вичин архива хузвана.

Медучилище акъалтларай 1963-йисуз жеъиль пешекар хайи райондин азарханадиз, аялар хадай отделенидиз, къалахал ракъурна ва 1978-йисалди Маина Сайдовнади акушерка яз къалахна. 1978-1980-йисара ада Сулейман-Стальский райисполкомдин культурадин отделдин заведующийдин везифаир тамамарна. 1980-2007-йисара М.Абдулмутилибовадикай райондин агъалийриз яшайишдин жильтедай къуллугъдай управленидин (УСЗН) начальник хъана. 2007-йисалай Маина Сайдовна лайиху

пенсияда ава. Къалахай чайрикай гым къачуртлани, ада виринра виниз тир гъурмет къазанмишна.

Умурда Маина Сайдовнадиз четинвилер тимил акунч. Ятлани, вири четинвилериз дурум гана, ада гүзел манияр арадиз гыз хъана. М.Абдулмутилибова вишелай виниз жуъреба-жуъре жанрайрин манийрин автор я. Ингъе абурукай са къадарбур: "Дидедиз", "Лезгистан", "Ветерана", "Садвал", "Лезги руш", "Мульгъубатдин есир" (Чалар Абидин Камилован), "Шезва зун", "Фана дунья", "И умур" (Чалар Етим Эминан), "Клани дишегълийрин тварар" (урус чалал; Чалар Расул Гамзатов), "Багъя дидедиз", "Клани бубадиз", "Райондикай мани" (Чалар Лейла Османовадин) ва газаф масабур. Композиторди теснифнай "Райондикай мани" вичин жуъредин гимндин элкъенва ва ам Стлан Сулейманан райондин гъэр са шад мярекатдал тамамарзана.

Композитордин "Ша лагъ зи ярдиз", "Рычал", "Лезги руш", "Чи умур", "Садвал", "Клани дишегълийрин тварар" ва масабур лезгийрин музыкадин къизилдин фондунга гъятнава. Абур чи бажарагъыл манидарини (С.Гажиевади, Р.Максумовади, Ф.Зейналовади, Э.Османова, Ф.Ашурбекова ва масабуру) ансамбли ("Беневша", "Рычал", "Мирес", "Къизилдин лира", "Нур", "Девран")... тамамарзана.

2016-йисуз композитордин умурда лишанлу вакъия хъана - адан яратмишунрикай ибарат тир "Авазралди храй умур" къватал чандай акъатна.

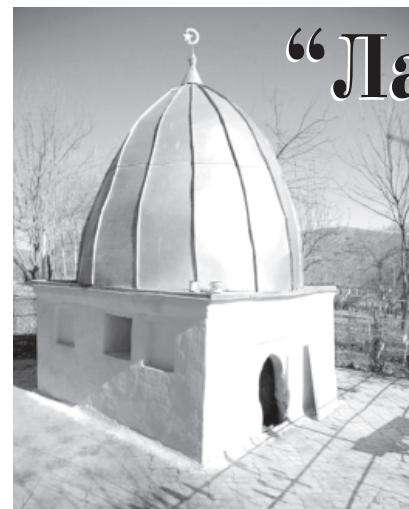
Маина Сайдовна (къивачел акъвазнавайди) вичин диде-бубадиху ва вахариху галаз. 50-йисар

Маина Сайдовнадин яратмишунриз Дағъустандин бажарагъыл композиторар тир Ширвани Чалаева, Мегъамед Гъульсейнова, Асеф Мегъамана, Насир Шагъумрудова виниз тир къимет ганва. "Маина Абдулмутилибовадин манияр лезги халкъдин эменинди элкъведа. Вичин алакъунриз килигайла, ам гьевескар вай, пешекар композитор я. Адан манийрай инсанрин умур аквазва, абур шадвални, пашмавални, умудни, риккин мурадни - вири ава, абурук халкъдин рувъя ква, абуру маналубур, яб гузайбурун рикл ацуқъайдайбур я", - лугъузва Ширвани Рамазановича.

М.Абдулмутилибова "РСФСР-дин соцобеспеченидин отличник", "РФ-дин соцобспеченидин лайиху работник" лагъай гъурметдин тварарин саяби я.

Вад аялдин диде, цүд хтулдин ва къве птулдин баде Маина Сайдовна Къасумхурел яшамиш жезва, ада вичин гүзел манийралди яб гузайбурун риклер шадарун давамарзана.

Маина Сайдовнадиз юбилей риклин сидкъидай мубарак авуниху галаз сад хъиз, чаз адахъ чандин сагъвал, хушбахту яргъи умуръ ва яратмишунин рекье инлай къулухни еке агалкъунар хъана къланзана.

"Латар пир"

дакъарни авуна. Патавни женнетдин емишар тир хатрут тарар авай еке багъкутуна.

Пирехъ вичин твар хъана къланда. Бес твар гъихътнди хурай? Фаракъат хъанвай кас вуж ятла чизвачир. Цла тур тарихдян къванцел араб гъарфаради са вуч ятлани алай, амма келдай кас жагъанач.

Гъунедин къвалакай гъамга хътин булахдин яд хкатзавай. Гъйванариз регъятдаказ яд хъвадай, инсанризни гъйлер чуъхун къачудай мумкинвал хъун патал и булахдик пуд лат кутунвай лугъуда. Латар къеви меѓуън кърасдинбур тир. Къвалав латар квай булах гвайлий пирезни "Латар пир" лугъудайвал хъана.

Гъльгуллай пирен цла авай араб чалан хатлар и чал хъсандиз чизвай, Москвада Ломоносов тварунихъ галай университетдин Азиядинни Африкадин институт куялганавай (Биранхалил адад ата-буба жезвай) агастьалви Ибрамхалилов Маил Керимовича урус чалас таржума авуна. А таржума авур чар исятданни адад гъиле ама. Ана иккъи хънева: "О господи, весть о твоей смерти огорчила нас. Ты нам предсказывал будущее. Теперь как быть? Многие скажут, что это не могила. Неужели они не увидят глазами, что здесь лежит святой человек?!"

Виш йисар алатнаватлани, гъумбет эзигай касдин (ам зи ата-буба жезвай) твар къени халкъдин сивера амазма. Са куьрур ихтилат адакайни лугъун. Биранхалил бубадин хиперал газаф рикл алайди ялдай. Адан суърьди Латар къамун дереряр къунвалдай. Хипер ада и дереда ятахра хузвалдай. Хизан вири кардал машгъул тир. Бес адахъ икъван гъйванар гъинай хурай?

Хабар нивай?.. Хабар, хизан чехиди хъуниз килигна, са тике фу къазанмишиз, Агъулзиз акъатай жегъил стхайривай. Ина абуру Усен твар алай са девлетлу касдин хипер хуъз, чубанвал ийизвай лугъуда. Вахт куялган хъана, элкъвена хъведайла, Усена абуруз гъардахъ къве келни галай къве хеб ганалда. И кар хъсан акур стхаяр - Биранхалил, Аликули, Мегъамед, Мумин - гъя ийкъалай хипер хунал машгъул жэ башламишналда. Эхирдай Биранхалил бубадихъ ирид виш хеб хъвалвадай.

Латар пире Агъа Стландин Гачалрин магъледал берекат къурна. Инал, чин рикл авай мурадар талабиз, къуд патахъай датланда инсанар къвезва, пирен багъдай абуру твар йисуз емишар незва.

За умудзава, Латар пире вичин нур Стландин дереда инлай куулухъни хуъда. Акъалтзавай неслири лагъайтла, чаз тунвай гъурчек чаяр хуъз чалишмишвалда.

Лезги хуърекар Нехуын шурпа

Нарима АГЪМЕДОВА

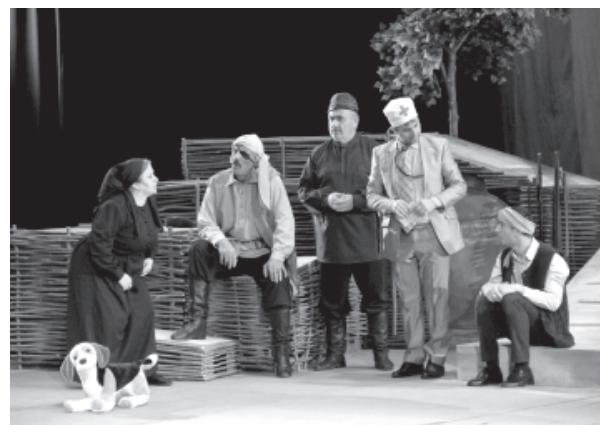

Лезги халкъдин рикл алай тъүнрин жергеда нехуын чахарикай гъазуразавай хуърекри къетен чка къазва. Бязи лезги районра, бубайрин ирс давамарун яз, нехъ цазва, "Лезги чахарикай" чи уълкведен гъэр са пипе малум я. Чахарин афарар, чахарин аш, нехъ шурпа ва маса тъүнрар лезги халкъдин цун къвалин куъгъне хуърекрик акатзана. Къе чна дагъвийрин рикл алай "некхуын шурпадикай" къхида. Адет яз, ам къурай якъуракай гъазурда. Къурай як, жезмай къван къараб квай чка, са сядта къван рогана, цикай худда. Як ргай циз чаклдикай михънавай 3-4 картуф къуль авуна вегъена, ргада. Са 5 декъи къадилай гъвечи сукърадаваз чуъхенвай нехуын чахар вегъена, вири гъазур жедалди мадн 15-20 декъикъада ргада. Къилди къульуз куъткүннавай чичекни къавураг (лапагдин тум) члеминал акъугъадали чрана, таъда. Къурай як, къуль авуна, шурпадик хъивегъда. Недайла, гъэр къапуниз са кавчадавай звал акъуднавай некни, винелай 2-3 тур тагъ вегъена, шурпа вилик гъида.

Сегънедал - руъгъдиз мягъкембур

Азиз МИРЗЕБЕГОВ,
филологиядин илимрин кандидат

Лезги театрди - 2019-2020-йисарин сезон гуржийрин машгүр писатель Нодар ДУМБАДЗЕДИН "Зун, баде, Илико ва Илларион" романдин бинедаллас эцигнавай гъа ихтиин тъвар алай тамаша къалурунилай башламишна. Тамаша сегънеламишайди Гуржистандай теклифна гъайи режиссер Георгий ТАВАДЗЕ я.

Ада эцигнавай тамашада ихтилат квекай физва? Гуржийрин са гъвечи хуре Зурико тъвар алай гада яшамиш жезва. Тамаша адад умъурдих галаз алакъалу альватрикай ибарат я. А альвататар чеб чипхъ галаз сих алакъада ава.

Гъа икл, етим хъана амуькай Зурико вичин бадедихъ галаз санал яшамиш жезва. Адан къадар-къисметда тайин чка къуншидал алай яшшу ксари - Илиcodин Иллариона къазва. И камаллу, къени, са тимил къван дүзенавални квай, хъурун-зарафратлини рикл алай агъсакъалар гададиз чин патай къумек теклифиз гъазур я.

Кылел диде-буба алачиз амуькай Зурикоди дядедин ийисарин та-тугайвилер, магърумвилер вичин хамундади гъиссна. Ятланни хура утквем рикл авай гадади вири четинви-лериз таб гузва.

Мектеб акъалтарай Зурико Тифлисда университетдик экечизава. Ина къелзаяв члавуз адад патав хъяръял Илларион къевеза. Вил писдаказ тъзваз, гъелек жевзай адад Зурикодай са чара къанза. Зурикоди Илларион дуктурдин патав тухузва. Дуктур лутувал квай кас яз хъана. Вил сагъарунай фикирдай чкадал абур къедни ички хъунал машгъул жезва. Нетижада Илларионан вилин гъал авайдалайни пис жезва, ам "Тади къумекди" азархандиз тухудай чкадал атана. Ина адад операция авуна, шушедин вил хутазва.

Илларион хайи хуруръз хквеза. Адан вичин шуь shedin вилел Илико-ди хъуруннэр авункай игътият ава.

Зурикоди Тифлисда Цира тъвар алай гъурчег рушахъ галаз санал къелзаяв. Руша гададиз вичин рикл ятнавай мульбъбатдин гъиссер ачухъзва. Гададихъ лагъайта, адахъ галаз къадар-къисмет сад ийидай ният авач.

Тифлисда университет акъалтарна, жегъил гада хуруръз хквеза. Ада гележедик еке умудар кутазва. Амма багъри ерирал хтай адад вичин играми баде къевел адад аквазва. Хтул къвачел акъалдарун, ада умъурда са лайихлут чка къун патал вичелай алакъадай вири крар авур баде адавай къакъатзава. Ятланни, Зурико цийи умъурдин жанлу нефесди гъзлемишава. Цийи нефес, цийи гъевес адад вичихъ галаз са

классда къелай Мери лугъудай руша багъышава.

Г. Тавадзеди лезги театрдин сегънедал гъанвай тамашади умъурдикай дерин веरевирдер ийиз тазва. Романдин автордини, тамашадин режиссердини эвел авай гъар са кардихъ эхирни жедайди чи рикл хизва. Яшар 80 йисав агакънавай баде умъурдай фин - им вичин вилек пад къаз тежедай тъбии кар я. Гъакъ хъайлла, умъурдин гъар са легъзедал шадвал авун, адад няметрикай дузыдаказ менфят къачун герекя.

Н. Думбадзедин романда хъиз, тамашадани къилин къудигит ава - Зурико, баде Ольга, Илико ва Илларион. Лезги театрда абурун ролар жегъил актер Рамик Рамазанова (Зурико), Дагъустандин халкъдин актистар тир Фаринат Зейналовади (баде) ва Ибрахимхалил Рамазанова (Илико), гъакъни Дагъустандин ла-йихлут артист Саидин Думаева (Илларион) тамамар-

зат. Тамашадин къилин игитар умъурдал къару яз яшамиш жезва. Н. Думбадзедин маса эсэрэе хъиз, адад романдин бинедаллас эцигнавай и тамашадин игитрини чилин винел гъарда вичин ишигъ чукъурзава.

Актер Р. Рамазанова сегънедал бажармишавай Зурикодин къамат тамамди, тъбииди, инам-шиардайди хъанва. Зурикодин роль жегъил актер Рамик Рамазанова бажармишавай чхехи сифтегъан роль я. Адан хиве къве сяддин къене сегънедал вичин тежрибалу юлдашихъ галаз санал лазим дережада аваз къуѓунин жавабдар везифа ачвазнава. Лагъана къанда хъи, и имтигъандай ам лайихлудаказ экъечина.

Фаризат Зейналовади тамамарай Ольга бадедин ролни пар квайди, тъбии търекатралди тафаватлуди хъана. Тамашада адад роль кар алайбурукай сад я. И яшлу дишеъли умъурдал къару, вичин патахъай чими майилвилер арадал гъидай кас я. Яланчивал таклан ятланни, адад вичин яшинда къве чин алай ксар тъмил акунчада. Ада вичи лагъайта, умъурдин вири няметар хайи нахъварихъ, халкъдин къени адетрихъ галаз алакъалу ийизва.

Са вил авай Илико къульзъ сикрэз къван амалар чидай кас я. Ада ийизвай зарафатри гъаф вахтара Илларион дарихарзава. Амма къеве гътай макъмра ам са вилекай магърум хъванай Илларионан дерт пайиз рикливай гъазур я.

Саидин Думаева сегънедилай чун танишарзавай Илларион аялдин хътии михъи рикл авай кас, къени къилихрин, регъимлу къульзек, гъа са вахтунда ам мецел къвенкл алай, гerek атай члавуз хъурун-зарафатни ийиз гъазур кас я. Адан къилин ерияр камалувални къенивал я.

Тамашада маса актери бажармишавай къаматарни таъсиридай бур хъанва. Къвалин кайвани Мартадин роль - Дагъустандин халкъдин артистка Мияса Мурадхановади, химиядин тарсар гузай муаллимдин роль - Дагъустандин лайихлут артист Руслан Пирвердиева, Амбакодин роль - Дагъустандин лайихлут артист Агъахан Агъаханова, Зурикодихъ галаз са классда къелай Меридин роль - артистка Амалия Керимовади, Зурикодихъ галаз санал къелай маса рушан роль - Зейнаб Заирбековади, хъурун дуктурдин роль - Гъамзатбег Эмиралиева, вилерин дуктурдин роль - Валерий Сулейманова, билет гъай пас-

са жирдин роль - Казбек Думаева, Несторан роль - Ямудин Сардарханова, Антиподин роль - Руслан Мирзоева тамамарзава.

Актери сегънедиз экъечай гъа сифте декъи-къайрилай тамашачийрин фикир чин юзун - гъерекатралди, гуржи халкъдин маниралдини къульералди желбзава.

"Зун, баде, Илико ва Илларион" тамашадин къилин лайихлут квекай ибарат я лагъайта, режиссер

Г. Тавадзе, винел патан гъакъан члагурунрал машгъул тахъана, инсандин руъьдин алемдин дериниз гъахъиз алахънава. Лагъана къанда хъи, и кар ададай алакъали авунча.

Тамашадин художник РД-дин лайихлут художник Демир Исаков я. Ада гъазурнавай декорацийри тамашадин макъсад ачухариз, Гуржистандиз хас милли лишанар къалуриз къумекзава.

"Зун, баде, Илико ва Илларион" тамаша "Сад тир Россия" партиядин "Гъвечи ватандин меденият" тъвар ганвай федеральный партийный проектдин къумекдалди эцигнавайди я. Цийиз эцигнавай тамашадиз килигайбуру ам хушвилелди, гурлу капар ягъуналди къабулна.

Цийи ктаб

"Чан алай дневник"

ХАН БАШИРОВ,
РФ-дин искуствоирин лайихлут деятели, ДГПУ-дин профессор

Мукъвара Дагъустандин ктабрин издательства "Диалог в контексте времени" тъвар алаз ктаб чапдай акъатна. Адахъ галаз танишардай вахтунда РД-дин милли политикадин виа дарин крарин рекъя министр Энрик Муслимова ктабдин автор, РД-дин культурадин лайихлут работник, саки 40 йис журилистикаиз бахш авур Эдуард Дениевич ЭМИРОВАН умъурдин рекъихъ галазни танишарна. Массовый информацийдин таъкъатра къвалахун ада Дагъустандин радиода "Республикадин хабараар" редакциядин къуллугъчилелай башламишна.

Къейд авун лазим я хъи, Э.Эмиров республикада аслу тушир СМИ арадал гъунин чешмейрив акъвазнай. 1989-йисуз ада "Чирагъ" тъвар алай, виче XX асирдин 30-йисаре репрессийрик акатай республикадин политический ва общественный деятельин умъурдикай ва къвалахун рекъийкай архивдин ван авур макъалаяр чапзавай культурно-просветительный газетдиз (къилин редактордин ерида аваз) регъбервал гана.

1991-йисуз Э.Эмиров "Махачкалинские известия" газета арадал гъунин карда иштиракзайбурсун арада. Дагъустандин журналистикий сифтебурун жергедай яз, ам РД-дин муниципални тешкилтратин Советдин къвалахун раиж ийиз эгечна. "Инсанриз виридалайни мукъва власть" рубрикада чапзавай макъалаяр кар чиз къвенвайбур ва гъакъикат къалурзайбур хъуналди тафаватлу жезвай.

Эдуард Эмирован яратмишна ада "Новое дело" газетда зегъмет чуѓвазвай вахтунда иллаки машгүр хъана. Политикадин отделдин заведующий, гъуѓуънлайни аслу тушир изданидин къилин редактор яз, ада "Гражданвилин обороны" рубрика тухвана. Ана лагъайта, республикада сифте яз общественный тешкилтратикай, государствовин ва коммерциядинбур тушир тешкилтратин яшайишдин рекъяя кар алай проектикой съзъбетиз хъана. Э.Эмирован гражданилин позициядин ва пешекарвилин устадвилин нетижада республикада "Набат" РБО, "Первая галерея", ДГУ-дин патав гъай юристивин клиника, СМИ-дин ихтиярар хъудай центр ва масабур хътин, лугъурвал, "пуд лагъай сектордин" общественный тешкилтратикай гъегъеншдаказ чир хъана.

РД-дин Халкъдин Собранидин информацийдин аналитикадин отделдин къиле акъвазнавайла, 2004-йисуз парламентдин гъиль алаз Э.Д.Эмирова коммерциядинбур тушир тешкилтратин арада "Гъакъыни крарин программа" тъвар алаз республикадин сад лагъай конкурс къиле тухун теклифна. Ана са шумуд цуд НКО-ди иштиракна, конкурсдин 8 гъалибицидиз пулдин премияр ва дипломар гана.

Э.Д.Эмиров Дагъустандын гражданилин общество арадал атунин месэлайрай республикада кандидатвилин сад лагъай диссертациядин автор я.

Яръал йисарин гъакъисагъ зегъметдай 2010-йисуз Эдуард Эмирован Дагъустан Республикадин культурадин лайихлут работник лагъай тъвар гана.

"Автордин патай" паоша Э.Эмирова къейдзавайвал, ктабда активный, цийивилер арадал гъизвай, чипхъ гражданилин позиция авай ксарикай съзъбетзава. Дагъустандин массовый информацийдин таъкъатра журналист яз къвалахай 30-далай виниз йисара адан интервьюрин, макъалайрин иgitar тъяа ихтиин ксар хъана. Газетриз, журналириз макъалаяр хътин, радиокомпозицияр арадал гъун патал автордик руъть кутурбурукай бязибур чи арадай акъатна. Абурун экъу къаматар чи риклера гъамишалугъ амукъда. Гъа ихтиин мана-метлеб аваз, ада макъалаяр са ктабда къватлунин ва ам чапдай акъудунин къарап къабулна. Автордиз, журналист ва политолог яз, Россиядик общественно-политический умъурдин гъалар Дагъустандын гъиль дегиш жезватла, чи ацукун-къарагъунин къетленвилери абурун гъакъыкъ таъсирзатла ахтармишна чирун, вилив хъун гъаф итижлу тир. Гъаниз килигна адан макъалайринни интервьюрин иgitar абурукай риклывай тир айгъамдалди гъаф вахтара раҳазва.

Авторди ктаб архивдин материал, обществознанидин тарихин учебник яз чапдай акъудунин макъсад вилек эцигнавачир, ам аллатай девирдин важжбул вакъияяр эбеди яз риклек хурадай "чан алай" дневник я.

ЧУБАРУКАР

Гъурметлу дустар!

Алукънавай цийи 2020-йисан сад лагай варз алатна. Вилик февраль ква. Календарда ам лап мишекъат, гъакъван къайи гарар ва саврухар жедайди яз гътнава.

Са бязи чайра гъакI женнин ийизва. Чинра ахътин хъуытIер жедач. Ятланы хъуытIуын къалахар тимил авач. Аялар патал лап хъсандиз къелун, чирвилер ва тербия къачун кар алай везифа я.

Диде-бубайризни квекай гзаф күмекар къанзайади риклелай алудмир. Иллаки - хъурерин чайра. Мал-къараадиз ем, яд гун, хеб-цегъ цуруз акъудун, нянрихъ хун, къекрез-вечрез килигун, сала, багъда михъивилер тун...

“ХъуытIуы къульдал авун лазим я”, лугъузва чи халкъдин мисалда. Им лагай чал я хыи, хъуытIуы жисив, аялар гъун, идахъ галаз сад хъиз аялриз хъуытIуын шадвилерни хъун герек я.

ХъуытIуы жисив хъанач лугъуз, зи хтулди ишикайтна:

ХъуытIуы вичин рангар
тахъун
Тушни чехи кимиев!
Авач вичиз хас тир рахун,
Сесерив гва жимивал.
Килигизава хва дидедиз,

Суал аваз вилера:
- Чизвачни бес ци живедиз,
Авайди захъ аларар?
Хъеъхъ яру яз, бузъ алахъиз,
Фидачни зун, къай клудиз,
Чи гъундай авахъиз?

* * *

Аялрин дуст, яилу шаир Нариман КЪАРИБОВАНИ кеэз шиир баҳинава.

Вил алаз живедал

Хуурун вири аялри -
Гъеччи, чехи къевзапри
Гъазурнава аларар,
Жив къвада луз гъенерал.
Тунвай хъуытIуын виликан
Конъкиярни гъилик ква.
Ятланы къе авач хуш,

Къециел гъеле мекъи туш,
Январь ятлан, гатуз хъиз,
Чим гуз ама ракъини.
...Амма, са югъ алатна,
Лап къайи гар акъатна,
Алуднава хуурел къив:
Къеазва лугъуз къилел жив...

* * *

Ширап, маҳар, ктабар къелунни хъуытIуын къалахрикай я. Кела, дустар! “Чубарукрин” чини күн шадаррай!

Жаван гитарист

Гитарадин сесери,
Ван ийиз таз симерив,
Тухузва зун экверихъ
Цаевун зарлу гъетерин.

Рахух,
Зи аяз алам!
Вун гъилерал
Рахазмай къеан
Жедач зун галат!

М.МАЙРАМАН шикилдиз
баян гайди - Мерд АЛИ.

Аялрин нечелай

Лап хъсан муаллим

Рамазан ВЕЛИБЕГОВ

Са классда къелазай Камалани Кагъала чин къиметрикай, муаллимрин хъсан-пидакай, къелунрин агалкъунрикай гъуъжетарзлавай.

- Чи мектебда виридалайни хъсан муаллим Хатурали я, - лагъана Кагъала.
- Квелди?
- И алатай къве вацра завай ада садрани тарс хабар къунач. Четвертдин къимет къуд яна...

Бахдини даҳди...

Классда хейлин аялри къелазай. Абурун арада мягъем дуствал, хъсан ахлакъ, виниз тир чирвилер къачун патал сада-садаз күмек гунин рафтарвилерни ава. Рушари къалера дидейриз күмекар гузватлани, школада гадайрилай хъсандиз къелни ийизва. ГъакI хъайила, школадин Гъурметдин доскадани абурун шикилар артух я.

Алабаладин гъич саникни хев квач. Адал муаллимрилай артух члагай партални ала, багъа телефонни гва.
- Яда Алабала, - лугъузва дустари, - вуна вучиз къелазавач? ОГЭ, ЕГЭ-дай хъсан чирвилер авачиз, аттестатар къачуз жедач.

Алабалади аттай жаваб гана:

- ОГЭ-дай зи экзамен - баҳди, ЕГЭ-дайни даҳди вахкуда. Баҳ зи ревизор, даҳни начальник я...

Конкурсдиз

Мерлан ЭЮБОВА Докъузпара райондин Цийи Къарақуыре хуурун юкъван школадин 7-класда къелазай. Чав агаңнавай чаларай аквазайвал, гададин рикI хайи дидед чалал ва литературадал гзаф ала. Ам хайи чилелни, адад тибияттални ашукъ я. Гавилий адад рикл, мецеп тъяхътин зериф, нурлу Җаарни къвездаз. Мерланаз сифте къаңуззвай камар мубарак авуналди, чаз адахъ хъсан гележег, агалкъунар хъана къланзана.

Мерлан ЭЮБОВ,
Цийи Къарақуыредин СОШ-дин 7-кл.

Дамахзава Ватандал

Дагъ я зи хуър, гузел яйлах,
Гъар са къванцин къане булах.
Ви яд хъунал тух жеч, валлагъ,
Азиз ватан - Крат дагълар.

* * *
Зи играми Диде - Ватан,
Вун дагъларин къужаҳдава,
Тамар - къалин, чуылар - геъенш,
Самурдин сес япарава.

Хайи диде, къвал ва Ватан
Тибиятди гъар са касдиз
Вичин патай, са савкъат хъиз,
Багъа (а)вунва лап асантдиз.

* * *
Заз лап хуш я зи Ватандин хъуытIерни,
Маръаларни, хъуытIуын яргы ийферни.
Заз лап хуш я зи Ватандин дагъларни:
Шалбуз дагъни, Яру дагъни, мад Кетин.

Зи Ватанда тимил хъаначигитар,
Лугъуз жеда завай ихътин пальтиван
Валентин я, вич ахъзгъви къегъал хва,
Ватан патал ада вичин чан гана.

Лев ТОЛСТОЙ

Шенпли Max

Хъана къван, хъанач къван вахни стха:
Катяни Вася. Абурухъни кац авай. Гатфариз кац квахъна къвалай. Аялар адахъ вирина къекъвена, ятланы гелни гъятнча...

Гатфарин са юкъуз, Катяни Вася къучеда амбардин патав къуғъадайла, абуруз чин къилелай са күб ятланы шуъкъу сесиналди моя ийизваи ван къведа. Вася, тади гъалда, гуар кутуна, амбардин къавук хаж хъана. Катяди агъадай хабар къада:

- Жагъанани? Жагъанани?
Васяди жаваб гузвачир. Эхирни ада гъайрана: - Жагъана! Чи кац... Адахъ шенплияр гала! Чебни - гъакъван иербур! Иниш шатадиз!

Катяди къвализ чукурна, каиз нек газхане. Шарагар вад авай. Абу, са тимил чехи хъана, чеб чипиз дуъздал экъечдайла, аялри къвализ хъана. Аялри сад, лацу тапасар квай рехиди, чипиз туна, амайбур къуншириз пайна.

Кивале тур царудаҳъ Катяни Вася гелкъvez хъана. Нек гунилай гъейри, адахъ га-

Шарвилияр хътин къучагъ рухвайяр,
Ягъалмиш туш, югъ-къандавай артух я.
Ада вичин веси тунай несилиз,
Ам риклеваз, къекъвэза чун утквемдиз.

Гөгъенш чуыллар авазва чахъ авадан,
Булхарни, кълмарни, гъакI вацарни.
Баъз-бустанни гульчименриз элкъуырз,
Самур вацал ийиз жеда дамахар.

Дамахда за такабурлу дагъларал,
Анра жеда дагъдин лекъер, цегъерни.
Хууруз мукъув жеда гагъ-гагъ сиклерни
Са ван гъатда амач лугъуз къекерни.

Зи Ватанда халкъар ава са шумуд,
Ава гъардахъ чин къалин чаларни.
Гележегда садвал хуын кваз умуд,
Девран тъализ аквада кваз аялни.

* * *

“Келдай чаваз - гъекъеда,
Амай умумър - цукъведа”.
Илим къачуз эцигда чан,
Тівар - ван аваз улькведа!

* * *

Заз тербия гайи диде,
Ви дережа дагъларилай къакъан я.
Вакай фикир гъикI тийин за,
Зи хиялар гъулерилай дерин я.

Дидедин бурж садавайни
Вахкүз жедач садрани.
Насигъатар кваз тақын,
Бес къиле ацукъдани?

Чан играми азиз диде!
Аллагъдивай талабда за:
Ви сагъламвал хъурай вине,
Шадвилин нур аваз рикле.

* * *

Чи мектебда дидеди
Чал хуынз эверзава.
Бубадини, лагъайтла,
Сагъламвал хуъз чирзава.

Абури къеди
Чешнелубур хъанва къе,
Веледрини гъабурун ирс
Алахъзава къаз гъиле.

* * *

Мектебда заз зи дидеди чиржал, Къариблұхдиз, ватан тұна, фейиб(у)рұз, Са къас фуа дад гудачир зеррени, Диде-Ватан тұна пата хъайиб(у)рұз.

Гъа иналди акъалтIарда за чалар, Түккүлайтла, хурун дафтар бес жедач. Гележегда умудлу я зун пары Арутх жеда Ватан къаны рухвайяр!

лаз къуғъаз, чими пекерик кутаз, ксурни ийизвай.

Са сеферда аялри шенпли чипхъ галаз хуурун рекъель тухвана, къуғъунар гурлу хъана. ХъуытIуын яркы ийферни. Абуруз чин къилелай са күб ятланы шуъкъу сесиналди моя ийизваи ван къведа. Вася, тади гъалда, гуар кутуна, амбардин къавук хаж хъана. Катяди агъадай хабар къада:

Бирдан аялриз къевиз гъайрАЗАЙИ ван хъана: “Акъваз! Къулукъ хъуъхъ! Акъваз!..”

Килигайтла, ам гъурчехъан я, виликни къве кицI ква. Абуруз кацин шенпли акунва, фена, ам къаз къланзана.

Шенпли лагъайтла, ахмакъвия, кицерихъя катавач, чилел ацукъна, далуда чарх тұна, абуруз килигизава.

Кицер акурла, Катядин зегъле фена, гъайр ақынта, са патахъ катна.

Васяди вич квадарнаж, вичивай жедайвал чукурна, шенпидив агадъарна. Кицерилай вилик агадъай гадади шенпли вичин бедендин къевиз.

Гъурчехъанди кицер чукурна, гадани, шенпини саламат авуна...

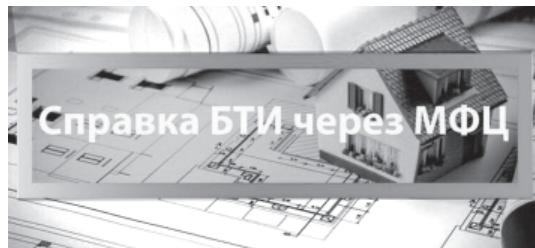
Аялри шенпли къвализ хъана, мад ам садрани чипхъ галаз чульдиз тухванач...

Урус Чалай. Таржума - Мерд АЛИДИН.

Күй ихтиярар

БТИ-дай справка

БТИ-дай (Бюро технической инвентаризации) жувахъ хуссият ава ва я авач лагъай справка герек ятла, ам къачун четин ақваздач. Къейдинавай справка са тайин къезилвилер ва я яшамиш жедай чка (квал) къачунин жигъетдай учетда ақваздаила, ағалийриз герек жезва.

Ихтиин справка жувас мукъвал ва къулай тир МФЦ-дин идарадиз фена, къачуз жеда. Ам герекзай вискин паспорт ва къуллугъдин (услуга) гъакы гайивилин документ хъана къланда. Эгер маса касдин тъварцихъ къачуна къланаватла, адан векилдив ихтибарунин чар (доверенность) хъун чарасуз я. Веледдин тъварцихъ диде-бубайриз ва ам велевиле къабулнавайбуруз справка къачуз кълан хъайитла, ам дидедиз хъайивилин ва я велевиле къабулнин гъакындай шагъадатнама газ хъана къланда.

Полис къачун ва дегишарун

Медицинадин рекъяй таъминарунин (ОМС) по-лис "Макс-М" түккүрүн ва я дегишар хъувун патални ватандашривай МФЦ-дикай менфят къачуз жеда. Полис түккүрүнин, дегишар хъувунин себебар ихтибинбур я:

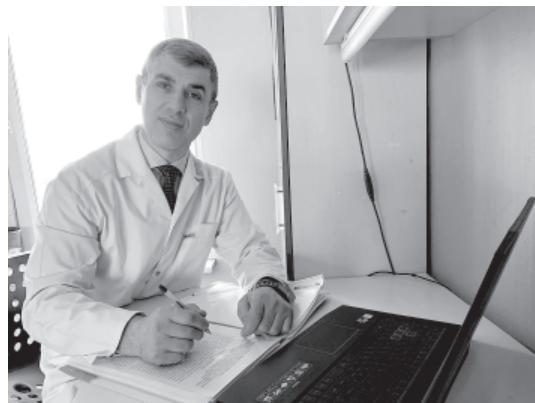
- страховой компания дегиши хъун;
- ватандашдин төвэр ва я фамилия дегиши хъун;
- документда къалурнавай делеплар дүз тахъун (гъалатлар кваз хъун);
- ОМС-дин цийи жуъредин полис къачуз кълан хъун;
- полис кважын ва я документ къайдадикай хкатун.

Полис түккүрүн патал ватандашдин вичин паспорт хъун герек я. Эгер полис аялдиз түккүрзатвала, ам дидедиз хъайивилин гъакындай шагъадатнама газ хъана къланда.

Тъвар къунвай документ 30 йикъан муддатда гъазурда. Ам гъазур же-далди, ватандашривай вахтуналди яз гузай полисдикай менфят къачуз жеда.

Чи ватанэгълияр - гъар сана Бажарагълу пешекар

Урусатдин хейлин шегъерра агалкунралди къалахазавай, илимдин күкүшар мұттығъарзлавай лезги алимрин жергедай яз и сеферда чи ихтилат Санкт-Петербургда яшамиш жезвай, вичихъ еке алақунарни агалкунар авай дұхтур-уролог, медицинадин илимрин доктор **Наир Сабирович ТАГЫРОВАЙ Я.**

Ам 1971-йисан 3-апрелдиз Къурагъ райондин Клирийин хүре чехи хизанда дидедиз хъана. 1977-йисуз ада Ағыл райондин Тілігъирин мектебдиз сифте камар къачуна. Ина 10-классада къван къелна. Гъульынлай Къурагъирин 1-нұмрадин юқван мектебде къелун давамарна ва 1987-йисуз анаг күтгяна.

1988-йисуз ада Ватандин виллик буржи тамамарун патал сергъял хуъдай къушунрэз эверна. Старшина яз къве 1988-йисуз намуслудака къуллугъ къилиз акыдна хтай Наира вичин виллик медицинадин ресекъял илимдад машъыл хъунин къаст эцигна. 1993-

йисуз ам Санкт-Петербургдин педиатриядин медакадемиядик экечина, 1999-йисуз агалкунралди анат ақталтарна. Къилин образование къачур жегып пешекарди мадни дерин чирвилер къачун, илимдин яцлаз гъахын къетлина. 1999-2001-йисара ада клиникадин урологиядиян рекъяй ординатурада къелна.

Наир Тагырова зегъметдин рехъ 2001-йисуз Санкт-Петербургдин Елизаветинский азарханадин урологиядиян отделенида дұхтур-уролог яз къвалихунилай башламишна. Гъульынлай адакай и отде-ленидин заведующий хъана.

Наир Тагырован пешекарвилини вини дережадин ерийиз, тәжрибадиз талукъ яз ада дұхтурвилерин рекъяй күмек газаф ксари интернетда разивилин келимаяр къиенва. Абуру дұхтурдин алакунар, чирвилер, азарлубурун патахъай ийизвай къайгъударвал тарифдивди къейдзала. Интернетдин мах-сус сайтда къиенвай къейдерай аквазайвал, Наир дұхтур азар мұкыфиди тайнарунин, адан себебар чириунин, ам сағаруунин рекъяй алакунар авай савадлу пешекар я.

2004-йисалай ада педиатриядин академиядиян урологиядиян кафедрадин доцентвиле къалахазава. 2006-йисуз медицинадин илимрин кандидатвилини диссертация хвена. Ам медицинадин илимдай къиен-вай хейлин макъалайрин автор я.

Шадвилелди къейд ийиз жеда, алай 1988-йисуз Наир Сабировича Санкт-Петербургда патологический физиологиядиян пешедай медицинадин илимрин докторвилерин диссертация хвена.

Жегып алимдин хизанда къве хиз тербия гузва. Къуй чи ватанэгълидихъ сағъвал ва мадни еке агалкунар хъурай!

Квездидани?

Россиядин шегъеррикай

- Россиядин ағалийрин 70 процент шегъерра яшамиш жезва.
- Алай вахтунда Россияда 1100 къван шегъерар ава.
- Россияда миллиондилай газаф инсанар яшамиш жезвай 15 шегъер ава.
- Чи улкведин виридалайни еке шегъер Москва я.
- Дүньядыа университетдин виридалайни чехи даршама Москвада ава. Ана кардик квай МГУ-дин даршаматдин къакъанвал 240 метр, ам 32 мerte-бадикая 40 ағзур утагъдикай ибарат я.
- Россиядин виридалайни чими шегъер Сочи я.
- Россиядин шегъерин арада виридалайни михъибүр Таганрог, Кострома, Грозный, Владикавказ ва Сочи яз гъисабзава.
- Россиядин виридалайни къибле шегъер къадим Дербент я.
- Ахтармишнавай пешекаррин эхиримжи де-

лилрал асаслу яз, Россиядин виридалайни хатасуз шегъеррик Екатеринбург, Москва, Грозный ва Казань акатзала.

- Новосибирск шегъерда авай «Яру проспект» тъвар алай күче дүньяда виридалайни яргы дүмдүз күче я.
- Москвадилайни Санкт-Петербургдилай алатайла, Россияда пуд лагъай чехи шегъер Пермь я.
- Европада виридалайни гъвечи метро Казанда ава. Ам вад станциядикай ибарат я.
- Къецепатан туристар Россиядин шегъеррикай виридалайни газаф Москвадиз къвезва.
- Санкт-Петербургдин майдандрин 10 процент ци къунва.
- Санкт-Петербургда 2 ағзур ктабхана, 40-далай газаф картинар ин галереяяр, 80-дав агақына тетарлар, 200-далай газаф музеяр, 100-далайни газаф концертрин залар, цуралди кинотеатрар ва мединиятдин маканар ава.

Дүньядада

Китайдын фин къадагъа авуна

Россиядин туристар Китайдын фин вахтуналди акъвазарна къланда. «Известия» чешмеди хабар гузайвал, ихтиин теклиф ЛДГР-дин къил В. Жириновскийди РФ-дин къецепатан къарин министр С. Лавроваз гана.

Депутатдин фикирдалди, Китайды чыланвай коронавирус себебар яз чи улкведин ватандашри къецепатан улквейрин ағалийрихъ газаф вахтуналди алакъяр атун герек я. Ада къейд авуравал, вирусдин хаталувал ва ам гегъеншиз чукунин мумкин тир делилар гъеле бе-гъемдиз тайнарнавач.

Жириновскийди Россияда газаф инсанар санал къватлар хъунин, чехи түккүрни, театрриз финин гъерекатрал къадагъа эцигун чарасуз яз гъисабзава. Идалай виллик Ростуризмди россиявийриз Китайды гъалар къайдадик ақат хъийидалди аниза фин тавун теклифнай. Корона-вирусдикай хъунин патахъай Роспотребнадзордин са жерге меслятар къалурна.

Россия чешне яз къалурна

США-дин ВМС-дин (военно-морские силы) къиле авай адмирал Д. Фогоди улкведин терефдарриз военный жигъетдай Россиядин лай чешне къачун теклифнай. Идалай «Business Insider» чешмеди хабар гузва.

«Эгер авай мумкинвилерал, ресурсрал сергъял алатла ва квезд жуван къерехар-сергъятар хъуз къланаватла, урусири ийизвай краиз фикир це. Уруслий чешне къачуна, абурун къайдайриз тешпигъбур кардик күтүр», - лагъана Фогоди. Къилди къачуртла, ада вичин улкведин къилевайбуруз ақылуп минаяр, гимийриз акси ракеталяр, къе-рехриз радарар кардик күтүн теклифнай.

Мисалдин еринда США-дин адмиралды Крымда С-300 ва С-400 зениттілік ракетайрин комплексралди таъминарнавай Россиядин оборононадиз фикир гүнин меслят къалурна.

Са тымыл йикъар идалай виллик хабар гайивал, США-дик Россиядинни Китайдын терефрихъай конкуренциядин жигъетдай къурху акатнава.

Жив авачир къуд

Эгер хъуытлыз жив къун таврутла, гатуз бегъердин къадарни тымил жеда, гъакын инсандин «недай заттарин жерге» патал важибу тир ветлер ва маса ўашаратар пайда жеда. «YLE» чешмеди хабар гузайвал, ихтиин фикир Финляндиядин илимдин институтдин рөгъбер К. Саринена малумарна.

Адан гафарапди, ветлер гатфарихъ живер цурункыди вирера, гъавизра туыртмиш жезва. Эгер вирер, гъавизар тахъйтла, гъашаратар туыртмиш хъунин гъаларни зайиф жеда. Нетижада гъвечи гъашаратар ем яз ишлемишзайвай къушар недай заттарин патахъай күвегъатда.

Пешекарди къейдзавайвал, жив тахъуни бязи заттарин бегъеризни пис патахъай таъсирда. Живедин къат накъвадиз къеж гудай хъсан чешме я эхир. Идалайни гъейри, живеди зулуз цай тумар гарарикайни аязирай хъузва. Гъа са вахтунда алимди малумарайвал, жив авачтани, садлагана гъаваяр, экология дегиши хъунихъай киче хъун ге-рек туш. Ада жуъредин чимивилер идалай виллик хъайди, гъакын газаф набататрингъаларни адетдинбур яз амайди риккел хъана.

Пешекар дұхтур Л. Алексеевадин фикирдалди, хъуытлын вахтунда гъава чими хъуни сағъламвал патал пис нетижайра арадал гъида. Ихтиин шартла, дұхтурди къейдзавайвал, нефес къачунихъ газаф алакъалу ва риккени дамаррин азарри къиль хажда. Ихтиин хъуытлер иллаки ағуругъанди, руфунинни хуквадин ва нефес къадай азарри азаб гузайвал ксар патал хаталу я.

Интернетдай буба жагъурна

Великобританиядай тир дишегълидиз интернетдин соцсетрин күмекалди фадлай кважыннавай вичин буба жагъун хъувуна. «Mirror» чешмеди къязыннавайвал, К. Харрисаз Facebook-ди күмекна, къилди къачуртла, ада соцсетда регистрация авунвай вичин бубадин хътин тъварлар алай вири ксариз «дүствал» теклифнай.

Адан гафарапди, диде-бубади ам гъеле аялзамас гадарна. Адан бубадин анжак тъвар ва фамилия Тревор Линден тирди чир хъана. Ихтиин шартла, дұхтурди къейдзавайвал, нефес къачунихъ газаф алакъалу ва риккени дамаррин азарри къиль хажда. Ихтиин хъуытлер иллаки ағуругъанди, руфунинни хуквадин ва нефес къадай азарри азаб гузайвал ксар патал хаталу я.

Facebook-да авай Линден ада вичин буба тирди аннамишна. Британви Линденан гафарапди, вичиз кагъаз кхъейди вичин руш тирди азаб чир хъана, гъылк хъы, азаб и рушакай вичин мұккын аялрн ухшар атана. Рушни буба гуыннавай гуыннавайш хъана.

Къейд ийин, алай девирда соцсетрин күмекалди газафбуруз чин багърияр, дустар ва танишар жагъин хъийизва.

Залзаладин къурбандар

Түркиядин рагъэкъечдай пата хъай залзалаиди къыкъанбур къенатла гъеле тамамвиледи тайнарнавачтлани, 27-январдиз абурун къадар 35 касдив агақыннавайдакай малумарна. «ТАСС» чешмеди хабар гузайвал, идалай «Anadolu» агентстводи Twitter-да кхъена.

Къейд ийин, 24-январдиз Түркиядин Сивридже шегъердин мулкара 6,8 магнитудадин залзала хъана. Гуыннавай кокъуз квейи 14 ва хирер хъай 300-далайни газаф инсанрин гъакындай хабар ганай. Алай вахтунда лагъайтла, хасаратвал хъайбурун къадар 1600-дав агақыннавайди малумарзала.

Мусибатдин ағывалат къиле фейи чқадиз къутармишдайбурун дестейри 1689 алачух, 1656 кровать ва 9200 яргъан тухвана.

Чин гъазурайди - Куругъали ФЕРЗАЛИЕВ

понедельник, 3 февраля

РГВК

06.50 «Заряжайся!» 0+
 07.00 Время новостей Дагестана. Итоги
 08.05 «Заряжайся!» 0+
 08.15 «Здравствуй, мир!» 0+
 08.50 «Заряжайся!» 0+
 08.55 Д/с «Путешествие со вкусом» 16+
 09.30 X/ф «Штрафной удар»
 11.15 «Слуха Родине» 12+
 11.30 Д/ф «Дагестан – краин мастеров» 0+
 11.55 «Годекан» 6+
 12.30 Время новостей Дагестана
 12.55 «Человек и право»
 13.55 Мультифильм 0+
 14.05 «Арт-клуб» 0+
 14.30, 16.30 Время новостей Дагестана
 14.55 X/ф «Небесный тихоход» 0+
 16.55 Т/с «Участок лейтенанта Качуры» «Сетевая угроза» 1 с. 12+

17.55 Концерт «Музыкальный майдан» 12+
 18.45, 01.15, 04.55 Передача на табасаранском языке «Мил» 12+
 19.30, 22.30 Время новостей Дагестана
 20.00, 23.00 Время новостей Махачкала
 20.20 «Здоровье» 12+
 21.10 «Экологический вестник» 12+
 21.30 «Учимся побеждать» 12+
 21.55 «На виду» 12+
 23.20 «Уол зреня» 16+
 23.45 Д/ф «Язык титанов»
 00.30 Время новостей Дагестана
 01.00 Время новостей Махачкала
 01.50 Д/с «Тайны века» 1 с.
 02.30 «Учимся побеждать» 12+
 02.45 X/ф «Черный тюльпан» 12+
 04.35 «Дагестан туристический» 6+
 03.00 Новости.
 03.05 «Время покажет». 12+
 05.30 X/ф «Небесный тихоход» 0+

ПЕРВЫЙ

05.00 «Доброе утро». 09.00 Новости.
 09.25 «Доброе утро». 09.55 «Модный приговор».
 10.55 «Жить здорово!» (16+). 12.00 Новости.
 12.15 «Время покажет». 16+.
 15.00 Новости.
 15.15 «Давай поженимся!» (16+).
 20.20 «Подробности» 12+
 20.45 Ток-шоу «Дагестан. Правила жизни» 12+
 21.40 «Молодежный микс»
 21.55 «Человек и вера» 12+
 23.20 «Народный инспектор» 12+
 23.45 «Память поколений. Анатолий Хуртовский».
 01.00 Время новостей. Махачкала
 01.50 Д/с «Тайны века» 2 с.
 02.30 «Человек и вера» 12+
 02.45 X/ф «Шанхайский экспресс» 12+
 04.10 Ток-шоу «Дагестан. Правила жизни» 12+
 05.30 X/ф «Анна на шее»

РОССИЯ 1

09:00 Канал национального вещания «Очар» (на кумыкском языке) 11:25, 14.25, 17.00, 20.45 Вести-Дагестан 18:30 Экспорт дагестанской продукции в Европу. Часть -1я 18.50 К 75 летию Победы.
 19.15 Фестиваль Радуга 19.25 «Акценты». 05.00 «Утро России». 09.00, 11.00, 14.00 «Вести» 09.25 «Утро России». 09.55 «О самом главном». 11.45 Судьба человека с Б. Корчевниковым». (12+). 12.50 «60 минут». (12+). 14.45 Т/с «Тайны следствия». 17.25 «60 минут». (12+). 18.30 «Прямой эфир». (16+). 20.00 «Вести». 21.00 Т/с «Крепостная». 23.00 «Вечер с Владимиром Соловьевым». (12+). 02.00 Т/с «По горячим следам». 03.05 «Время покажет». (16+). 03.00 Т/с «Сваты». (12+).

НТВ

05.10 Т/с «Девятый отдел». 06.00 Т/с «Москва. Три вокзала». (16+). 07.00 «Сегодня». 07.05 Т/с «Москва. Три вокзала». (16+). 08.00 «Сегодня». 08.20 Т/с «Москва. Три вокзала». (16+). 10.00 «Сегодня». 10.20 Т/с «Морские дьяволы». (16+). 13.00 «Сегодня». 13.20 «Чрезвычайное происшествие. Обзор». 14.00 «Место встречи». 16.00 «Сегодня». 16.25 «Место встречи». 17.00 «ДНК». (16+). 18.00 Т/с «Пес». (16+). 19.00 «Сегодня». 19.40 Т/с «Пес». (16+). 21.00 Т/с «Горячая точка». 23.00 «Основано на реальных событиях». (16+). 23.55 «Сегодня». 00.05 «ДНК». (16+). 01.20 Т/с «Морские дьяволы». (16+). 04.25 Т/с «Девятый отдел».

ДОМАШНИЙ

06.30 Д/с «Эффекты Матроны». (16+). 07.25 «По делам несовершеннолетних». (16+). 08.25 «Давай разведемся!» (16+). 09.30 «Тест на отцовство». 11.30 Д/ф «Реальная мистика». (16+). 12.30 Д/ф «Понять. Простить». (16+). 14.20 Д/ф «Порча». (16+). 14.50 Мелодрама «Три дороги». 15.05 Т/с «Отец Браун». 16.55 «Естественный отбор». 17.50 «События». 18.15 Х/ф «Мавр сделал свое дело». (12+). 22.00 «События». 23.20 Т/с «Восток-Запад 2», 25-27 с. (16+). 02.25 Д/ф «Порча». (16+). 02.50 Д/ф «Понять. Простить». (16+). 04.10 Д/ф «Реальная мистика». (16+). 05.00 «Тест на отцовство». 05.50 «Домашняя кухня». 06.15 «6 кадров». (16+). 06.20 «Удачная покупка».

ТВ-ЦЕНТР

06.00 «Настроение». 08.15 Х/ф «Большая семья» 10.25 Д/ф «Актёры судьбы. Ариадна Шенгелая и Лев Григорьев». (12+). 10.55 Т/с «Городское собрание» 11.30 «События». 11.50 Т/с «Она написала убийство». (12+). 13.40 «Мой герой». (12+). 14.30 «События». 14.50 «Город новостей». 15.05 Т/с «Отец Браун». 16.55 «Естественный отбор». 17.50 «События». 18.15 Х/ф «Мавр сделал свое дело». (12+). 22.00 «События». 23.20 Т/с «Восток-Запад 2», 25-27 с. (16+). 02.25 Д/ф «Порча». (16+). 02.50 Д/ф «Понять. Простить». (16+). 04.10 Д/ф «Реальная мистика». (16+). 05.00 «Тест на отцовство». 05.50 «Домашняя кухня». 06.15 «6 кадров». (16+). 06.20 «Удачная покупка».

ЗВЕЗДА

06.00 «Сегодня утром». 08.00 Новости дня. 08.20 «Специальный репортаж». (12+). 08.40, 10.05 Т/с «Розыскник» 10.00 Военные новости. 13.00 Новости дня. 13.15 Х/ф «Рысь». (16+). 14.00 Военные новости. 14.05 Х/ф «Рысь». (16+). 15.40 Х/ф «Мальтийский крест». (16+). 18.00 Новости дня. 18.30 «Специальный репортаж». (12+). 18.50 Д/с «872 дня Ленинграда». «Спасительные нити жизни». (16+). 19.40 «Скрытые угрозы». 20.25 Д/с «Загадки века с Сергеем Медведевым». 21.15 Новости дня. 21.30 «Открытый эфир». 23.05 «Между тем». (12+). 23.40 Х/ф «В полосе прибоя». 01.30 Х/ф «Дом, в котором я живу». 03.05 Х/ф «Небесный тихоход»

вторник, 4 февраля

РГВК

06.50 «Заряжайся!» 0+
 07.00 Время новостей Дагестана
 07.20 Передача на табасаранском языке «Аэрши ва ағълу» 12+
 19.30, 22.30, 00.30 Время новостей Дагестана
 20.00, 23.00 Время новостей Махачкала
 20.20 «Подробности» 12+
 20.45 Ток-шоу «Дагестан. Правила жизни» 12+
 21.40 «Молодежный микс»
 21.55 «Человек и вера» 12+
 23.20 «Народный инспектор» 12+
 23.45 «Память поколений. Анатолий Хуртовский».
 01.00 Время новостей. Махачкала
 01.50 Д/с «Тайны века» 2 с.
 02.30 «Человек и вера» 12+
 02.45 X/ф «Шанхайский экспресс» 12+
 04.10 Ток-шоу «Дагестан. Правила жизни» 12+
 05.30 X/ф «Анна на шее»

ПЕРВЫЙ

05.00 «Доброе утро». 09.00 Новости.
 09.25 «Доброе утро». 09.55 «Модный приговор».
 10.55 «Жить здорово!» (16+). 12.00 Новости.
 12.15 «Время покажет». 16+.
 15.00 Новости.
 15.15 «Давай поженимся!» (16+).
 20.20 «Подробности» 12+
 20.45 Ток-шоу «Дагестан. Правила жизни» 12+
 21.40 «Молодежный микс»
 21.55 «Человек и вера» 12+
 23.20 «Народный инспектор» 12+
 23.45 «Память поколений. Анатолий Хуртовский».
 01.00 Время новостей. Махачкала
 01.50 Д/с «Тайны века» 2 с.
 02.30 «Человек и вера» 12+
 02.45 X/ф «Шанхайский экспресс» 12+
 04.10 Ток-шоу «Дагестан. Правила жизни» 12+
 05.30 X/ф «Анна на шее»

РОССИЯ 1

09:00 Канал национального вещания «Маданият» (на аварском языке) 11:25, 14.25, 17.00, 20.45 Вести-Дагестан 18:30 Умники и умницы Дагестана 18.50 Неформальный разговор. Гала Омаханова 19.25 Фестиваль Радуга. 05.00 «Утро России». 09.00, 11.00, 14.00 «Вести» 09.25 «Утро России». 09.55 «О самом главном». 11.45 Судьба человека с Б. Корчевниковым». (12+). 12.50 «60 минут». (12+). 14.45 Т/с «Тайны следствия». 17.25 «60 минут». (12+). 18.30 «Прямой эфир». (16+). 20.00 «Вести». 21.00 Т/с «Крепостная». 23.00 «Вечер с Владимиром Соловьевым». (12+). 02.00 Т/с «По горячим следам». 03.00 Т/с «Сваты». (12+).

НТВ

05.10 Т/с «Девятый отдел». 06.00 Т/с «Москва. Три вокзала». (16+). 07.00 «Сегодня». 07.05 Т/с «Москва. Три вокзала». (16+). 08.00 «Сегодня». 08.20 Т/с «Москва. Три вокзала». (16+). 10.00 «Сегодня». 10.20 Т/с «Морские дьяволы». (16+). 13.00 «Сегодня». 13.20 «Чрезвычайное происшествие. Обзор». 14.00 «Место встречи». 16.00 «Сегодня». 16.25 «Место встречи». 17.00 «ДНК». (16+). 18.00 Т/с «Пес». (16+). 19.00 «Сегодня». 19.40 Т/с «Пес». (16+). 21.00 Т/с «Горячая точка». 23.00 «Основано на реальных событиях». (16+). 23.55 «Сегодня». 00.05 «ДНК». (16+). 01.05 Т/с «Морские дьяволы». (16+). 03.40 Т/с «Сваты». (12+).

ДОМАШНИЙ

06.30 Д/с «Эффекты Матроны». (16+). 07.25 «По делам несовершеннолетних». (16+). 08.25 «Давай разведемся!» (16+). 09.30 «Тест на отцовство». 11.30 Д/ф «Реальная мистика». (16+). 12.30 Д/ф «Понять. Простить». (16+). 14.20 Д/ф «Порча». (16+). 14.50 Мелодрама «Клянусь любить тебя вечно». (Украина). (16+). 15.05 Т/с «Восток-Запад», 28-30 с. (16+). 02.15 Д/ф «Порча». (16+). 02.40 Д/ф «Понять. Простить». (16+). 04.00 Д/ф «Реальная мистика». (16+). 04.45 «Тест на отцовство». 05.35 «Домашняя кухня». 06.00 «6 кадров». (16+). 06.20 «Удачная покупка».

ТВ-ЦЕНТР

06.00 «Настроение». 08.10 «Доктор И...» (16+). 08.45 Х/ф «Смерть на взлете». 10.30 Д/ф «Игорь Старыгин. Последняя дуэль». 11.30 Т/с «Она написала убийство». (12+). 13.40 «Мой герой». (12+). 14.30 «События». 14.50 «Город новостей». 15.05 Т/с «Отец Браун». 16.55 «Естественный отбор». 17.50 «События». 18.10 Х/ф «Тень страха». 22.00 «События». 23.20 «Осторожно, мошенники!» (16+). 23.05 Д/ф «Михаил Ульянов. Вечный самосуд». (16+). 00.00 «События. 25-й час». 03.35 «Петровка, 38». (16+). 05.55 Т/с «Дальнобойщики 2» 02.45 «Прощанье. Иосиф Кобзон». (16+). 03.35 Д/ф «Михаил Ульянов. Вечный самосуд». (16+). 04.20 «Осторожно, мошенники!» (16+). 04.20 «Легенды ормии». 21.15 Новости дня. 21.30 «Открытый эфир». 23.05 «Между тем». (12+). 23.40 Д/ф «Покер-45. Черчилль, Рузвельт, Сталин». 01.35 Х/ф «Волосе прибоя» 03.00 Х/ф «Беспокойное хозяйство»

ЗВЕЗДА

06.00 «Сегодня утром». 08.00 Новости дня. 08.20 «Специальный репортаж». (12+). 08.40 «Но факт!» 09.10 Т/с «Летучий отряд». 10.00 Военные новости. 10.05 Т/с «Летучий отряд». 13.00 Новости дня. 13.15 Т/с «Летучий отряд». 14.00 Военные новости. 14.05 Т/с «Второе зреине». 18.00 Новости дня. 18.30 «Специальный репортаж». (12+). 18.50 Д/с «872 дня Ленинграда». «Смертельная территория детства». 19.40 «Последний день». И. Старыгин. (12+). 20.25 Д/с «Секретные материалы». (12+). 21.15 Новости дня. 21.30 «Открытый эфир». (12+). 23.05 «Между тем». (12+). 23.40 Д/ф «Покер-45. Черчилль, Рузвельт, Сталин». 01.20 Т/с «Летучий отряд». (12+). 03.35 Т/с «Линия защиты». 23.05 «Прощанье. Лаврентий Берия». (16+). 02.45 Д/ф «Понять. Простить». (16+). 04.05 Т/с «Город новостей». 05.35 Т/с «Дальнобойщики 2» 02.45 «Хроники московского быта». (16+). 06.10 «6 кадров». (16+). 06.20 «Удачная покупка».

среда, 5 февраля

РГВК

06.50 «Заряжайся!» 0+
 07.00, 08.30, 12.30 Время новостей Дагестана
 07.20 Передача на доринском языке «Аэрши ва ағълу» 12+
 19.30, 22.30 Время новостей Дагестана
 20.00, 23.00 Время новостей Махачкала
 20.20 Проект «Мы – народ российский. Дагестан многонациональный»
 20.50 «Здоровье» в прямом эфире
 21.50 «Городская среда»
 22.05 «Аутодафе» 16+
 00.00 Д/ф «Праздник песни на горе Аннида» 6+
 00.30 Т/с «Городская среда»
 01.00 Время новостей. Махачкала
 01.50 Д/с «Тайны века» 3 с.
 02.30 X/ф «Сага о Форсайта

ПЯТНИЦА, 7 февраля**РГВК**

- 06.45** «Заряжайся!» 0+
07.00, 08.30, 12.30 Время новостей Дагестана
07.20 Передача на аварском языке «Подари гамалги заманги» 12+
08.00 «Заряжайся!» 0+
08.10 Мультифильмы 0+
08.50 «Заряжайся!» 0+
08.55 X/f «Военно-полевой госпиталь» 12+
11.05 «Агросектор» 12+
11.35 «Галерея искусств» 6+
12.00 «Пятничная проповедь»
12.55 Т/c «Участок лейтенанта Кацуры» «Сетевая угроза» 4 с. 12+
13.55 «Круглый стол» 12+
14.30, 16.30 Время новостей Дагестана
14.55 «Кунацкая» 12+
15.40 «Арт-клуб» 0+
16.05 Мультифильм 0+

- 16.55** X/f «Чужая родня» 0+
18.45, 01.15, 04.45 Передача на кумыкском языке
19.30, 22.30 Время новостей Дагестана
20.00, 23.00 Время новостей Махачкалы
20.20 «Подробности» 12+
20.45 «На виду. Спорт» 12+
21.20 «Молодежный микс»
21.50 «Интервью с Хамис Шамиловой» 12+
18.00 Вечерние новости.
23.20 «Глобальная сеть»
23.55 Д/c «Операция «Антитerror» 16+
00.30 Время новостей Дагестана
01.00 Время новостей Махачкалы
01.50 Д/c «Тайны века» 5 с.
02.30 X/f «Иметь и не иметь» 12+
04.20 «Интервью с Хамис Шамиловой» 12+
05.20 X/f «Сказание о любви» 12+

ПЕРВЫЙ

- 05.00** «Доброе утро». 09.00 Новости.
09.25 «Доброе утро». 10.55 «Модный приговор».
12.00 Новости.
12.15 «Время покажет». 15.00 Новости.
15.15 «Давай поженимся!» (16+).
16.00 «Мужское/Женское». (16+).
18.00 Вечерние новости.
21.30 «Глобальная сеть»
23.55 Д/c «Операция «Антитerror» 16+
00.30 Время новостей Дагестана
01.00 Время новостей Махачкалы
01.50 Д/c «Тайны века» 5 с.
02.30 X/f «Иметь и не иметь» 12+
04.20 «Интервью с Хамис Шамиловой» 12+
05.20 X/f «Сказание о любви» 12+.

РОССИЯ 1

- 09.00** Канал национального вещания «Алшан» (на цахурском языке) 11:25, 14.25, 17.10, 20.45 Вести-Дагестан 18:30 Мир вашему дому 18:55 Дагестан спортивный 19.15 Репортаж с форума патриотических организаций СКФО «Наша Победа» 19.45 Док. фильм 05.00 Утро России. 09.00, 11.10, 14.00 «Вести» 19.40 Телегра «Поле чудес». (16+). 21.00 «Время». 21.30 Все на юбилее Леонида Агутина, ч. 2. (12+). 23.30 «Вечерний Ургант». 00.25 Д/f «История The Cavern Club». (16+). 01.30 «На самом деле». (16+). 02.25 «Про любовь». (16+). 21.00 «Юморина». (16+). 23.25 X/f «Деревенская история». (12+). 04.40 «Россия от края до края». (12+).

НТВ

- 05.10** Т/c «Девятый отдел». 06.00 Т/c «Москва. Три вокзала». (16+). 07.00 «Сегодня». 07.05 Т/c «Москва. Три вокзала». (16+). 08.00 «Сегодня». 08.20 Т/c «Москва. Три вокзала». (16+). 10.00 «Сегодня». 10.20 Т/c «Морские дьяволы». (16+). 13.00 «Сегодня». 13.20 «Чрезвычайное происшествие. Обзор». 14.00 «Место встречи». 16.00 «Сегодня». 16.25 «Место встречи». 17.00 «Жди меня». (12+). 18.00, 19.40 Т/c «Пес». (16+). 19.00 «Сегодня». 21.00 Т/c «Горячая точка». 23.00 ЧП. Расследование. 23.35 «Квартирник НТВ у Маргулиса». ST. (16+). 00.55 «Квартирный вопрос». 02.00 «Фоменко Фейк». 02.25 Т/c Морские дьяволы 03.25 X/f «Только вернись».

ДОМАШНИЙ

- 06.30** Д/c «Эффекты Матроны». (16+). 07.30 «По делам несовершеннолетних». (16+). 08.30 «Давай разведемся!». 09.35 «Тест на отцовство». 11.35 Д/f «Реальная мистика». (16+). 12.40 Д/f «Понять. Простить». (16+). 14.30 Д/f «Порча». (16+). 15.00 Мелодрама «С меня хватит». (16+). 17.50 «События». 18.15 X/f «Сумка инкассатора». (12+). 20.00 X/f «Опасный круиз». 22.00 «В центре событий». 23.10 «Приют комедиантов». (12+). 01.00 Д/f «Семейные драмы. Несчастный кино-брак». (12+). 01.55 Д/f «Личные маги советских вождей». 02.45 «В центре событий». 03.55 «Петровка, 38». (16+). 04.10 X/f «Любимая». (12+).

ТВ-ЦЕНТР

- 06.00** «Настроение». 08.10 X/f «По данным уголовного розыска». (12+). 09.40 Т/c «Беспокойный участок 2». (12+). 11.30 «События». 11.50 Т/c «Беспокойный участок 2». (12+). 14.30 «События». 14.50 «Город новостей». 15.10 Т/c «Беспокойный участок 2». (12+). 17.50 «События». 18.15 X/f «Сумка инкассатора». (12+). 20.00 X/f «Опасный круиз». 22.00 «В центре событий». 23.10 «Приют комедиантов». (12+). 01.00 Д/f «Семейные драмы. Несчастный кино-брак». (12+). 01.55 Д/f «Десять фотографий». В. Баринов. 00.05 X/f «Ярослав». (16+). 02.10 X/f «Тихая застава». 03.40 X/f «Где 042?» (12+). 04.50 X/f «Летающий корабль».

ЗВЕЗДА

- 06.00** «Не факт!». 06.50, 08.20 X/f «Курьер». 08.00 Новости дня. 09.05 X/f «Мальтийский крест». (16+). 10.00 Военные новости. 10.05 X/f «Мальтийский крест». (16+). 11.25, 13.20 Т/c «Военная разведка. Западный фронт». 13.00 Новости дня. 14.00 Военные новости. 14.05, 16.50, 18.40, 21.30 Т/c «Военная разведка. Западный фронт». 18.00, 21.15 Новости дня. 22.25 Д/c «Легенды госбезопасности». Григорий Григоренко. Ас контрразведки». (16+). 23.10 «Десять фотографий». В. Баринов. 00.05 X/f «Ярослав». (16+). 02.10 X/f «Тихая застава». 03.40 X/f «Где 042?» (12+). 04.50 X/f «Летающий корабль».

суббота, 8 февраля**РГВК**

- 07.00, 08.30, 16.30** Время новостей Дагестана
07.20 Передача на кумыкском языке 12+
08.00 Мультифильм 0+
08.50 X/f «Большая семья»
10.45 «Молодежный микс»
11.05 Киножурнал «Хочу все знать» 0+
11.20 «Мой малыш» в прямом эфире
11.50 Мультифильм 0+
12.05 «Тройдоброты» 12+
12.30 Концерт симфонической музыки 12+
14.05 X/f «Девичья весна»
15.50 «Здравствуй, мир!» 0+
16.55 X/f «Чегерги» 0+
18.15, 05.15 Золотая коллекция фильмов о родном крае. Ф/k «Мелодии Дагестана» 6+
18.45 Передача на лезгинском языке «Вахтар ва инсанар» 12+
19.30, 00.30 Время новостей Дагестана
19.45 «Парламентский вестник» 12+
20.20 Проект «Мы – народ российский. Дагестан многонациональный»
21.50 «Годекан» 6+
22.30 Время новостей Дагестана
23.00 X/f «Баллада о стром оружии» 12+
01.00 Передача на лезгинском языке «Вахтар ва инсанар» 12+
01.35 «Мой малыш» 12+
02.00 «Наука Дагестана»
02.45 X/f «Непрощенная»
04.40 Передача на лезгинском языке «Вахтар ва инсанар» 12+
05.40 Дагестанско кино. X/f «Чегерги» 0+
05.40 Передача на лезгинском языке «Вахтар ва инсанар» 12+

ПЕРВЫЙ

- 06.00** «Доброе утро. Суббота». 09.00 «Умницы и умники». (12+). 09.45 «Слово постыря». 10.15 Ко дню рождения И. Муравьевой. «Больше солны, меньше грусти». 11.15 «Видели видео?» 12.00 Новости. 12.15 «Видели видео?» 13.30 X/f «Баллада о стром оружии» 14.00 «Теория заговора». 15.00 X/f «Карнавал». 16.00 «Кто хочет стать миллионером?» (12+). 17.00 «Сегодня вечером». 18.00 «Кто хочет стать миллионером?» (12+). 19.30 «Сегодня вечером». 20.00 «Сегодня вечером». 21.00 «Время». 22.00 «Сегодня вечером». 23.00 «Большая игра». 24.00 «Сегодня вечером». 25.00 «Сегодня вечером». 26.00 «Сегодня вечером». 27.00 «Сегодня вечером». 28.00 «Сегодня вечером». 29.00 «Сегодня вечером». 30.00 «Сегодня вечером». 31.00 «Сегодня вечером». 32.00 «Сегодня вечером». 33.00 «Сегодня вечером». 34.00 «Сегодня вечером». 35.00 «Сегодня вечером». 36.00 «Сегодня вечером». 37.00 «Сегодня вечером». 38.00 «Сегодня вечером». 39.00 «Сегодня вечером». 40.00 «Сегодня вечером». 41.00 «Сегодня вечером». 42.00 «Сегодня вечером». 43.00 «Сегодня вечером». 44.00 «Сегодня вечером». 45.00 «Сегодня вечером». 46.00 «Сегодня вечером». 47.00 «Сегодня вечером». 48.00 «Сегодня вечером». 49.00 «Сегодня вечером». 50.00 «Сегодня вечером». 51.00 «Сегодня вечером». 52.00 «Сегодня вечером». 53.00 «Сегодня вечером». 54.00 «Сегодня вечером». 55.00 «Сегодня вечером». 56.00 «Сегодня вечером». 57.00 «Сегодня вечером». 58.00 «Сегодня вечером». 59.00 «Сегодня вечером». 60.00 «Сегодня вечером». 61.00 «Сегодня вечером». 62.00 «Сегодня вечером». 63.00 «Сегодня вечером». 64.00 «Сегодня вечером». 65.00 «Сегодня вечером». 66.00 «Сегодня вечером». 67.00 «Сегодня вечером». 68.00 «Сегодня вечером». 69.00 «Сегодня вечером». 70.00 «Сегодня вечером». 71.00 «Сегодня вечером». 72.00 «Сегодня вечером». 73.00 «Сегодня вечером». 74.00 «Сегодня вечером». 75.00 «Сегодня вечером». 76.00 «Сегодня вечером». 77.00 «Сегодня вечером». 78.00 «Сегодня вечером». 79.00 «Сегодня вечером». 80.00 «Сегодня вечером». 81.00 «Сегодня вечером». 82.00 «Сегодня вечером». 83.00 «Сегодня вечером». 84.00 «Сегодня вечером». 85.00 «Сегодня вечером». 86.00 «Сегодня вечером». 87.00 «Сегодня вечером». 88.00 «Сегодня вечером». 89.00 «Сегодня вечером». 90.00 «Сегодня вечером». 91.00 «Сегодня вечером». 92.00 «Сегодня вечером». 93.00 «Сегодня вечером». 94.00 «Сегодня вечером». 95.00 «Сегодня вечером». 96.00 «Сегодня вечером». 97.00 «Сегодня вечером». 98.00 «Сегодня вечером». 99.00 «Сегодня вечером». 100.00 «Сегодня вечером». 101.00 «Сегодня вечером». 102.00 «Сегодня вечером». 103.00 «Сегодня вечером». 104.00 «Сегодня вечером». 105.00 «Сегодня вечером». 106.00 «Сегодня вечером». 107.00 «Сегодня вечером». 108.00 «Сегодня вечером». 109.00 «Сегодня вечером». 110.00 «Сегодня вечером». 111.00 «Сегодня вечером». 112.00 «Сегодня вечером». 113.00 «Сегодня вечером». 114.00 «Сегодня вечером». 115.00 «Сегодня вечером». 116.00 «Сегодня вечером». 117.00 «Сегодня вечером». 118.00 «Сегодня вечером». 119.00 «Сегодня вечером». 120.00 «Сегодня вечером». 121.00 «Сегодня вечером». 122.00 «Сегодня вечером». 123.00 «Сегодня вечером». 124.00 «Сегодня вечером». 125.00 «Сегодня вечером». 126.00 «Сегодня вечером». 127.00 «Сегодня вечером». 128.00 «Сегодня вечером». 129.00 «Сегодня вечером». 130.00 «Сегодня вечером». 131.00 «Сегодня вечером». 132.00 «Сегодня вечером». 133.00 «Сегодня вечером». 134.00 «Сегодня вечером». 135.00 «Сегодня вечером». 136.00 «Сегодня вечером». 137.00 «Сегодня вечером». 138.00 «Сегодня вечером». 139.00 «Сегодня вечером». 140.00 «Сегодня вечером». 141.00 «Сегодня вечером». 142.00 «Сегодня вечером». 143.00 «Сегодня вечером». 144.00 «Сегодня вечером». 145.00 «Сегодня вечером». 146.00 «Сегодня вечером». 147.00 «Сегодня вечером». 148.00 «Сегодня вечером». 149.00 «Сегодня вечером». 150.00 «Сегодня вечером». 151.00 «Сегодня вечером». 152.00 «Сегодня вечером». 153.00 «Сегодня вечером». 154.00 «Сегодня вечером». 155.00 «Сегодня вечером». 156.00 «Сегодня вечером». 157.00 «Сегодня вечером». 158.00 «Сегодня вечером». 159.00 «Сегодня вечером». 160.00 «Сегодня вечером». 161.00 «Сегодня вечером». 162.00 «Сегодня вечером». 163.00 «Сегодня вечером». 164.00 «Сегодня вечером». 165.00 «Сегодня вечером». 166.00 «Сегодня вечером». 167.00 «Сегодня вечером». 168.00 «Сегодня вечером». 169.00 «Сегодня вечером». 170.00 «Сегодня вечером». 171.00 «Сегодня вечером». 172.00 «Сегодня вечером». 173.00 «Сегодня вечером». 174.00 «Сегодня вечером». 175.00 «Сегодня вечером». 176.00 «Сегодня вечером». 177.00 «Сегодня вечером». 178.00 «Сегодня вечером». 179.00 «Сегодня вечером». 180.00 «Сегодня вечером». 181.00 «Сегодня вечером». 182.00 «Сегодня вечером». 183.00 «Сегодня вечером». 184.00 «Сегодня вечером». 185.00 «Сегодня вечером». 186.00 «Сегодня вечером». 187.00 «Сегодня вечером». 188.00 «Сегодня вечером». 189.00 «Сегодня вечером». 190.00 «Сегодня вечером». 191.00 «Сегодня вечером». 192.00 «Сегодня вечером». 193.00 «Сегодня вечером». 194.00 «Сегодня вечером». 195.00 «Сегодня вечером». 196.00 «Сегодня вечером». 197.00 «Сегодня вечером». 198.00 «Сегодня вечером». 199.00 «Сегодня вечером». 200.00 «Сегодня вечером». 201.00 «Сегодня вечером». 202.00 «Сегодня вечером». 203.00 «Сегодня вечером». 204.00 «Сегодня вечером». 205.00 «Сегодня вечером». 206.00 «Сегодня вечером». 207.00 «Сегодня вечером». 208.00 «Сегодня вечером». 209.00 «Сегодня вечером». 210.00 «Сегодня вечером». 211.00 «Сегодня вечером». 212.00 «Сегодня вечером». 213.00 «Сегодня вечером». 214.00 «Сегодня вечером». 215.00 «Сегодня вечером». 216.00 «Сегодня вечером». 217.00 «Сегодня вечером». 218.00 «Сегодня вечером». 219.00 «Сегодня вечером». 220.00 «Сегодня вечером». 221.00 «Сегодня вечером». 222.00 «Сегодня вечером». 223.00 «Сегодня вечером». 224.00 «Сегодня вечером». 225.00 «Сегодня вечером». 226.00 «Сегодня вечером». 227.00 «Сегодня вечером». 228.00 «Сегодня вечером». 229.00 «Сегодня вечером». 230.00 «Сегодня вечером». 231.00 «Сегодня вечером». 232.00 «Сегодня вечером». 233.00 «Сегодня вечером». 234.00 «Сегодня вечером». 235.00 «Сегодня вечером». 236.00 «Сегодня вечером». 237.00 «Сегодня вечером». 238.00 «Сегодня вечером». 239

Спорт

Игит рике аваз

Къагъиман ИБРАГИМОВ

24-январдиз Къурагъ райондин Къирийрин хуре, Зейнудин Батманован тъварунхъ галай школа-интернатда, Чехи Гъалибвилин 75 юбилейдин сергъятра аваз, Россиядин Игит бандитри яна къеий Зейнудин Лукъманович БАТМАНОВ рикел хкуниз талукъарнавай 40 ва адлай газа яшар хъанвайбурукай ибарат командаирин арада волейболдай турнир къиле фена.

Мярекатда Къурагъ райондин къил Замир Азизова, райондин ветеранин ва агъсакъалприн советдин председатель Фахрудин Мирзоева, образованин, спортдин, культурандин отделприн къуллугчийри, хъурин жемятди, школа-интернатдин колективиди ва прессадин векилри иштирака.

Турнир башламишталди вилик Россиядин Игит Зейнудин Батманован тъвар эбеди ийизвай мемориальный къул ачухуниз талукъарнавай митинг школа-интернатдин 9-классда келзайвай Гъамият Алимирзоевадини Милана Рагымовади ачуна.

Анал рахай Замир Азизова вичи Зейнудинахъ галаз школада келайттара, хурем гадайри саналди авур къвалахар, къугъунара ва Зейнудинан умъурдикайнади адан хесетрий делилар рикел хана:

- Зейнудинан чина гъамиша шадвални хъвер авай. Адаз вири инсанар вичин бағырияр хъиз къандай. Ам гъамиша са гъихътин ятланни къалахадик кваз жедай. Садазни кефина ақядай гаф лугъудачир, вичивай жедай күмек гуз гъамиша гъазурди тир. Гъам школада келзайвай йисара, гъам къвалахда адаз зегъмет чуғваз къандай, гъиле къур гъи къвалах хъайитлани, намуслувиледи къилизни ақъуддай.

Гъайиф, бандитри чавай къегъал хва къандай. Ам чи рикелай садрани алатда. Адан тъвар чи ва гележедин несилрин рикел эбеди я.

Школа-интернатда кардик квай спортушколадин директор Надир Тагирорани Зейнудин Батманован умъурдикай сұйгъетена:

- Чна са школада келайди, чирвилер къачурди я. Адаз школадин йисарилай дамах гварвал, зегъметдал рикел хъун ва маса хъсан ерияр хас тир. Эхъ, ада са тахсирни квачир хизан

къутармишна, бандитрин буйругъуни къилиз ақъуднад. Адан вилик къве рехъ квай: тахсир квачир инсанар маса гун, я тахъйтла, абур хүн патал жуван чан къурбанд авун. Ада къвед лагъайди хъяна.

Эгер ада бандитрин эмир къилиз ақъуднайтла, са тахсирни квачир шумуд цудралди чанар пуч хъун мумкин тир. З.Батманов вичин гафунал къевиз ақъвазна. Эхъ, ам халисан инсанперестир. Россиядин Игит Зейнудин Батманован къеълвал несилрин рикелера эбеди яз амульда.

Фахрудин Мирзоева вичин рахунра ихътин мярекат тухунхъ еке метлеб авайди къеънда.

Советрин Союздин халкъари фашизмдин винел къазанмишнавай Чехи Гъалибвал шаклувилик кутаз, адан метлеб ағызариз, И. Стalin къиль аваз къазанмишнавай Чехи Гъалибвал хъенди кутаз алахънавайбур пайда хъанвайди, чун ата-бубайрин, бубайрин весириз, адтериз вафалу тирди къеънда; чи чехи Ватандин къудратлувал мягъемарун патал вирида сад хъиз зегъмет чуғуна къланзайвайди лагъана.

Зейнудин Батманован тъвар эбеди авунин лишан - мемориальный къул Замир Азизовани Надир Тагирорана ачуна. Анал аялри цуқвер эцигна.

Россиядин Игитдин умъурдин юлдаш Жамиля Батмановади мярекатдиз атанвай мугъманриз, турнирдин иштиракчийриз вири мукъва-къилийрин патай сағърай лагъана.

Ахла волейболдай къульунар башламишна. Сад лагъай сеферда тухувай турнирда Къурагъ райондин, Мегъарамадхурун райондин Советский хуруну, Дербент райондин ва Къирийрин хуруну ветеранрин командаирин иштиракна.

Турнирдин къилин судья Эдгар Алибогов тир.

Къурагъ райондин команда - 1, Дербент райондин - 2 ва Советский хурунуң 3-чакрайз лайхху хъана.

Мярекатдал райондин къили ва райондин спортдин отделдин начальник Рамиз Рамазанова гъалиби командаидив ва 2-3-чакрай къур командаирив талукъ дережайрин медалар, грамота таяр ва пулдин пишкешар авай конвертар вахкан.

Жив къвана, меки юғъ тиртлани, къве мярекатни тешкилувиледи къиле фена.

Дин

Газет келзайбурун фикирдиз!

Игами ватанэгъияр! Мусурман стхаярни вахар! "Лезги газетдин" редакцияди Ислам диндин рекъяй квехъ гъихътин чирвилер аватла чиргун патал маҳсус конкурс къиле тухун фикирдиз къаучунва. Аллагъди гайтла, и серенжем сивер хъудай Рамазандин вицра (алай йисан майдин варз) тешкилда.

Къеъд ийин хъи, конкурсын суалар газетдиз акъатзавай диндин рекъяй алим Ямин Мегъамедован макъалайрин бинедаллаз гъазурда. Яни жавабарни гъа макъалайрай жасыга.

Гъалибчийриз (сифтегъан нуд чка къурбуруз) "Лезги газетдин" редакциядин дипломар ва маҳсус савкъатар гуда.

Конкурсын суалар чна Рамазандин вицра мукъва вахтунда газетдин "Дин" рубрикада чапда.

“Истихара” - дуъа

Ямин МЕГЬАМЕДОВ,
диндин рекъяй алим

Им гъар са мусурмандиз чир хъана къланзайвай дуъя я! Вучиз лагъайтла, и дуъа тайин са карда агалкун хъунин, дуъз атунин сир я. Инсан вичин умъурда газа дуъшушра и дуъа авунхъ мутьеж жезва. “Истихара” дуъадин чехи метлебувал Пайгъамбардин (къуй Аллагъдин патай салават ва саламар хъурай вичиз) гъадисда къалурнава.

Истихара къве кардикай хийирлу

кар хъягъун патал Аллагъдин ийизвай тлалабун я. Месела, инсан са къун патахъят ятлани къве рикли хъанвайла (са рушал эвлениши хъун, къалурнавай машин маса къачун, самолетдаваз яргъал рекъиз фин ва маса чқадиз күч хъун...), и кар авун хъсан ян, тавун лугъуз, шаклувилик

квайла, яни къве кардикай гъим хъядатла чин тийизвайла, ийидай дуъя я!

Дуъадин къумекалди инсанди Аллагъдин ийизвай къве кардикай (и дуънъядани ва Эхират патални) Ада ваз хийирлуди хъягъун тлалабазава. Вичин пакадин юғъ гъикл жедатла чин тийизвай инсан зайиф я, амма инсан халкънавай Аллагъдин Къияматдин Икъалди вуч жедатла, тайин гъи кар хийирлу ятла, вири чизва. Халикъдивай вич патал хийир авай кар хъягъун тлалабайди ва мумъмин ксарихъ галаз мешвара (меслят) авурди садрани пашман жеда.

Аллагъ-Таалади Къуръанда лагъана: 3-сурә, 159-аят (мана): "...Ва

меслят (мешвара) я вуна абурухъ галаз (герек) краа..."

Джабир сағъабиди (Аллагъ рази хъурай вичелай) лугъузайвал, “Аллагъдин расулди (къуй Аллагъдин патай салават ва саламар хъурай вичиз) чаз Къуръандин сурә чирзайвай хъиз (дикъетдалди), чи вири краа истихара дуъа авун чирзайвай”.

Пайгъамбарди (къуй Аллагъдин патай салават ва саламар хъурай вичиз) лугъузва: “Квекай са-да-са кар гекр хъайила (ам ийидай къаст, ният авурла), къуй ада къве истихарадин капл (сунна) авурай ва ахпа лугъурай:

“Аллагъумма инни астахири-ка би-шъми-ка ва астакъидири-ка би-къудрати-ка ва асьа-лю-ка мин фадли-ка лъ-глазим, фа-инна-ка тақъидири ва ля акъидири ва тағлъиму ва ля ағлъиму ва анта Галлъиму-лъ-гъуийуб. Аллагъумма ин кунта тағлъиму анна гъаза лъ-амра - (инал вичин рике авай кар лугъуда) - хайрун ли фи дини ва мағлаши ва гълъибати амри (ва я: фи гълажили амри ва ажили-гъи) фа-къудр-гъули ва йассиргули сумма барик ли фи-гъи. Ва ин кунта тағлъиму анна гъаза лъ-амра шар-

рун ли фи дини ва мағлаши ва гълъибати амри (ва я: фи гълажили амри ва ажили-гъи) фа-сриф-гъу, гъл-ни ва -срифни гълъгува-къур ли-ль-хайра гъайсу къяна, сумма арди-ни-би-гъи”.

Мана: “Я Аллагъ! Гъакъынъатда, за Вавай тлалабазава Вуна Ви чирвиледди заз хъягъун, ва тлалабазава за Вавай Ви къудратлувиликай заз къуватгун, ва тлалабазава за Ви зурба регъимдикай (няметрикай). Гъакъынъатда, Вун гъар са кардал къудратлуя (Валай вири краа алакъда), захъ гъич къуват авач (залаи алакъда), ва Ваз вири краа чизва, заз гъич чизвач. Ва Вун “гъайб” краа (чинебан краа, сирер, малум тушири краа, гележе) вири Чидайдия!

Я Аллагъ! Эгер Ваз чизватла (ва, гъелбетда, Ваз ам чизва), дугъриданни, (зи) и кар - (инал рике авай мурад кар лагъана къланда: месела, “флан рушал эвениши хъун”) хийирлуплатла, заз диндин карда, зи яшишдин карда, ва и кардин эхирда (ва я: ада лагъана: а кар фад авун, геж авун), Вуна заз а кар къисмет-къадар ая, ва къезилара заз а кар, зун паталди берекатлу ая а кар!

Ва эгер Ваз чизватла (ва, гъелбетда, Ваз ам чизва), дугъриданни, а кар - заз пис (зиян) ятла - заз диндин карда, зи яшишдин карда, ва зи кардин эхирда (ва я; ада лагъана: а кар фад авун, геж авун), Вуна а кар залай алуда (къакъуда, яргъаз ая), ва зун Вуна а кардикай яргъа ая (къакъуда), ва къисмет-къадар ая Вуна заз хийирлу кар, гъикл хъайитлани, ахпа Вуна зун адалди рази ая” (Бухарий).

И дуъа, истихарадин къве къил капл авуна, салам гайдалай къулухъ, гъилер хжакна, лагъана къланда (гъакъни и дуъа саждада ва я “аттагъи-ятдилай” гъуѓуънлиз, салам гудалди къелдай ихтиярни ава).

Жаваб и къайдада чир жеда: я ахварай аквада, я рикли гъиссада, я кар регъядиз къилиз ақъатда, я четинвал, манивал хъана, а кар ақъваз жеда.

Гъавиляй, гъурметлу газет келзайбуру, жез хъайитла, къуне и дуъа хуралай чира, тахъйтла - чарчай къелайтлани жеда. Аллагъди къабулрай ку дуяяр!

Диндин месэлайриз талукъ суалар пайда хъайитла, ватцапдин 8-989-653-42-35 нумрадиз къыхихъ.

Лезги газет

УЧРЕДИТЕЛЬ:

Дагъустан Республикадин информатизациядик, алакъадин ва массовый коммуникацийрин министерство

367018, Махачкала,
Насрутдиновн пр., 1 "а"

КЬИЛИН РЕДАКТОР
М. И. ИБРАГИМОВ
(+78722) 66-00-60

E-mail: lezgiGazet@yandex.ru

КЬИЛИН РЕДАКТОРДИН ЗАМЕСТИТЕЛЬ
К. Н. ФЕРЗАЛИЕВ
66-13-55

ЖАВАБДАР СЕКРЕТАРЬ
Ш. Ш. ШИХМУРАДОВ
66-02-81

ОТДЕЛРИН РЕДАКТОРАР:

ПОЛИТИКАДИН
Н. М. ИБРАГИМОВ
66-00-59

ЭКОНОМИКАДИН
Ж. М. САИДОВА
66-00-63

КУЛЬТУРАДИН
Д. Б. БЕЙБАЛАЕВ
66-00-58

ЛИТЕРАТУРАДИН
М. А. ЖАЛИЛОВ
66-00-64

ЯШАЙИШДИН ВА ЧАРАРИН
Р. С. РАМАЛДАНОВА
66-00-57

БУХГАЛТЕРИЯ
66-00-62
КАССА
66-00-56

ЖАВАБДАР КОРРЕКТОР
М. МАГЪАМДАЛИЕВА
ВЕРСТКА ИЙИЗВАЙДИ
Ш. ФЕЙЗУЛЛАЕВА
НУМРАДИН РЕДАКТОР
Р. РАМАЛДАНОВА

Газет йиса 52 сеферда акъатзава
Газет алакъадин, информационный технологийрин ва массовый юммуникацийрин хиле гузъивал авунин рекъяй Федеральны къултуздын Дагъустан Республикада авай Управлениди 2019-йисан 22-апрелдиз регистрация авуна.

Регистрациядин нумра ПИ № ГУ 05-00420
Макъалайр редакцияди түккүр къийзва.
Макъалайр рецензия гузъивал авторин фикирар сад тахун мумкин я.
Газетда чап авун патал теклифнавай материалаара делилринг дуъзвилин ва керчевилин патахъай жавабдартал авторин чини хиве гъатзава.

РЕДАКЦИЯДИН ВА ИЗДАТЕЛДИН АДРЕС:
367018, Махачкала, Насрутдинован проспект, 1 "а". Печатоин къвал

ГАЗЕТДИН ИНДЕКСАР:

Иисан - 63249

Зур йисан - 51313

Чап ийиз вахкудай вахт - 21.00

Чап ийиз вахкана - 17.00

Газет "Издательство" "Лотос"
ОО-дин типографияда чапна.

367000, Махачкала,
Пушкин къиче, б.

Тираж 6426

Гъ. - Илишандик квай материалар
гъакъидихъ чапзавайбур я.

12† - Икъван яшар хъянвайбуру къелрай
НАШИ РЕКВИЗИТИ:

ГБУ "Редакция республиканской газеты
"Лезги газет"

УФК по РД

Отделение - НБ РД г. Махачкала

БИК - 048209001

ИНН - 0561051314/КПП - 057101001

Р/Сч - 40601810100001000001

Л/Сч - 20036 Ш60090

"Лезги газетдин" - 100 йис

Гъурметлу редакция! Хайди тир газетдин 3-нумрадиз акъатнавай зи тебрикдин царап теснифдайла, еилерин ишигъдикай магърумвал себеб яз, са бязи ксарин тъварар фикирдай акъатна. Гъелбетда, санлай 60 тъварар рикъел хунин ва абуруз талукъ царап теснифунин карда зи къаршидиз хай веледар атана. Ятланы зи фикирдай Абдулбари Магъмудован, Нариман Къариван, Сейфудин Муталибован тъварар акъатна. Хай газет акъудуник абурун лайххула пайни хъуниз килигна, за умудзава хъи, газетдин чинал агъадихъ галай царапни алава хъийда.

Гъурметдивди, Казим КАЗИМОВ

Къурагъ дагълар адан	Хай халкъдин руғъгъдин аскер
ери-бине тир,	Нариман,
Абдулбари чаз вирида	Теснифчийрин яшлу регъбер
чешне тир.	Нариман!
Икъван ислягъ кас умъурда	Сейфудинни ам физавай
акур туш,	рекъева,
Гъам илгъамдар, инсанперес	Къятыззаявай макъалани гъилева.
риклих уш.	Журналиствал вири умъур
Хци къелем - гъиле, бажаргъни	кар хъана,
къилева,	Къинрални гъамиша нур,
Къени ният, экъу мурад рикъев.	зар хъана!

Цийи ктаб раижна

Мизамудин МАГЪМУДОВ

21-январдиз Къасумхурун телевиденидин студияда Эдуард Ашурагъаеван цийиз акъатнавай манийрин тестерин къватлар раиж авунин мярекат къиле фена.

Ктаб "Къуредин ярар" центрадин чапханада урус чалал акъатнава. Ада къецепатан ульквейрин, Урасатдин, Советрин девирдин ва Дагъустандин халкъарин макъамриз талукъ тестерин паяр ава. Студияда ктабдин гъакъиндей веревирдер къиле фейз вахтунда Алкъвадрин хурун ва райондин музыкадин мектебрин къилин дережадин муаллимар тир Рамазан Аликуеван Мусаиб Сейфулаева къватлалдиз хъсан къимет гана. Чини ражхура абуру, Э. Ашурагъаеван идалай вилкаакватай ктабрихъ галаз сад хъиз, тестерин къватлалдини музыкадин тарсар тухунин карда мектебрин ва музыкадин училищейрин муаллимиз екез къумек гудайди къайдна.

Мярекатдин эхирдай авторди вичин эхиримжи зегъметдикайни лагъана - Готфрид Алиевич Алиеван 120 йисаз бахшнавай ктабни раижна. Инал ада Дагъустанда пешекарвилин музыкадин бине эцигай касдиз санани памятник эцигай тавунвайди рикъел гъана ва и гъалатл түккүръор хъувуник умуд квайди лагъана.

Зи фикирдалди, Эдуард Ашурагъаева зурба къвалах тухвана ва тухуза. Аферин!

Нумрадиз шиир

Къеплир-Къеплир...

Валерий БЕЙБАЛАЕВ

Къацу багълар, масан ери,
Абуземзэм, гур булахар!
Чаз, веледриз, айван къани,
Диде - ватан, чан зи Къеплир!

Къеплир-Къеплир, чи бубад хуър,
Сагъ хъурай ви гъар са жегъил.

Къеплир-Къеплир, чи дидед хуър,
Мецел - мани, гъезел зи хуър!

Вил вегъена килигайла,
Ухшар я ваз женнетдин багъ.
Мадни хъурай, азиз, абад,
Михъи рикъел хъурай къу шад.

Ви рухвайри и дуњъядал
Гъизва умъур вич арадал,
Экъубур я хуш мурадар,
Жанлу макан, чан зи Къеплир.

Икъни жеда къван

Ахмакъ къили бала

Гъида...

Ш.ШИХМУРАДОВ

Умъур. Ам инсандиз тъбиатди ганвай зурба савкъят я ва ийкъарикайни ийферикай, экверикайни мичерикай, гъар жуъредин краикай, шадвилерикайни пашманвилерикай, гъакъ жуъреба-жуъре дульшүрикайни хаталувилерикай ибарат жезва. Умъур, гъелбетда, мед туш, аламатрин хунча я. Умъур, балкъан хъиз, дуъз рекъяни гъалана къланда, хаталадакайни хун буржи я. Сагъвилли, шадвилли, хъурунни, гъакъ ярдустари умъур яргъи ийда.

Амма бедендал ахмакъ къиль хъайлта, ада бала гъида, умъур хаталувилек кутада. Акъул авай къиль хазина я, гъавайда лугъувайди туш. Акъуллу къиль ахмакъвал себеб яз таар жеда.

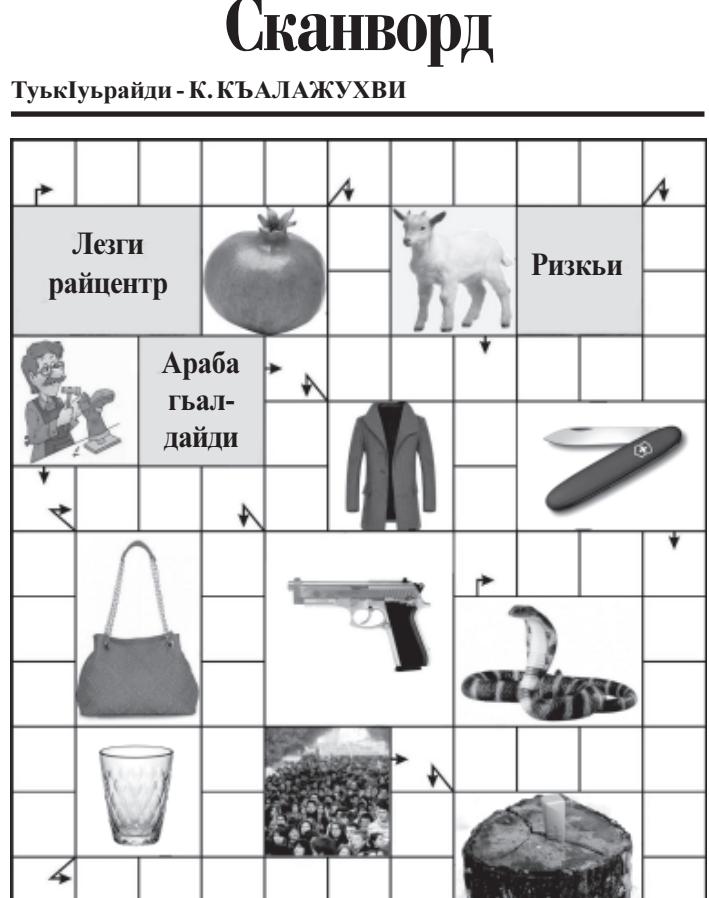
Сад-къве мисал. Лакрин писатель М. Бутаева вичин "Куркли хъульрезва" ктабда къейдздавайвал, къунши Омаря регъувхбан Шагъмарданаз, регъв маса гана, вичихъ галаз санал балкъанар чунынхунал машгъул хъун меслятда. Ахмакъ рази хъана. Садра, къведра... Нубатдин сефера чунынхъиз фейла, регъувхбандин къилиз балкъанрин иесиди въярмам чунынхъиза. Омаря адад къилел хъянвай хер мичи чкада туپаралди ахтармишдайла, Шагъмардана адавай хабар къада:

- Вуна вучзавайди я?
- Мефтлериз зарар хъянватла ахтармишдава.

- Герек авач.
- Вучиз?

- Ана мефтлер авач.
- Гъик! Къилемефтлер жедайди я эхир.

- Ам къиль туш, буран я. Эгер ана мефтлер авайтла, зун вахъ галаз инал - въя, гъуръ регъвэз, регъве жедай...
Гила - жуван къилел атай са дуль-

"ЛГ"-дин 4-нумрадиз акъатай кроссворддин жавабар:

ДУВЗ ЦАРАРА: 3. Успаты. 4. Агъарам. 5. Ака. 6. Зат. 9. Дарамат. 15. Къурамат. 16. Къадам. 18. Пертал. 19. Кағаз. 20. Шекер. 23. Къазамат. 25. Нагъар. 27. Тарағъаж. 31. Тарикъат. 32. Иса. 33. Хва. 34. Илан. 35. Унъын.

ТИК ЦАРАРА: 1. Агъвалат. 2. Агъузал. 7. Загыид. 8. Кабул. 10. Цілам. 11. Ата. 12. Тут. 13. Къарамал. 14. Берекат. 16. Къазан. 17. Мишер. 21. Тавакъу. 22. Къаръар. 24. Арх. 26. Гъавиз. 28. Аям. 29. Хатакар. 30. Тавхана.

"Лезги газетдин" редакциядин колективди эмедин гада **ЯРАЛИ**
кечимиш хъунихъ галаз ала-къалу яз Гъажимироев Шагъымсаилаз башсагъулгъувал гузва.

"Лезги газетдин" редакциядин колективди чепиви алим, "Интех-Соф" компаниядин къуллугъчи Мариф Къадимоваз играми буба **ЖАМИДИН**
рэгъметдиз финихъ галаз ала-къалу яз башсагъулгъувал гузва.

Махачкъалада яшамиш жезвай гъепцегъвийри Мукаилов Избераз - буба, Мукаилов Мукаилаз - стха **ЯРАЛИ**
кечимиш хъунихъ галаз ала-къалу яз башсагъулгъувал гузва.

Стхайри, вахари, мукъвалийри Къадимоврин хизандиз играми буба **ЖАМИДИН**
рэгъметдиз финихъ галаз ала-къалу яз башсагъулгъувал гузва.